

**Raportti Suomen elintarvikeketjun monivuotisen kansallisen
valvontasuunnitelman 2014 - 2018 toteutumisesta vuonna 2015**

Evira/1454/0411/2016

Eviran raportti
Hyväksymispäivä 22.6.2016

Hyväksyjä	Pääjohtaja Matti Aho
Esittelijä	Matti Puolimatka, Paula Kinnunen, Leena Räsänen
Lisätietoja	Matti Puolimatka, Paula Kinnunen, Leena Räsänen

Sisällysluettelo

1	ESIPUHE.....	5
2	VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMINEN.....	6
2.1	Elintarvikeketjun valvonnan strategisten päämäärien toteutuminen.....	6
2.1.1	Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys	7
2.1.2	Eläinten terveys ja hyvinvointi.....	8
2.1.3	Elintarvikeeturvallisuus	9
2.2	Elintarvikeketjun valvonnan viranomaisten strategisten tavoitteiden toteutuminen sekä kriittisissä menestystekijöissä onnistuminen.....	10
3	VALVONNAN TULOKSET SEKÄ TOIMINNAN JA TUOTTEIDEN SÄÄDÖSTENMUKAISUUS..	14
3.1	Valvonnan suunnitelmallisuuden toteutuminen.....	14
3.1.1	Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys	14
3.1.2	Eläinten terveys ja hyvinvointi.....	14
3.1.3	Elintarvikeeturvallisuus	15
3.2	Valvonnan tulokset, todetut puutteet ja niiden yleisyys	15
3.2.1	Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys	15
3.2.2	Eläinten terveys ja hyvinvointi.....	18
3.2.3	Elintarvikeeturvallisuus	23
3.2.4	Vertailulaboratoriotointa	31
3.3	Puutteiden analyysi	33
3.3.1	Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys	33
3.3.2	Eläinten terveys ja hyvinvointi.....	33
3.3.3	Elintarvikeeturvallisuus	34
4	AUDITOINNIT, OHJAUS- JA ARVIOINTIKÄYNNIT SEKÄ MUU SAATU PALAUTE	35
4.1	Valvontaketjuun kohdistuvat auditoinnit.....	35
4.2	Arviointi- ja ohjauskäynnit.....	35
4.3	Viranomaisten ulkoiset ja sisäiset auditoinnit.....	37
5	ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET	38
5.1	Toimijoiden säädösten tuntemuksen varmistaminen	38
5.2	Käytetyt pakkokeinot, rikosoikeudelliset seuraamukset ja puutteiden korjaamistoimenpiteiden varmistaminen.....	39
5.2.1	Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys	40
5.2.2	Eläinten terveys ja hyvinvointi.....	41
5.2.3	Elintarvikeeturvallisuus	42
5.3	Valvontajärjestelmään liittyvät ennaltaehkäisevät ja korjaavat toimenpiteet.....	42
5.3.1	Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys	46
5.3.2	Eläinten terveys ja hyvinvointi.....	46
5.3.3	Elintarvikeeturvallisuus	46
6	RESURSSIT	47
6.1	Valvonnan resurssit.....	47
6.2	Hyväksytyt laboratoriot.....	49
6.2.1	Elintarvikeanalytiikan saatavuus.....	49
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN VALVONTAAN.....	50
7.1	Vuoden 2014 raportoinnissa esiin nousseiden johtopäätösten toteuma	50
7.1.1	Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys	50
7.1.2	Eläinten terveys ja hyvinvointi.....	51
7.1.3	Elintarvikeeturvallisuus	51
7.2	Johtopäätökset vuoden 2015 valvonnan tuloksista ja muutokset seuraavien vuosien valvontaan	52
7.2.1	Valvontajärjestelmän kehittämiskohteet.....	52
7.2.2	Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys	52
7.2.3	Eläinten terveys ja hyvinvointi.....	52
7.2.4	Elintarvikeeturvallisuus	53
	Liite 1. Tiivistelmä	54
	Liite 2. Eviran ja valvontaketjun yhteiskunnallisen vaikuttavuuden indikaattorit	60
	Liite 3. Elintarvikeketjun valvonnan resurssit	66

Liite 4. Elintarvikevalvonnan tiedot Eurostatille	67
Liite 5. Luonnonmukaisen tuotannon valvonnan tiedot	69

1 ESIPUHE

Euroopan unionin (EY) asetuksen N:o 882/2004¹ (valvonta-asetus) 44 artikla edellyttää jäsenvaltioilta vuosittaista raportointia elintarvikeketjun monivuotisen kansallisen valvontasuunnitelman toteutumisesta. Raportin rakenteesta ja sisällöstä on annettu tarkempia ohjeita komission päätöksellä.

Vuosittaisen raportoinnin tarkoituksena on esitellä valvonnan tuloksia ja arvioida valvonnan vaikuttavuutta sekä tehokkuutta. Arviointi mahdollistaa toiminnan parantamisen ja toisaalta hyvien käytäntöjen levittämisen.

Vuosiraporttia varten elintarvikeketjun valvontaan osallistuvilta viranomaisilta koottiin tiedot niiden tehtäväalueen valvontasuunnitelmien toteutumisesta ja valvonnan onnistumisesta. Tiedot analysoitiin Elintarviketurvallisuusvirasto Evirassa, yhdistettiin Eviran omiin tietoihin ja niiden perusteella laadittiin valvontasektorikohtaiset raportit. Sektorikohtaisten raporttien perusteella laadittiin vuosiraporttiin sisältyvät yhteenvedot valvonnan toteutumisen arvioinnista toimintakokonaisuuksittain (kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys, eläinten terveys ja hyvinvointi sekä elintarviketurvallisuus). Keskeisten valvontaviranomaisten edustajista koottua elintarvikeketjun valvonnan koordinaatioryhmää sekä maa- ja metsätalousministeriötä kuultiin lopullisen raportin valmistelussa.

Viranomaistoiminnan suunnittelu ja toteutumisen arviointiprosessit ovat vakiintuneet. Valvontasektorikohtaisiin raportteihin ja tähän yhteenvetoraporttiin sisältyvä valvonnan tulosten ja toteutumisen arviointi luovat osaltaan erinomaisen perustan toiminnan jatkuvalle parantamiselle koko valvontaketjussa. Raporttiin kirjatut kehittämiskohteet otetaan huomioon valvonnan suunnittelussa ja ne kirjataan elintarvikeketjun monivuotiseen kansalliseen valvontasuunnitelmaan (VASU) seuraavan päivityksen yhteydessä. Vuosittaisen valvontasuunnitelmat perustuvat VASU:ssa asetettuihin tavoitteisiin.

Valvontasektorikohtaiset raportit julkaistaan Eviran internetsivuilla.

Helsingissä 22.6.2016

Pääjohtaja

Matti Aho

¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 882/2004, rehu- ja elintarvikelainsäädännön sekä eläinten terveyttä ja hyvinvointia koskevien sääntöjen mukaisuuden varmistamiseksi suoritetusta valvonnasta

2 VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMINEN

2.1 Elintarvikeketjun valvonnan strategisten päämäärien toteutuminen

Eviran toimialan valvonnalla edistettiin maa- ja metsätalousministeriön (MMM) hallinnonalan vaikuttavuustavoitteiden toteutumista edellisvuosien tapaan hyvin (taulukko 2.1.).

Kunnissa ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueiden laajentumisen myötä työnjako ja erikoistuminen ovat vakiintuneet. Valvontaeläinlääkäreiden virkojen perustaminen kuntiin jatkui suunnitellulla tavalla, ja virkoja oli kevääseen 2016 mennessä perustettu 66 kpl, joissa tehdään 52,5 htv:n edestä valtion tehtäviä. Virkaeläinlääkärien lisääntynyt määrä näkyi parantuneena valvontana, vaikka resurssit ovat edelleen paikoin tiukat. Lisäksi se on ollut ratkaisu eläinlääkäreiden eturistiriitaongelmiin.

Evira osallistui valtiovarainministeriön (VM) johdolla tapahtuvaan aluehallintovirastojen (AVI) strategiseen tulosohtaukseen ja solmi toiminnalliset tulossopimukset kunkin AVI:n kanssa neuvottelujen jälkeen. Valvontaa ja muuta toimintaa seurattiin, ohjattiin ja kehitettiin yhteistyössä useilla AVI-Evira-neuvottelupäivillä. Keskusviranomaisten yhteistyöhön panostettiin sekä alue- että paikallishallinnon toiminnan ohjaamisessa.

Taulukko 2.1. Strategisten tavoitteiden kehitystä kuvaavat avainmittarit ja tunnusluvut (valtioneuvoston päätös) 2012 - 2015.

Elintarvikkeiden laatu ja turvallisuus	2012 toteuma	2013 toteuma	2014 toteuma	2015 tavoite	2015 toteuma
1. Eläintaudit ja kasvintuhoojat					
Vaarallisia tai helposti leviäviä eläintauteja, kpl	2	2	ei lainkaan	0	ei lainkaan
Vaarallisia kasvintuhoojia (uusia pysyvästi), kpl	1	0	1	0	0
2. Zoonoosit					
Todetut elintarvikevälitteiset tautitapaukset ihmisillä (kpl)					
— yleisimmät tartunnanaiheuttajat, kotimaiset	2 220	1 839	2000	samalla tasolla	2000
— vakavimmat tartunnanaiheuttajat	92	161	170	samalla tasolla	120
Salmonellan esiintyvyys (%)					
— elintarviketuotantoeläimissä ja elintarvikkeissa	alle 1	alle 1	alle 1	alle 1	alle 1
— elintarviketuotantoeläinten rehuissa	0	alle 0,5	ei lainkaan	alle 0,5	ei lainkaan
3. Valvonnan vaikuttavuus					
Eläimistä saatavien elintarvikkeiden vierasainevalvonnassa havaitut ongelmat (%)	alle 0,5	alle 0,5	alle 0,5	alle 0,5	alle 0,5
OIVA-huoneistotarkastuksissa parhaimman tason saavuttaneet kohteet (%)	-	82,4	86,0	90	87,6
Vaatimukset täyttävien tarkastuskohteiden osuus (%)					
— elintarvikkeiden pakkausmerkintätarkastukset	95	1)	89	95	94
— tuotantoeläinten EU-tarkastukset: merkintä	52	54	57	65	64
— tuotantoeläinten EU-tarkastukset: hyvinvointi	75	70	77	85	82
— siemenkauppa	yli 95	97	99,5	92	97,8
— lannoitevalmisteet	98	98	99,2	98	98,1
— kasvinsuojeluaineet	yli 95	yli 95		yli 95	
— luonnonmukainen elintarvikeketju	yli 95	96	97,1	yli 95	98,4
— muuntogeeniset rehut	98	100	89	100	100,00
— rehut	99	99	99,6	99	99,6
4. Eläinlääkintähuolto					
Eläinlääkärin avun saanti kiireellisissä sairaustapauksissa	alle 12 h	alle 12 h	alle 12 h	alle 12 h	alle 12 h

¹⁾ Tiedonkeruun muutoksen vuoksi lukua ei ole saatavissa.

2.1.1 Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys

Monivuotisessa kansallisessa valvontasuunnitelmassa kasvintuotannolle asetetut vaikuttavuustavoitteet ovat toteutuneet hyvin. Valvontaviranomaisten toimenpiteillä pyrittiin varmistamaan, jotta ruokaketjun toimijat tuntevat säädösten vaatimukset, toimivat niiden mukaisesti ja että markkinoilla olevat tuotteet täyttävät säädöksissä asetetut vaatimukset. Valvonnan tulosten perusteella myynissä olleet tuotantopanokset olivat tuotantovaikutuksiltaan luvatus mukaisia ja ne täyttivät laadulle ja turvallisuudelle asetetut vaatimukset. Tämän voidaan puolestaan arvioida edistäneen toiminnanharjoittajien kilpailukykyistä elinkeinotoimintaa ja varmistaneen elintarvikkeiden raaka-aineiden turvallisuutta. Valvonnassa havaittiin normaali, vähäinen määrä tuotteisiin ja toimintaan liittyviä puutteita, jotka edellytettiin korjattaviksi. Mikäli se ei ollut mahdollista, pakkokeinojen avulla toiminnalle asetettiin rajoituksia tai vialliset tuoterät poistettiin markkinoilta, joten puutteista ei aiheutunut vaaraa elintarvikeketjulle. Luonnonmukaisen tuotannon valvonnassa löytyi vähäinen määrä poikkeamia, joista suurin osa hoitui huomautuksilla ja markkinointikieltoihin jouduttiin turvautumaan vain muutamissa tapauksissa. Vaatimukset täyttävien valvontakohteiden osuudet olivat kylvösiemenillä 98 % (tavoite > 95 %), lannoitevalmisteilla 98 % (>94 %) ja luomutuotannossa 98 % (> 95 %).

Merkittävä uusi kasvintuhoojalöydös oli aasianrunkojäärän (*Anophopora glabripennis*) löytyminen kasvavista puista Vantaalla. Tässä kohtaa voidaan todeta, että puuseen pakkausmateriaalin kohdistuneet epäilyt tuhoojien kansainvälistä leviämiskärsiä lisäävänä tekijänä toteutuivat. Vakavasta jäärälöydöksestä huolimatta kasvinterveyden hyvä kokonaistilanne mahdollisti tehokkaan ja kilpailukykyisen maatalous- ja puutarhatuotannon. Vuoden 2015 ja pidemmän aikavälin tuloksia tarkasteltaessa havaitaan, että kasvinterveyden valvonnalla voidaan vain rajallisessa määrin estää tuhoojien saapumista maahan. Valvonnalla on kuitenkin olennainen vaikutus tuhoojien asettumisessa Suomeen.

Valvonta oli vaikuttavaa myös alueellisesti, mikä on merkityksellistä alueiden elinvoimaisuuden ja elinkeinojen kilpailukykyyn kannalta. Suomen eri osissa korostuivat eri valvontasektorit alueen elinkeinoelämän rakenteen mukaisesti.

Valvonnan vaikuttavuustavoitteiden saavuttamista tukivat edelleen myönteinen kehitys toimijoiden vastuullisessa suhtautumisessa säädösten vaatimuksiin. Merkittävä selittävä tekijä hyvään tilanteeseen oli edelleen tarkastajien korkea osaaminen ja ammattitaito. Osaava ja pätevä tarkastaja havaitsee ja tunnistaa ongelmat, ryhtyy ripeästi niiden vaatimiin toimenpiteisiin ja pystyy samassa tilanteessa vielä hyvään asiakaspalveluun suhteessa siihen toimijaan, jota ongelma koskee. Ajoissa havaittu ja hoidettu ongelmatilanne ei ehdi kehittyä vakavaksi poikkeamaksi. Toimijoiden omavalvonta on parantunut kaiken aikaa ja toimijat tuntuivat hahmottavan oman vastuunsa melko hyvin. Viranomaisten viestinnällä ja koulutuksella oli tässä kehityksessä iso rooli. Valvojasta valmentajaksi- ajattelun yleistymiselle ja soveltamiselle näyttäisi tältä osin olevan hyvät edellytykset.

Toimintaympäristössä on tapahtumassa myös muutoksia, jotka voivat aiheuttaa uusia uhkia ruokaketjun turvallisuudelle. Kaupankäyntitavat muuttuvat, ja kaikilla sektoreilla verkkomainonta ja lisääntyvä nettikaupankäynti herättivät viranomaisissa huolta vaatimustenmukaisuuden säilymisestä. Verkkomainonta haastoi perinteiset valvontamenetelmät ja aiheutti viranomaisille myös uusia osaamistarpeita ja lisääntyvää resursipainetta. Uutena nousevana riskinä voidaan pitää esimerkiksi kasvavan nettikaupan tuotteiden vaikeasti tunnistettavia saapumisreittejä. Viitteitä saatiin myös siitä, että petokset ovat leviämässä myös elintarviketuotantoon.

Valvontaresurssien vähenemisen vaikutuksia tulee ehkäistä kehittämällä valvontaprosesseja yhdessä valvontaketjun kumppanien ja myös toimijoiden kanssa. Vastuuta vaatimustenmukaisesta toiminnasta tulee selkeämmin siirtää toimijoiden kannatta-

vaksi, mutta pyrkiä samalla edesauttamaan sitä, että vaatimusten täyttyminen tuottaa kilpailuetua yrittäjille.

2.1.2 Eläinten terveys ja hyvinvointi

Strategisten päämäärien saavuttamiseksi eli eläinten terveyden ja hyvinvoinnin ja elintarvikeeturvallisuuden edistämiseksi ovat elinkeinon omat toimet ensisijaisia. Erityisen merkittävää on eläinten terveydenhuoltojärjestelmien puitteissa tehty työ. Sikojen terveysluokitusrekisterin kattavuus säilyi samalla korkealla tasolla (n. 90 % tiloista ja 97 % tuotannosta) kuin aiempina vuosina ja nautojen terveydenhuolto-ohjelmaan kuului n. 58 % tiloista, mutta isoista, yli 100 naudan karjoista jo n. 90 %. Tilakoon kasvu ja tilojen lukumäärän väheneminen samoin kuin lääkkeiden luovutusta koskevien säännösten muutokset ja elinkeinon omat vastuullisuusohjelmat lisännevät kattavuutta seuraavina vuosina. Elinkeinoilla vastuullisuusohjelmilla on suuri merkitys.

AVI:n ja kuntien virkaeläinlääkärijärjestelmä luo perustan säännölliselle ja luotettavalle alkutuotannon valvonnalle, jonka ohjauksesta Evira vastaa. Valvonnassa havaitut yksittäiset laiminlyönnit eivät vaarantaneet elintarvikeeturvallisuutta eivätkä vaikuttaneet laajemmin eläinten terveyteen ja hyvinvointiin tai eläintautien leviämiseen maassa.

Eläinten terveydelle ja hyvinvoinnille asetetut vaikuttavuustavoitteet saavutettiin pääasiassa. Avainmittareiden perusteella strategisista tavoitteista jäätin hieman, kuten aiemminkin, merkinnän, rekisteröinnin sekä hyvinvoinnin otantatarkastusten tulosten osalta. Toisaalta laiminlyöntien löytyminen kertoo siitä, että otannat on onnistuttu kohdentamaan riskiperusteisesti ja siten eläinten hyvinvointia ja jäljitettävyyttä on edistetty tehokkaasti.

Eläintautien ja zoonoosien (eläinten ja ihmisten välillä tarttuvien tautien) ennalta ehkäisyssä ja torjunnassa onnistuttiin hyvin ja maan eläintautitilanne säilyi kansainvälisesti katsottuna edelleen erinomaisella tasolla. Helposti leviäviä tai vaarallisia eläintauteja ei todettu lainkaan tuotantoeläimissä. Suomi säilyi edelleen vapaana useimmista valvottavista eläintaukeista varsinkin tuotantoeläinten suhteen. Harrastesiipikarjassa sen sijaan havaittiin *Mycoplasma gallisepticum* -tartuntojen levinneen laajalle. Salmonellavalvontaohjelman tavoite (< 1 %) salmonellan esiintyvyydestä elintarviketuotantoeläimissä saavutettiin. Ilmoitettavista tuotantoeläinten taudista tappioita aiheutti *Mycoplasma bovis* -tartunnan leviäminen lypsykarjoissa. Tutkimushankkeella osoitettiin, että myös suomalaisilla tiloilla asuvat, työskentelevät ja vierailevat henkilöt voivat altistua MRSA-tartunnalle sioista.

Eläinlääkkeiden käyttö Suomessa on keskimäärin edelleen maltillista ja mikrobilääke-resistenssitilanne on pääosin hyvä, vaikka joidenkin taudinaiheuttajien tilanne on heikentynyt viime vuosina (esim. sikojen ripulia aiheuttavat *E. coli*- ja seuraeläinten ihotulehduksia aiheuttavat MRSP-bakteerit). Vakavat penisilliini- ja korvaavien valmisteen saatavuusongelmat vaikeuttivat eläinten lääkintää, ja viranomaiset joutuivat antamaan sitovia käyttörajoituksia lääkkeiden saatavuuden varmistamiseksi. Näitä rajoituksia päivitettiin tarvittaessa.

Eläinten rekisteröintiä ja merkitsemistä valvottiin eläinten jäljitettävyyden varmistamiseksi aiempaan tapaan. Vakavien puutteiden määrä on vähentynyt, mutta puutteiden kokonaismäärä pysynyt edellisvuosien tasolla: vaatimukset täyttävien tilojen osuus oli 55 % (2014: 56 %, 2013: 57 %; 2012: 52 %). Näin ollen hallinnonalalle asetettu tavoite vaatimukset täyttävien tilojen osuudesta (> 63 % tarkastetuista) ei toteutunut ja vielä kauemmaksi jäätin VASU:an kirjatusta tavoitteesta (>70 %).

Vaatimukset täyttävien tilojen osuudelle asetettu tavoite (>85 %) tuotantoeläintilojen hyvinvoinnin otantatarkastuksissa jäi saavuttamatta: vaatimukset täytti 77 % tiloista

(2014: 78 %). Tavoitteena kuitenkin on, että elinkeinon omien toimenpiteiden, hyvinvointikorvausten ja viranomaisten neuvonnan ja ohjauksen vaikutukset tulevat lähivuosina näkymään myös valvontatuloksissa siitä huolimatta, että valvontaa kohdennetaan riskiperusteisesti. Epäilyyn perustuvissa tarkastuksissa laiminlyöntejä todettiin yhtä usein kuin edellisinä vuosina, 31 %:ssa tarkastuksista, ja kiireellisiin toimenpiteisiin ryhdyttiin 9 %:ssa tapauksia.

Vakavat laiminlyönnit olivat terveyden ja hyvinvoinnin otantavalvonnoissa harvinaisia. Perustuen niiden vähäiseen määrään ja siihen, ettei helposti leviäviä ja vaarallisia eläintauteja esiintynyt tuotantoeläimissä, valvonnan voidaan arvioida olleen vaikuttavaa. Valvonnan tehokkuuden ja laadun arvioidaan myös parantuneen viime vuosina, kun valvontatehtäviä on keskitetty niihin erikoistuneille viranomaisille sekä aluehallintovirastoissa että kunnallisissa valvontayksiköissä. Keskittäminen on yhtenäistänyt ja tehostanut valvontaa sekä helpottanut valvonnan ohjaamista ja valvojien kouluttamista. Myös riskiperusteisuuden onnistunut kohdentaminen ja valvonnan kehittämissankkeet ovat tehostaneet valvontaa.

Vaikka tuontieläinten mukana ei vuonna 2015 todettu tulleen maahan uusia eläintauteja, laittomasti maahan tuodut eläimet muodostavat kasvavan tautiuhkan. Kolmasmaatuontien, sisämarkkinakaupan ja muun eläinliikenteen valvonta kaipaakin tehokkaampia keinoja puuttua erityisesti eläinten välittäjien toimintaan.

2.1.3 Elintarviketurvallisuus

Elintarvikevälitteiset epidemiat

Elintarviketurvallisuuden vaikuttavuustavoitteet saavutettiin pääosin. Elintarvikevälitteisten epidemioiden (40 kpl) ja niissä sairastuneiden ihmisten määrä (667) on edellisvuosien tasolla. Norovirus oli yleisin epidemioiden aiheuttaja. Vakavista taudinaiheuttajista raakamaidon kampylobakteeri, smoothie-marjojen hepatiitti-A virus ja chiasiemienissä ollut salmonella sekä todennäköisesti savu- tai graavikalasta peräisin ollut *Listeria* aiheuttivat epidemioita. Epidemioiden alkulähteenä oli useimmiten ravintola ja buffet-tarjoilu.

Mikrobiologinen elintarvike- ja rehuturvallisuus

Kansallisten patogeenisten bakteerien, salmonellan, kampylobakteerin ja EHEC:n sekä mikrobilääkeresistenssin seurantaohjelmat toteutuivat suunnitellusti. Salmonellan esiintyvyys kotimaisessa lihantuotantoketjussa ja rehuissa oli edelleen alhainen. Salmonellaposiitivisten rehujen tuontierien määrä väheni vuonna 2015 huomattavasti edelliseen vuoteen verrattuna. Rehuperäisiä eläinten salmonellatartuntoja tai elintarvikkeiden saastumisia ei todettu. Salmonellavalvontaohjelman tavoite (< 1 %) salmonellan esiintyvyydestä elintarviketuotantoeläimissä ja elintarvikkeissa saavutettiin. Siianlihaketjun salmonellariskien ja -kustannusten/hyötyjen arviointia jatkettiin kehittämällä rehuketjun materiavirtojen laskentamallia. EHEC seurannan näytemäärän vähentäminen johti siihen, että riskinhallintasuunnitelmia nautatiloille laadittiin aiempaa vähemmän. Pitkäaikaisseuranta osoitti että kampylobakteeritartunta ei ole suomalaisilla broileritiloilla pysyvä. Tutkimuksella havaittiin, että STEC- ja kampylobakteereja löytyy tankkimaidosta ja maitosuodattimista harvoin, vaikka karjan lannassa esiintyi kyseisiä bakteereja. Nautatilojen noudattamat hygieniakäytännöt vähensivät STEC-bakteerin, muttei kampylobakteerin esiintymistä lannassa.

Mikrobilääkeresistenssiseurannassa todettiin MRSA-bakteeria sekä kotimaisesta että ulkomaisesta vähittäismyynnissä olleesta sianlihasta. ESBL-tuottajia ei todettu sian- eikä naudanlihasta, mutta yhdestä sianlihanäytteestä todettiin AmpC-tuottaja.

Kemiallinen elintarviketurvallisuus

Kotimaisten elintarvikkeiden kemiallisten aineiden seurantaohjelmat toteutuivat suunnitellusti ja osoittivat, että vierasaineiden ja kasvinsuojeluaine- ja eläinlääkejäämien esiintyvyys on vähäinen. Kansallinen eläimistä saatavien elintarvikkeiden vierasai-

nevalvontaohjelma auditointi koko ketjussa. Riskinarviointi suomalaisten lasten altistumisesta raskasmetalleille valmistui ja sen pohjalta tiedotettiin monipuolisen, tasapainoisen ja kohtuullisen ruokavalion merkityksestä liikasaannilta suojautumisessa. Ravitsemusturvallisuus huomioitiin muun muassa varhaisravitsemuksen ja jodioinnin suosituksissa.

Elintarvikepetokset

Vuoden aikana havaittiin myös Suomessa elintarvikepetostapauksia. Petostapauksien tunnistamista ja niihin puuttumista tehostettiin edistämällä eri viranomaisten yhteistyötä ja tietoisuutta petosten ilmentymistä. Harmaa talous - musta tulevaisuus - kampanjan avulla kiinnitettiin kuluttajien huomiota muun muassa mahdollisiin elintarvikeväärennöksiin. EU-maiden yhteinen hallinnollisen avun ja yhteistyön tietojenvaihtojärjestelmä AAC käynnistyi ja sen kautta välitettiin ja saatiin tietoa petosepäilyistä, joissa oli yhteyksiä muihin EU maihin. Etämyynnin valvonnan kehittämiseen panostettiin.

Elintarvikevienti

Evira jatkoi sianlihan viennissä USA:n edellyttämää sertifiointia sekä valvontatietojen toimittamista Etelä-Korean viranomaisille. Kiinan ja Euraasian talousliiton/Venäjän vientivalvontajärjestelmät käynnistettiin yhteistyössä elinkeinon kanssa. Rehuvalvonta osallistui myös Kiinan sekä Tulliliiton vientivalvontajärjestelmien käynnistämiseen yhdessä rehualan toimijoiden kanssa. Viennin mahdollistamiseksi aloitettiin seuraavia kolmansien maiden edellyttämiä maaselvityksiä; maitovalmisteet (Indonesia), BSE ja kalastustuotteet (Kiina), siipikarjanliha (Etelä-Korea) sekä siipikarjan- ja sianliha (Etelä-Afrikka). Etelä-Afrikan selvitykset toimitettiin joulukuussa Etelä-Afrikan viranomaiselle. Lisäksi käynnistettiin sähköisen eläinlääkintötodistuksen valmistelu. Etelä-Korean viranomaiset tekivät hyväksymiinsä suomalaisiin sianlihailaitoksiin tarkastukset kesällä 2015.

Elintarvikevalvontatietojen julkistaminen – Oiva

Elintarvikevalvontatietojen julkistamisjärjestelmä Oivassa on julkaistu lähes 60 000 valvontaraporttia. Vähittäismyymälöiden ja tarjoilupaikkojen toisen täyden vuoden tulokset osoittivat toimijoiden parantaneen vaatimusten noudattamista. Oiva-tulosten perusteella ongelmana ovat useimmiten puutteet omavalvontasuunnitelmassa, elintarvikkeiden lämpötilahallinnassa, elintarvikkeista annettavissa tiedoissa ja tilojen ja välineiden soveltuvuudessa ja kunnossapidossa. Oiva-arviointi alkoi laitosten ja muiden elintarvikehuoneistojen valvonnassa toukokuun alussa, mutta Oiva-raporttien julkistamista lykättiin vuoden 2016 alkuun. Oiva-järjestelmä on kokonaisuutena yhtenäistänyt elintarvikevalvontaa sekä tehostanut valvonnan reaaliaikaista tiedonkeruuta ja valvontatiedon hyödyntämistä toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä.

Elintarvikevalvonnan riskiperusteisuus, tehokkuus ja vaikuttavuus

Elintarvikevalvonnan riskiperusteisuuden parantamiseksi laadittiin uusi riskiluokitusohje, jossa annetaan suositukset erilaisten elintarvikevalvontakohteiden tarkastus- ja tarkastusten kestosta. Suositusten mukainen valvonta keventää kuntien velvoitteita ja auttaa kohdentamaan resurssit vaikuttavammin. Lisäksi valvojia ohjeistettiin elintarvikehuoneistojen riskiperusteisesta valvonnasta ja omavalvonnan valvonnasta. AVI:t kouluttivat kuntien valvojia riskiperusteiseen valvontaan. Kuntien elintarvikevalvonnan tueksi kehitettiin mittareita, joita kunnat voivat hyödyntää valvontansa vaikuttavuuden ja tehokkuuden parantamisessa.

2.2 Elintarvikeketjun valvonnan viranomaisten strategisten tavoitteiden toteutuminen sekä kriittisissä menestystekijöissä onnistuminen

Eviran strategiassa 2014 - 2020 määritellyt kriittiset menestystekijät ovat:

- Kuluttaja luottaa suomalaiseen elintarvikeketjuun ja Eviran viesti kuluttajille tunnistetaan.

- Evira on ennakoiva ja luotettava uuden tiedon tuottaja ja hyvä yhteistyökumppani kansallisissa ja kansainvälisissä verkostoissa.
- Riskien ennakointi ja analysointi on tehokasta koko elintarvikeketjussa.
- Kansalaiset ja elintarvikeketjun toimijat ottavat vastuunsa elintarvikkeiden turvallisuudesta ja laadusta.
- Elintarvikeketjun viranomaisten toiminta rakentuu avoimelle vuoropuhelulle ja tuottaa lisäarvoa kuluttajille ja ketjun toimijoille.
- Viranomaisvalvonta toimii tehokkaasti ja riskiperusteisesti.
- Kriisivalmius on korkealla tasolla.
- Ravitsemuskysymyksiä käsitellään osana elintarviketurvallisuutta.
- Eviralaisten asiantuntijuus, innostus ja aikaansaavuus ovat korkealla tasolla.

Kriittisten menestystekijöiden seuraamiseksi on laadittu toiminnalliset mittarit, joiden säännöllinen seuranta aloitettiin vuonna 2015. Mittareita kehitetään kokemusten perusteella.

Toiminnan vaikuttavuuden parantamiseksi, ts. elintarviketurvallisuuden valvontaketjun strategisten päämäärien ja kriittisten menestystekijöiden saavuttamiseksi Evirassa aloitettiin prosessien kehittäminen, keskeisimpinä hankkeina prosessiorganisaatioon siirtyminen vuoden 2016 aikana sekä toiminnan kokonaisvaltaiseen suunnitteluun tähtäävä kokonaisarkkitehtuurihanke. Osana hanketta käynnistettiin prosessien kuvaamisprojekti ja tiedolla johtamisen hanke. Näissä tavoitellaan toimintaprosessien systematisointia ja tehostamista kaikissa prosesseissa ja kaikilla tasoilla (toiminnan johtamisen, tiedon, tietojärjestelmien ja teknologian tasot). Prosessimaisen toiminnan vahvistamisella tavoitellaan koko elintarviketuotantoketjun ymmärtämistä kokonaisuutena (viranomaiset, sidosryhmät, asiakkaat) sekä erityisesti myös asiakasnäkökulman ja asiakasohjautuvuuden vahvistamista.

Eviran toimialan tieteellisen tutkimuksen ja riskinarvioinnin hankkeita toteutettiin suunnitelmien mukaisesti. Hankkeissa on tehty yhteistyötä kansallisesti ja kansainvälisesti. Lisäksi Eviran toimialaa sivuavien organisaatioiden kanssa on suunniteltu mm. laboratorioyhteistyötä uusia toimitilaratkaisuja pohdittaessa.

Elintarvikevalvontaketjun ohjauksessa edettiin merkittävästi antamalla paikallista riskinarviointia yhdenmukaistava ohje. Se auttaa suuntaamaan vähenevät resurssit tehokkaasti ja yhdenmukaisella tavalla. Myös valvontatulosten julkaiseminen eli Oiva-hanke saatiin päätökseen vuoden 2015 aikana ja sen katsotaan selvästi parantavan kuluttajien tiedonsaantia ja toiminnanharjoittajien halua korjata puutteita. Yhtenevät ohjeet ovat lisänneet valvontaviranomaisten ja toiminnanharjoittajien keskinäistä vuorovaikutusta yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Toiminnanharjoittajien tukemiseen lanseerattiin myös Valvojasta valmentajaksi -hanke, jonka tavoitteena on viranomaisten asiakaslähtöisen ja asiakasohjautuvan toiminnan kehittäminen kaikissa prosesseissa.

Strategiset tietojärjestelmähankkeet (Elvi, EPR ja KUTI) etenivät pääosin suunnitellusti. Eläintenpitäjärekisterin sähköinen asiointi -projekti (EPR) ja nautarekisterihanke etenivät suunnitelmien mukaisesti. Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnan tietojärjestelmän (Elvi) kehitystyö parantui oleellisesti edellisestä vuodesta. Resursseja kuitenkin kului merkittävästi kehitystyössä aiemmin tehtyjen virheiden korjaamiseen, ja tavoiteaikataulusta ollaan huomattavasti jäljessä. Lihantarkastuksen kuukausiyhdistelmäosio saatiin valmiiksi, mutta epäilyyn perustuvan sekä luvan- ja ilmoituksenvaraisen toiminnan eläinsuojeluvalvonnan ja eläinlääkärirekisterin kehittäminen siirtyivät seuraavalle vuodelle. Elvi ja EPR ovat riippuvaisia toisistaan, joten kehitystyötä tehdään lomittain. KUTI-hankkeessa valmistuivat alkutuotantopaikkoja ja niiden elintarvikevalvontaa koskeva osa (KUTI 2b) sekä viranomaisnäytteitä ja tutkimuksia koskevien tietojen sähköinen siirto laboratorioista keskitettyyn KUTI-järjestelmään (KUTI

2b). Lisäksi rakennettiin ns. Kiikari-käyttöliittymä, jonka avulla viranomaiset voivat seurata ja saada raportteja toiminnastaan.

Tulevaisuutta ennakoiden uudenlaisen ympäristöterveydenhuollon toiminnanohjausjärjestelmän (VATI) suunnitteluun ja toteutukseen saatiin hankerahoitus valtiovarainministeriöltä. VATI-järjestelmän rakentaminen ajoittuu sopivasti paikallisvalvonnan uudelleen organisoinnin kanssa, mikä merkitsee kuntien tehtävien siirtämistä 18 maakuntaviranomaiselle vuoteen 2019 mennessä. Samassa yhteydessä on tarkoituksenmukaista suunnitella myös henkilöstön erikoistumista, urapolkuja sekä muita osaamisen kehittämiseen ja henkilöstön motivoimiseen tähtääviä toimenpiteitä kokonaisvaltaisesti koko ketjussa.

Valvontaketjun viranomaisten hyvä yhteistyö ja sitoutuminen yhteisiin tavoitteisiin sekä valvonnan suunnitelmallisuus ja toimiva koordinointi vahvistivat valvonnan toteuttamista. Valvonnan vahvuuksiksi todettiin myös henkilöstön asiantuntemus. Ammattitaitoisuus edellyttää osaamisen jatkuvaa ylläpitämistä ja kehittämistä, mikä saattaa vaarantua resurssien vähetessä. Kriisivalmiuden ylläpitämiseksi kaikissa toimintakokonaisuuksissa järjestettiin valmiusharjoituksia, joihin Evira ja muut asianomaiset viranomaiset osallistuivat.

Valvontaketjun toiminnan vaikuttavuuden ja tehokkuuden varmistamiseksi kehitettävän ketjuauditointijärjestelmän pilotointina on tehty kahden prosessin auditoinnit (siemenkaupan markkinavalvonta ja eläinperäisten elintarvikkeiden vierasainevalvonta) ja kokemusten pohjalta järjestelmä vakiinnutetaan. Jo pilottien tulokset osoittavat, että kokonaisten prosessien auditointi yhdellä kertaa auttaa löytämään pullonkauloja ja mahdollisuuksia selviin parannuksiin toiminnan vaikuttavuudessa ja tehokkuudessa.

Sisäisillä auditoinneilla arvioitiin kunkin viranomaisen osalta toiminnan vaikuttavuutta, tehokkuutta ja vaatimuksenmukaisuutta. Eviran ja AVI:n toteuttamat arviointi- ja ohjauskäynnit (AJOt) kohdistuivat alaiseen hallintoon ja niillä selvitettiin toiminnan vaatimuksenmukaisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. AJOjen yhteydessä ohjataan toimivaltaisia viranomaisia ja jaetaan parhaita käytäntöjä. Valvonnan tekemien AJO-käyntien valmistelun ja laadun parantamiseksi sekä toiminnan tehostamiseksi mm. AJO-käyntejä yhdistämällä ja arviointiosaamista jakamalla toteutettiin Evirassa projekti, jonka toimenpide-ehdotuksia viedään suunnitelmallisesti eteenpäin.

Suomen elintarvikeketjun valvontaan tehtiin SANTEn yleisauditointi vuonna 2015. Ennen yleisauditointia Suomella oli avoinna suosituksia 41 kpl ja neljä poikkeamaa. Auditoinnin aikana ja ennen loppuraportin kirjoittamista näistä saatiin suljettua 31 kpl. Jäljelle jäi 14 suositusta, joista kolme horisontaalista suositusta jäi tilaan *'in progress'*:

1. *Varmistetaan, että toimivaltaisilla viranomaisilla on, erityisesti lääninhallitusten sekä kunnallisten elintarvikevalvontaviranomaisten tasolla, käytettävissään riittävästi sopivaa pätevyyttä omaavaa henkilöstöä ja että valvonnan suorittavalla henkilöstöllä ei ole eturistiriitoja, kuten asetuksen (EY) N:o 882/2004 4 artiklassa edellytetään.*

Eturistiriitojen osalta suositus on suljettavissa, koska valvontaeläinlääkärijärjestelmällä eturistiriidat on voitu eliminoida. Resurssien riittävyyden eteen on tehty paljon työtä mm. yhteistoiminta-alueiden muodostamisella ja valvonnan riskiperusteisen kohdentamisen ohjeistamisella. Vaikutuksia resurssien riittävyyteen seurataan tiiviisti lähivuosina, kun riskiohjeiden käytöstä saadaan kokemuksia (vuosia 2017 koskeva analyysi).

2. *Varmistetaan, että vaatimusten noudattamatta jättämisen tunnistavat toimivaltaiset viranomaiset toteuttavat asianmukaiset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että*

toimija korjaa tilanteen, kuten asetuksen (EY) N:o 882/2004 54 artiklassa säädetään, ja myös määrää tarvittaessa asetuksen (EY) N:o 882/2004 55 artiklan mukaisesti seuraamukset.

Viranomaistoimenpiteitä ja hallinnollisten pakkokeinojen käyttöä on pidetty yhä esillä koulutuksissa (mm. tarkastuseläinlääkärit, valvontaeläinlääkärit, eläinlääkärin peruskoulutus). Elintarvikevalvonnan Oiva-järjestelmässä C-arvosanaa (toiminnassa korjattavaa) seuraa aina velvoite korjata puutteet määrääjässä ja tarvittaessa uusintatarkastus puutteiden korjaamisen todentamiseksi. D-arvosanoja (huono) seuraa aina pakkokeinojen käyttö. Myös C-arvosanoja voi seurata pakkokeinojen käyttö. Järjestelmä on yhtenäistänyt ja tehostanut pakkokeinojen käyttöä, mutta tilannetta seurataan edelleen, kun Oiva-järjestelmä on nyt saatu kaikkien valvontakohteiden osalta valmiiksi ja KUTI-järjestelmän raportointiosio on nyt valmistunut.

Tehtävien keskittäminen valvontaeläinlääkäreille on lisännyt osaamista ja uusintatarkastusten tekemistä sekä sen varmistamista, että annettuja määräyksiä ja kieltoja noudatetaan.

3. *Jatketaan auditointeja ja menettelyjen soveltamista virallisen valvonnan vaikuttavuuden toteamiseksi ja varmistetaan korjaavan toiminnan vaikuttavuus, kuten asetuksen (EY) N:o 882/2004 4 artiklassa edellytetään.*

Ketjuauditointijärjestelmän vakiinnuttaminen on vastaus valvontajärjestelmän vaikuttavuuden toteamiseen. Tämän lisäksi viranomaisten sisäisten auditointien ja AJO-käyntien avulla tulee varmistaa vaatimustenmukaisuutta ja korjaavien toimenpiteiden vaikuttavuutta.

Riskinarvioinnin tulosten hyödynnettävyys ja vaikuttavuus

Elintarvikkeiden, eläintautien ja kasvinterveyden toimialoilla tuotetaan Evirassa tie-teellisiä riskinarviointeja turvallisuus- ja talousvaikutusten arvioimiseksi kansainvälis-tä ja kotimaista käyttöä varten. Riskinarvioinnin tehtävänä on omalta osaltaan tukea viranomaisia riskinhallintapäätösten tekemisessä.

Itämeren silakka ravintona – Hyöty-haitta -analyysissä selvitettiin, onko silakan-syönnistä enemmän terveyshyötyä kuin -haittaa eri ikäryhmissä. Tuloksia on käytet-ty arvioitaessa nykyisten kalansyöntisuositusten riittävyyttä.

Riskinarvioinnissa suomalaisten lasten altistumisesta elintarvikkeiden ja talousve-den raskasmetalleille selvitettiin kadmiumin, lyijyn, arseenin ja elohopean tärkeimpiä altistuslähteitä ja yhteisvaikutuksia. Tuloksia on käytetty arvioitaessa syöntisuositus-ten riittävyyttä.

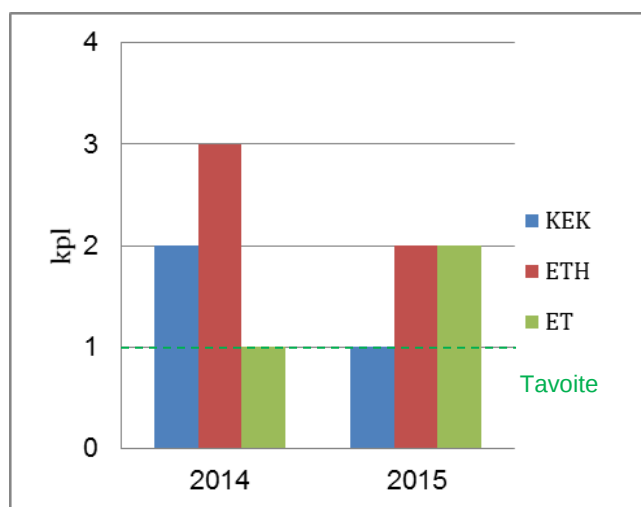
Mikrobikriteerien toteutumisen ja/tai asettamisen vaikutusten arvioimiseksi julkaistiin menetelmä ja mallia elintarvikkeiden kemiallisten ja mikrobiologisten vaarojen saan-ninarviointiin sekä genomiseen tyypitystietoon (MLST) perustuvaa tartuntalähteiden arviointimenetelmää kehitettiin pohjoismaisena yhteistyönä.

Viheralan kasvinterveyden riskien tunnistaminen ja hallinta tulosten avulla voidaan kohdentaa aasianrunkojäärän ja mäntyankeroisen kartoituksia alueille, joilla niiden esiintymisen todennäköisyys on erityisen suuri.

Kotieläintalouden rakennemuutoksen vaikutukset eläintautien leviämiseen Suomes-sa -raportissa arvioitiin rakennemuutoksen mahdollista vaikutusta bluetongue-, suu-ja sorkkatauti- sekä afrikkalaisen sikaruttoviruksen leviämiseen ja epidemian suu-ruuteen. Tuloksia voidaan hyödyntää mm. valmiussuunnitelmissa ja -harjoituksissa.

Eläinperäisten luokan 2 sivutuotteiden maahantuloon liittyvät vaarat – riskiprofiili on tuottanut tietoa maahantuotavista sivutuotteista auttamaan valvonnan ja hyväksynnän suunnittelussa.

OIVA-järjestelmän arvioinnissa toteutetun asiakaskyselyn tulokset voitiin hyödyntää valvonnan ohjauksen tukena. Kemiallisen riskinarvioinnin hankkeista PLANTLibra-projektin (EU) tuloksia käytetään suomalaisten kasviperäisten ravintolisien käyttötiheyttä, saantia, yhteisvaikutuksia ja terveyshaittoja koskevassa arvioinnissa. Itämeren silakka ravintona: hyöty-haitta-analyysi-hankkeen tulokset otetaan käyttöön EU:n vierasainelainsäädännön edellyttämän poikkeuslupan perusteluissa seurata Suomessa syötävän silakan dioksiini- ja PCB -pitoisuuksia ja tiedottaa tuloksista kuluttajille.

Kuva 2.2. Eivirassa tuotettujen riskinarviointiraporttien määrä 2014 - 2015, kpl (KEK = kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys, ETH = eläinten terveys ja hyvinvointi, ET = elintarvikeeturvallisuus)

3 VALVONNAN TULOKSET SEKÄ TOIMINNAN JA TUOTTEIDEN SÄÄDÖSTENMUKAISUUS

3.1 Valvonnan suunnitelmallisuuden toteutuminen

3.1.1 Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys

ELY-keskusten valvonnan tehokkuutta arvioitiin laskemalla kaksi tunnuslukua, suoritteita/htv ja €/suorite (taulukko 3.1.1). Yhdellä htv:lla saadaan noin 300 suoritetta ja suoritteen hinnaksi tulee noin 200 €. Vuosittaisessa vaihtelussa ei ole havaittavissa trendiä.

Taulukko 3.1.1. ELY-keskuksissa suoritettun valvonnan tehokkuus 2011 - 2015.

Mittari	2011	2012	2013	2014	2015
Valvonnan tehokkuus (suoritteita/htv)	295	307	264	291	302
Valvonnan kustannustehokkuus (€/suorite)	196	198	237	218	198

3.1.2 Eläinten terveys ja hyvinvointi

Eviran itse toteuttama sivutuotevalvonta ja rajatarkastukset toteutuivat suunnitelmien mukaisesti. AVI:t suoritettiin valvontatavoitteistaan pääosin hyvin lukuun ottamatta eläinten lääkitsemistä ja eläinsuojelua, mm. eläinkuljetuksia koskevaa valvontaa, joissa määrällisistä tarkastustavoitteista jäätin selvästi puolella AVI:ista (Lappi sekä Itä-, Länsi- ja Sisä-Suomi). Myös joissain kunnissa ilmoituksenvaraisen toiminnan eläinsuojeluvalvonta oli jäänyt osin tekemättä. Kokonaisuutena kaikkien valvontojen

määrät kehittyivät kuitenkin hyvään suuntaan - erityisesti sivutuotteiden valvontamäärät uuden lain myötä - mutta ponnisteltavaa riittää yhä.

3.1.3 Elintarvikeeturvallisuus

Elintarvikeeturvallisuuden valvontasuunnitelmat toteutuivat pääosin suunnitellusti. Kunnallisista valvontayksiköistä 68 % pystyi toteuttamaan suunnitellun valvonnan pääosin. Valviran ja puolustusvoimien toteuma suunnitellusta jäi alle puoleen. Tullin suunnitelma toteutui pääosin. Myös Evira pystyi toteuttamaan suunnitellun valvonnan pääosin.

Lapin AVI vastaa lihan tarkastuksen ja valvonnan järjestämisestä poroteurastamoissa ja niiden yhteydessä olevissa laitoksissa. Suunnitelma toteutui 72 %:sti. Alkoholijuomamyymälöiden tarkastustavoitteista toteutui 90 %.

3.2 Valvonnan tulokset, todetut puutteet ja niiden yleisyys

3.2.1 Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys

Kasvintuotannon toimintakokonaisuuden eri sektoreilla valvontamäärät toteutuivat melko hyvin suunnitellun mukaisesti. Tarkastusten ja valvontanäytteenottojen määrässä ei tapahtunut merkittäviä muutoksia edellisiin vuosiin verrattuna. Valvontasuunnitelmien toteutumisen perusteella valvonnan tulosten antamaa käsitystä toiminnan ja tuotteiden vaatimuksenmukaisuuden tilasta eri sektoreilla voidaan pitää varsin luotettavana. Riskiperusteisen tarkastusten kohdentamisen onnistuminen olisi hyvä arvioida osana tulosten analysointia, jotta voidaan päätellä, kohdistuivatko tarkastukset oikeisiin kohteisiin vai jäikö jotain oleellista tarkastamatta. Tätä arviointia tulee hyödyntää valvonnan monivuotisessa suunnittelussa.

Uusien vaarallisten kasvintuhoojaesiintymien yhteismäärä (168) nousi selvästi edellisvuodesta (96). Kasvihuonetuotantoon levisi EU-maista tuodun taimiaineiston mukana runsaasti erityisesti etelänjauhiaista (maljaköynnös ja joulutähti) ja palsamin kuoliolaikkuvirusta (begonia). Koloradonkuoriaisesiintymiä löydettiin yhteensä 14 perunaviljelmältä, joista 10 oli kokonaan uusia.

Merkittävin vaarallinen kasvintuhoojalöydös oli aasianrunkojäärän löytyminen loka-kuun alussa teollisuusalueelta Vantaalla. Kasvavista koivuista löydettiin jäärän ulostuloreikiä ja munintareikiä sekä kaikkia jäärän kehitysvaiheita. Saastunut vyöhyke määritettiin komission täytäntöönpanopäätöksen mukaisesti. Saastuneeksi alueeksi määritetyn alueen pinta-ala oli n 10 hehtaaria. Rajatun alueen kokonaisalaksi muodostui 15 km². Jäärän hävittämiseksi saastuneelta vyöhykkeeltä kaadettiin lähes kaikki lehtipuut muutamia lajeja lukuun ottamatta. Jäärälöydöksen takia suoritettavat valvontatoimenpiteet vaativat runsaasti henkilöresursseja.

Maahantuontikieltoihin johtaneita poikkeamia löydettiin puutavaralla 16 kpl ja pui-sella pakkausmateriaalilla 45 kpl. Puutavaralla poikkeamia olivat mm. puuttuva, virheellinen tai vanhentunut terveystodistus ja havaitut toukanreiät tai eläviä jäärän toukkia. Puisella pakkausmateriaalilla syitä olivat mäntyankeroisen, elävien tukkijäärätoukkien ja elävien sukkulamatojen löytyminen sekä ISPM 15- merkinnän puuttuminen.

Siemenkaupan markkinavalvonnassa havaittiin tyypillisiä rikkomuksia kuten sertifioimattoman siemenen lehti- ja verkkomyynti-ilmoituksia, puutteita tiedostonpidossa, vakuuksien tietojen puutteellisuuksia, sertifioitujen siemenen välittämistä ilman vakuuslipukkeita ja rehuviljan markkinointia kylvösiemeneen viittaavissa säkeissä. Rikkomuksista annettiin yhteensä viisi huomautusta ja 25 markkinointikieltoa.

Siementen sertifiointiprosessissa tarkastettiin kylvösiemenviljelysten kelpoisuus siementuotantoon, kenttäkoetarkastuksessa lajikeaitous ja siementen sertifiointissa

täyttääkö erä asetetut laatuvaatimukset. Viljelystarkastuksissa hylättiin 3 (3,4) prosenttia tarkastetusta alasta. Hukkakauran takia hylättiin kesällä viljelystarkastetusta alasta 1,71 prosenttia (610 ha). Hukkakauran jälkeen merkittävin siemenviljelysten hylkäyssyy oli viljelyksen esikasvit, minkä takia hylättiin 0,32 prosenttia tarkastetusta alasta. Siemenerien sertifiointissa tehtiin 286 hylkäävää päätöstä, joista 80 koski nurmi- ja nurmipalkokasveja. Nurmi- ja nurmipalkokasvien hylättyä erää voitiin käyttää siemenseoksiin, jos joukkoon sekoitettiin parempaa saman lajin kauppaerää, jolloin lajin laatuvaatimus kuitenkin täyttyi. Kenttäkoetarkastuksissa sertifiointiin liittyvässä lajikeaitouden tarkastamisessa kolme siemenerää täytti vain alemman siemenluokan laatuvaatimukset kuin mihin erä oli sertifioitu. Lajikeaitoudessa havaitut ongelmat otettiin huomioon kyseisillä erillä perustettujen viljelysten hyväksymisessä. Valvontatarkastuksessa olleissa näytteissä ei ollut ongelmia. Luonnonvarakeskuksen viljelyarvokokeissa olevien näytteiden valvontatarkastuksissa löytyi yksi näyte, jossa oli yli 5 prosenttia poikkeavia yksilöitä.

Metsänviljelyaineistojen taimietikettien tiedot tarkastettiin 36 toimipisteessä. Tarkastuksissa ei havaittu puutteita. Metsänviljelyaineiston kaupan säädösten mukaan enintään 5 % markkinoitavan taimierän taimista saa olla sellaisia, jotka eivät täytä laissa määritettyjä laatuvaatimuksia. Taimien laatua tarkastettiin 26 taimitarhalla yhteensä 59 taimierästä. Kaikki taimierät olivat vaatimusten mukaisia. Taimien laatua tarkastettiin yhteensä 11 303 taimesta, joista 0,8 % oli metsänviljelykelvottomia niissä esiintyneiden vikojen vuoksi. Lähes kaikki metsäpuiden taimituottajat ja siementen karistajat ovat kasvipassivelvollisia, sillä koivuntaimia lukuun ottamatta muut tärkeimmät puiden taimet ja männyn siemenet pitää varustaa säädösten mukaisilla kasvipassimerkinnöillä, kun niitä markkinoidaan toisille toimijoille tai metsänomistajille. Kasvipassivaatimukset tarkastettiin 32 toimipisteessä. Yhdessä toimipisteessä havaittiin puutteita, joista toimijaa huomautettiin kirjallisesti. Euroopan komission päätöksen (2007/433/EY) perusteella jäsenmaat veloitettiin kartoittamaan *Gibberella circinata*-min esiintymistä alueillaan, koska sienien leviäminen Euroopassa halutaan estää. *G. circinatum* on vaarallisena pidetty mäntyjen ja douglaskuusen sienitaudinaiheuttaja. Sirkkataimille se aiheuttaa taimipoltetta. Kartoitus tehtiin isäntäkasvien visuaalisena tarkasteluna yhteensä 10 metsäpuiden taimitarhalla. Taimipoltteen oireita ei todettu eikä näytteitä voitu näin ollen ottaa.

Orgaanisia lannoitevalmisteita valmistaviin laitoksiin tehtiin yhteensä 49 tarkastuskäyntiä. Lisäksi tehtiin kuusi eräkohtaisiin lupiin liittyvää asiakirjatarkastusta. Puutteita, joiden perusteella edellytettiin toimenpiteitä, todettiin yhteensä 122 kpl (150). Tarkastuksissa todetut puutteet olivat kaikilla laitoksilla samankaltaisia. Vakavia luokan 1 puutteita ei kirjattu yhtään, kun edellisenä vuonna niitä oli kaksi kappaletta. Luokan 2 puutteita kirjattiin 18 (22). Luokan 2 ja 3 puutteet liittyivät pääasiassa omavalvontasuunnitelmien sisältöön ja toteutukseen, toimintatapoihin laitoksilla sekä pakkausmerkintöihin. Lähes kaikkien tarkastusten yhteydessä toimijalle annettiin kehoitus omavalvontasuunnitelman päivittämiseksi. Puutteiden johdosta tehtyjen viranomais-toimenpiteiden lisäksi toimijoille annettiin 19 toiminnan parantamiseen tähtäävää kehitysehdotusta, jotka eivät ole toimijaa sitovia.

Hyväksytyjen laitosten on lähetettävä vuosittain maaliskuun loppuun mennessä omavalvontaraportti, josta käy ilmi omavalvonnan keskeisimmät tulokset. Evira arvioi omavalvontaraportin vaatimusten mukaisuuden ja lähettää toimijalle ilmoituksen asiasta. Puutteellinen omavalvontaraportti ja raportin toimittamatta jättäminen nostavat tarkastustiheyteen vaikuttavaa riskiluokitusta. Vuoden 2014 omavalvontaraportteja vastaanotettiin 116 kpl. Näistä 18 kpl eli 16 % luokiteltiin puutteellisiksi. Yhteensä 22 hyväksyttyä laitosta eli noin 16 % raportointivelvollisista laitoksista laiminlöi raportin lähettämisen.

Yleisimmin huomautukset liittyivät tuoteselosteessa ilmoitettujen tietojen poikkeamiin mitatuista tuloksista. Valvotuista tuoteryhmistä eniten huomautuksia annettiin kasvu-

alustoissa todetuista puutteista. Muutamassa tapauksessa huomautus johtui raja-arvojen ylityksestä. Tuoteselosteisiin liittyviä huomautuksia, kehotuksia tai määräyksiä annettiin seitsemän valvontatapahtuman yhteydessä eli 1,9 %:lle valvontatapahtumista. Toimija korjaa useimmiten havaitun puutteen jo valvontaprosessin aikana, jolloin asian käsittelyssä ei käytetä kieltoja tai muita pakkokeinoja tai puute arvioidaan niin vähäiseksi, ettei kiellon tai määräyksen käytölle ole perustetta. Valvontatapahtumiin liittyviä kuulemisia tehtiin vuoden aikana 13 kappaletta, joista viidelle tuotteelle asetettiin erä- tai tuotekohtainen kiello. Kiellot liittyivät tuotteiden puutteelliseen hygieniaan, haitallisten aineiden liian korkeisiin pitoisuuksiin tai ravinnepuutoksiin.

Kasvinsuojeluaineiden käytön valvonnassa havaittiin aikaisempia vuosia enemmän rikkeitä (vuonna 2014 rikkeitä havaittiin 7 % tarkastetuista toimijoista). Lainsäädännön rikkomuksia havaittiin 44 tarkastuskohteessa eli 20 % tarkastetuista toimijoista. Rikkeistä yleisimpiä olivat puutteellinen kirjanpito, lukitussa tilassa säilytettävien kasvinsuojeluaineiden varastointi lukottomassa tilassa ja Suomessa hyväksymättömien kasvinsuojeluaineiden käyttö. Lainsäädännön rikkomusten lisäksi kuudessa kohteessa ohjeistettiin kiinnittämään paremmin huomiota kasvinsuojeluainevaraston valumasuojaukseen. Kesällä 2015 Loimaalta ja Kauhavalta löytyi merkittävä määrä kuolleita mehiläisiä, joiden kuolinsyyksi epäiltiin kasvinsuojeluainealtistusta. ELY-keskusten tekemässä kasvinsuojeluaineiden käytön valvonnassa ei havaittu lainsäädännön velvoitteiden laiminlyöntiä tarkastetuilla tiloilla. Laboratorioanalyysien perusteella Loimaan mehiläisistä löytyi tavallista enemmän dimetoaattia ja klotianidiinia, kun taas Kauhavan mehiläisistä löytyi tavanomaista enemmän lamda-syhalotriinia. Näytteiden analysointi oli haasteellista mehiläisten näytteenoton puutteellisen ohjeistuksen takia. Vaikka kasvinsuojeluaineiden väärinkäyttöä ei todettu, on mahdollista ja jopa todennäköistä, että dimetoaatti aiheutti Loimaan mehiläiskuolemat. Tukes kehittää valvontaa ja ohjeistusta, jotta vastaava voitaisiin jatkossa välttää. Lisäksi tavoitteena on tämentää valmisteiden mehiläisvaroitulausekkeitä. ELY-keskusten tekemässä kaupan valvonnassa havaittiin lainsäädännön velvoitteiden rikkomuksia 14 % tarkastuskohteessa (11 tarkastuskohdetta). Suurin osa rikkeistä oli Suomessa hyväksymättömien kasvinsuojeluaineiden myynti (8 kohdetta). Suurin osa valmisteista oli rekisteristä poistuneita kasvinsuojeluaineita. Kirjanpituupuutteita oli kolmessa tarkastuskohteessa.

Luomukasvintuotannon valvonnoissa havaittujen poikkeamien määrä kasvintuotannossa oli 473 kappaletta, missä oli noin 32 % vähennystä edellisvuoteen. Toimijoiden lukumäärään suhteutettuna puutteita havaittiin 12 %:lla toimijoista, kun luku edellisellä vuonna oli 18 %. Merkittävimmät poikkeamien aiheet olivat kuitenkin samat kuin edellisinäkin vuosina: tavanomaisen lisäysaineiston luvaton käyttö, lohkomuistiinpanojen ja luomukirjanpidon puutteet, maanhoito ja viljelykierto ja luomusuunnitelma. Eläintuotannossa säännöstenvastaisuuksia havaittiin 11 %:lla toimijoiden määrästä. Edelliseen vuoteen verrattuna säännöstenvastaisuuksien määrä laski huomattavasti sekä lukumääräisesti että prosentuaalisesti (8 %). Eniten puutteita löytyi muistiinpanovelvoitteen ja luomukirjanpidon sekä eläinsuojia ja/tai ulkoilutiloja koskevien vaatimusten noudattamisessa. Luomueläinten ulkoilu toteutui edellisvuosia paremmin samoin kuin eläinten siirtymävaiheen laskenta. Luomuelintarvikevalvonnassa tarkastusten perusteella annettiin yhden tai useamman poikkeaman sisältäviä päätöksiä yhteensä 173 (176) kpl, eli valvontakohteista 32 %:lla todettiin puutteita. Määrä on hieinan suurempi kuin edellisenä tarkastusvuonna. Poikkeamista johtuvia markkinointikielloja annettiin 8 kpl eli alle 1,2 % valvontakohteista. Valvonnasta erottamiseen johtavia poikkeamia ei luomuelintarvikevalvonnassa havaittu yhtään. Luomurehujen valvontajärjestelmässä puutteita todettiin 21 toimijalla, mikä on n. 46 % valvontajärjestelmään kuuluvista toimijoista. Tarkastuksilla todettujen puutteiden määrä kasvoi edelliseen vuoteen verrattuna. Eniten poikkeamia todettiin kirjanpitoon ja laadunvarmistukseen liittyvissä asioissa. Yksi toimija erotettiin valvonnasta määrääjäksi korjaamattomien puutteiden takia.

Hukkakauran saastuttamaksi alaksi viljelijät ilmoittivat tukihakemusten yhteydessä 395 881 ha, mikä oli 17,4 % viljelyssä olevasta peltoalasta. Viljelijöiden hukkakaurailain noudattamisessa yleisin puute oli torjuntatoimenpiteiden tekemättä jättäminen tai niiden riittämättömyys. Hukkakauran torjunnan laiminlyönnit johtuvat välinpitämättömyydestä, viljelijän henkilökohtaisista ongelmista, ammattitaidon puutteesta, kemiallisen torjunnan tekemättä jättämisestä tai epäonnistumisesta sekä yhä useammin talousvaikeuksista. Vuokrapeltojen osuus tilojen pinta-alasta on merkittävä. Suurten, usean sadan peltotehtaarin tilojen kohdalla viljelysten sijainti jopa eri maakunnissa vaikeuttaa torjuntatoimenpiteiden tekemistä, koska tiloilla ei ole riittävästi työvoimaa hukkakauran etsintään ja kitkentään.

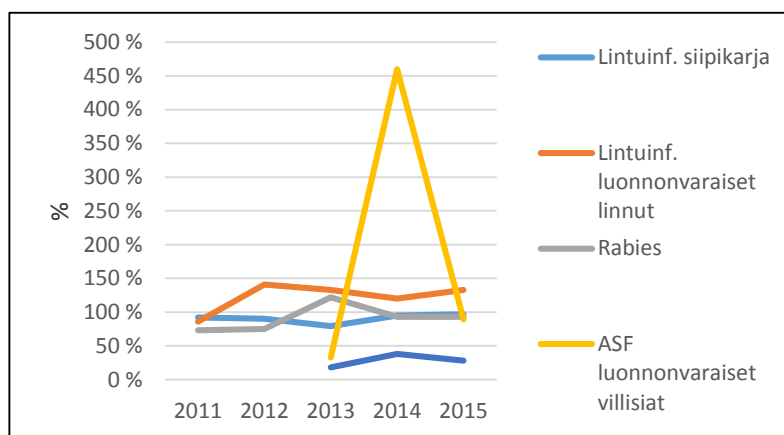
3.2.2 Eläinten terveys ja hyvinvointi

Valvontamäärätavoitteiden saavuttamisessa oli ongelmia samoilla sektoreilla (eläinten hyvinvointi, lääkitseminen ja sivutuotteet) kuin aiempinakin vuosina, joskin sivutuotevalvonta parani aiemmasta. Laiminlyöntien määrä ja niiden luonne vastasivat myös aiempien vuosien tuloksia siltä osin kuin tulokset olivat vertailukelpoisia. Epäilyyn perustuvien tarkastusten tulokset olivat suunnitelmalliseen valvontaan verrattuna huomontia kaikilla sektoreilla, mikä on odotettua. Ahvenanmaan tuloksia ei ollut käytävissä kaikkien sektoreiden osalta.

Eläinten terveys

Eläintautilainsäädäntöä noudatettiin pääsääntöisesti hyvin. Eläintautiepäilyjen ilmoittaminen tapahtui vaatimusten mukaisesti, ja niiden määrä (236) on kasvanut edellisestä vuodesta (2014: 141). Kasvu johtui erityisesti harrastesiipikarjan eläintautiepäilyistä.

Suunnitelmallinen eläintautiseuranta täytti pääosin sekä EU-lainsäädännön vaatimukset että kansalliset tavoitteet. Itsestään kuolleita tai tilalla lopetettuja nautoja tutkittiin TSE-tautien varalta yhteensä 11 576, lampaita 1325 ja vuohia 149 kpl. Määrät olivat samaa suuruusluokkaa kuin edellisvuonna. Lintuinfluenssan seurantasuunnitelma toteutui 96 %:sti (2014: 95 %). Luonnonvaraisia pienpetoja koskevan raivotauti- ja rokotusohjelman tavoitteista jäätin hiukan (93 %). Afrikkalaisen sikaruton seurantaohjelman puitteissa metsästäjät lähettivät Eviraan 171 villisikaa tutkittavaksi (2014: 138). Kalanviljelylaitosten tarkastukset toteutuivat edellistä vuotta paremmin, mutta toteuma vaihteli: parhaiten valvonta toteutui Etelä- ja Pohjois-Suomen AVI:jen alueella (100 %) ja heikoiten Länsi- ja sisä-Suomessa (64 %). Luonnonravintolammikoiden suunnitelluista tarkastuksista toteutui keskimäärin 65 %; lammikoista tarkastettiin n. 25 % (2014: 16 %).

Kuva 3.2.2a. EU-rahoitteisten seurantaohjelmien toteuma 2011-2015, %

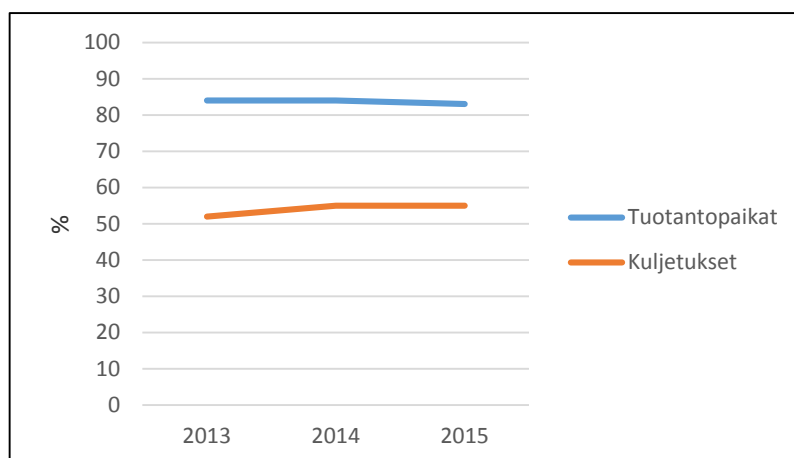
Muut tautiseurantaohjelmat toteutuivat tavoitteiden mukaisesti. Seurantaohjelmia toteutettiin naudalle (sinikielitauti, IBR-tauti, BVD-tauti ja leukoosi), sialle (Aujezskyn tauti, klassinen sikarutto, TGE- ja PRRS-taudit), siipikarjalle (Newcastlen tauti) ja eri eläinlajien luomistaukeille (*B. abortus*, *B. suis* ja *B. melitensis*) sekä luonnonvaraisille eläimille (ekinokokkoosi; näytteitä ketuista ja supikoirista 611 kpl, tavoite >500).

Salmonellatartuntoja todettiin suunnilleen sama määrä kuin aiemmin (19 kpl) vuoden 2014 poikkeuksellisen vähäisen tartuntamäärän jälkeen (2014: 9, 2013: 17, 2012: 18). Kansallisen salmonellavalvontaohjelman mukainen tavoite (esiintyvyys <1 %) saavutettiin, ja siipikarjan salmonellavalvontaohjelma toteutui hieman aiempaa paremmin (91 % suunnitelmasta).

AVI:t tallensivat Elite-tietojärjestelmään poikkeuksellisen monta, 33 tautiepäilyyn perustuvaa taudin leviämisen estämiseksi annettua päätöstä (2014: 12). Kaikkia pito- paikoille annettuja päätöksiä ei ole kirjattu Eliteen. Eniten epäilyyn perustuvia päätöksiä annettiin salmonellan vuoksi. Todettujen tautitapausten vuoksi annettuja päätöksiä kirjattiin 43 (2014: 8). Näistä 21 saatiin purettua saneerauksen jälkeen. Vuoden lopussa voi-massa olevista, vuonna 2015 annetuista päätöksistä yksi koski salmonellatartuntaa, loput 21 *Mycoplasma gallisepticum* -tartuntoja. Eläintautiepäilyt tutkittiin nopeasti, eivätkä jo todetut eläintaudit päässeet leviämään uusiin pitopaikkoihin. Helposti leviävien tai vaarallisten eläintautien epäilytapauksissa annetut päätökset olivat voimassa keskimäärin vain kaksi päivää ennen epäilyn kumoamista.

Eläinten hyvinvointi

Suunnitelluista tuotantoeläintilojen otantatarkastuksista toteutui lähes sama osuus kuin edellisvuonna (83 %, 342/411 kpl), ja tarkastusten määrä nousi edellisvuoteen verrattuna (2014: 295). Lounais- ja Sisä-Suomen sekä Itä-Suomen AVI:jen tavoitteen alitus laski koko maan tulosta, muut AVI:t saavuttivat tavoitteensa. Valvontakohteista 75 % valittiin riskiperusteisesti ja loput satunnaisotannalla. Huomioidut riskit ja painotukset vaihtelivat tuotantoeläinryhmittäin. Vaatimukset täyttävien tilojen osuus tarkastetuista oli samaa luokkaa kuin edellisvuonna (77 %; 2014: 78 %, 2013: 71 %, 2012: 75 %, 2011: 72 %). Vakavia, kiireellisiä toimenpiteitä edellyttäviä laiminlyöntejä ei tuotantotilojen otantatarkastuksilla todettu yhtään.

Kuva 3.2.2b. Eläinten hyvinvoinnin otantatarkastusten toteuma 2013-2015, % tavoitteesta.

Nautatiloilla laiminlyöntejä todettiin edelleen 23 %:lla tarkastetuista tiloista, ja laiminlyönneistä valtaosa, 44 %, liittyi yhä vasikoiden pitoon. Suurin osa sekä vasikoilla että aikuisilla naudoilla havaituista laiminlyönneistä vaikutti aikaisempaan tapaan suoraan eläinten hyvinvointiin; puutteita oli tilassa, puhtaudessa, ruokinnassa, juotossa ja tur-

vallisuudessa. Sen sijaan laidunnusvelvoitteen laiminlyönnit (2 tilaa) vähenivät edellisvuoteen verrattuna.

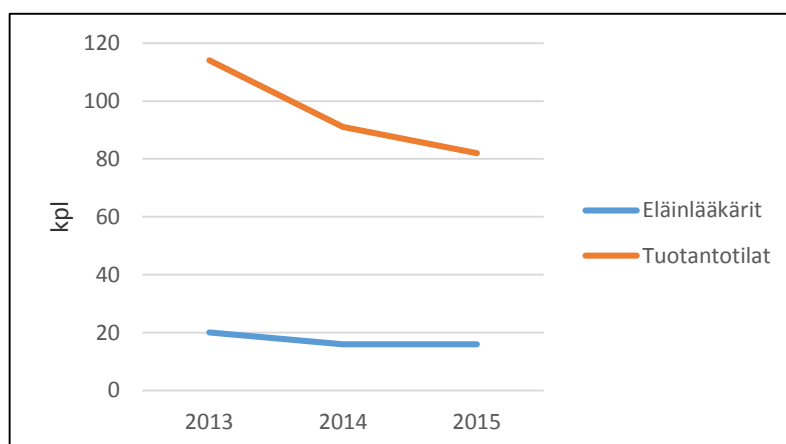
Laiminlyöntien määrä sikatiloilla laski (29 % → 20 %). Yksittäisillä tiloilla havaittiin puutteita virikemateriaalin tarjoamisessa, puhtaudessa, valaistuksessa, lämpötilassa, pitopaikan turvallisuudessa sekä ryhmässä pidettävien sikojen riittävässä ruokailutilassa. Kirjanpidon puutteita ei edellisistä vuosista poiketen havaittu lainkaan. Turkistarhoista 48 %:lla havaittiin puutteita, jotka ovat säilyneet melko samanlaisina vuodesta toiseen. Yleisimmät laiminlyönnit liittyivät häkkien verkkopohjan kuntoon ja sopivan virikemateriaalin tarjoamiseen, mutta aiemmista vuosista poiketen kirjanpidon laiminlyöntejä ei juurikaan havaittu. Tarkastetuista lammastiloista 17 %:lla havaittiin epäkohtia, kun taas vuohitilat olivat kunnossa. Siipikarjalla epäkohtia havaittiin kolmella tilalla.

Eläinkuljetuksia tarkastettiin edellisvuotta vähemmän, yhteensä 382 (2014: 418, 2013: 384, 2012: 358). Valtaosan tarkastuksista tekivät teurastamoiden tarkastuseläinlääkärit. Eviran asettamasta määrällisestä tavoitteesta (2 % kaupallisista kuljetuksista) toteutui vain vähän yli puolet, vaikka Etelä-, Pohjois- ja Lounais-Suomen aluehallintovirastot ylittivät tavoitteensa. Kaupallisten eläinkuljetusten valvonnassa Eviran vaikuttavuusindikaattoritavoite on, että vähintään 90 % tarkastetuista eläinkuljetuksista täyttää vaatimukset. Vuonna 2015 tähän tavoitteeseen päästiin ensimmäistä kertaa: laiminlyöntejä havaittiin hieman vähemmän (10 %) kuin edellisenä vuonna (12 %). Tiiviillä yhteistyöllä eläinkuljetussektorin kanssa on saatu parannettua eläinten kuljetuskuntoisuutta, ja laiminlyönnit koskivatkin useimmiten kuljetusvälinettä, -käytäntöjä ja -tilaa sekä asiakirjoja.

Epäilyyn perustuvien eläinsuojelutarkastusten määrä näyttää vakiintuneen pysyvästi vuotta 2012 edeltäviä vuosia korkeammalle tasolle; vuonna 2015 saavutettiin jälleen uusi ennätys (6018 tarkastusta; 2014: 5091, 2013: 4911, v. 2012: 5 106, v. 2011: 3638). Epäilyilmoituksia seuranneiden tarkastusten tulokset vastasivat myös aiempia vuosia ja olivat suunnitelmalliseen valvontaan verrattuna odotetusti huonompia (laiminlyöntejä 31 %:ssa tapauksista). Kiireellisiin toimenpiteisiin ryhdyttiin jälleen 9 %:ssa tarkastuskohteita (531 kertaa; 2014 9 %, 479). Niihin jouduttiin useimmiten seura- ja harraste-eläinten kohdalla.

Eläinten lääkintä

Eläinlääkäreiden tarkastuksia tehtiin kaikkiaan 16 eli alueittain 0,9–1,6 % praktisoivista eläinlääkäreistä tarkastettiin. Yhdessä kirjallisten selvityspyyntöjen kanssa valvontaprosentti on välillä 4–7,7 %. Tarkastusten määrä (16) vastasi edeltävien vuosien tarkastusmääriä. Vähäisen tarkastusmäärän sekä tarkastusten epätasaisen jakautumisen vuoksi aluekohtainen vertailu on mahdotonta. Kaikissa tarkastuksissa todettiin puutteita, samalla tarkastuksella yleensä useita. Eniten puutteita oli potilaskortiston pitämisessä. Yksi eläinlääkäri oli tuonut laittomasti lääkkeitä maahan ja käyttänyt niitä eläimille. Tarkastuksista kuusi oli uusintatarkastuksia, jotka AVI teki varmistaakseen, että aiemmin todetut puutteet on korjattu. Myös näissä todettiin yhä puutteita.

Kuva 3.2.2c Eläinten lääkitsemisen valvonnan toteuma 2013-2015, kpl.

Tuotantotiloja tarkastettiin 114, hieman aiempia vuosia enemmän (2014: 91). Kaikki AVI:t tekivät selvityksiä, jos meijerin omavalvonnassa tai vierasainevalvonnassa todettiin lääkkeitä. Aiempaa useampi AVI teki myös otantatarkastuksia. Edelleen tarkastuksia tehtiin eniten nautatiloilla, mutta myös sikatiloja tarkastettiin. Valvontaa voi pitää tilamääriin suhteutettuna riittävänä vain Lapin, Pohjois- ja Etelä-Suomen AVI:jen alueilla. Tiloista noin kolmasosalla havaittiin pääasiassa yksittäisiä puutteita lääkekirjanpidossa ja lääkkeiden säilytyksessä. Lääkekirjanpidon yleisimmät puutteet koskivat edelleen omistajan itse aloittamien lääkehoitojen kirjaamista. Käyttöaiheen kirjaukset puuttuivat joillakin tiloilla.

Elävien eläinten ja eläimistä saatavien muiden tuotteiden kuin elintarvikkeiden sisämarkkinakauppa ja tuonti

Sisämarkkinakaupan valvontaa koskevat tavoitteet toteutuivat: toimijat rekisteröitiin, vientilähetykset tarkastettiin ja tuontitarkastuksia tehtiin riittävässä laajuudessa. Sisämarkkinavientilähetysten terveystodistukset laadittiin pääsääntöisesti Traces-järjestelmässä, mutta kaikkia tuontitarkastuksia ei raportoitu järjestelmään. Suurin osa kaupallisista sisämarkkinatuontieristä täytti vaatimukset. Valvonnassa todetut ongelmat koskivat yleensä hevosten, koirien ja kissojen tuonteja, kuten aiempinakin vuosina. Puutteita esiintyi mm. tuontiehtojen noudattamisessa, terveystodistuksissa, tunnistusasiakirjoissa (hevokset), toimijoiden omissa tuontitarkastuksissa sekä muutamassa tapauksessa kaupallisen tuonnin yhteydessä vaadittavassa rekisteröinnissä. Traces-järjestelmään tilastoitiin yhteensä 5150 (2014: 3095) tuontilähetystä, joista sivutuotteita 2260 erää (2014: 1675). Kaikkia tuontieriä ei kirjata Traces-järjestelmään. Vaikka viranomaisten tarkastamien erien lukumäärä kasvoi, tarkastusten prosentuaalinen osuus pieneni 3,9 %:in (2014: 5,2 %).

Toisesta jäsenmaasta tuotiin Suomeen erä mehiläisiä ilman terveystodistusta, erä kyyhkyjä, jotka tutkittiin ja rokotettiin, sekä 54 hevosta, joilla oli puutteita tunnistusasia-kirjoissa tai terveystodistuksessa. Hevokset tutkittiin eläintautien varalta ja vapautettiin eristyksestä. Toisista EU-maista lemmikkieläiminä tuoduista koirista ja kissoista viran-omaisten tietoon tuli 64 tapausta, jossa tuontiehdot eivät täytyneet: lemmikkieläinpassi ja/tai esim. voimassa oleva raivotautirokotus puuttui. Koirien ja kissojen kaupallisessa tuonnissa paljastui muutama toimija, joka oli laiminlyönyt tuojan velvollisuuksiaan. Siipikarjan, lemmikkieläinten ja hevosten ammattimaista salakuljetusta esiintyi niin sisämarkkinoilta kuin kolmansista maista. Näistä tehtiin tutkintapyyntö poliisille.

Kolmansista maista eläinlääkinnällisen rajatarkastuksen kautta tuodut elävät eläimet tarkastettiin vaatimusten mukaisesti. Puutteita oli 4 %:ssa tuoduista eläimistä (yht. 216 erää). Yhtään eläintä ei kuitenkaan hylätty tarkastuksessa. Tullin tarkastamista

ei-kaupallisista lemmikeistä todettiin rajanylityksen jälkeen laittomasti tuoduiksi 47 kpl.

Muista jäsenmaista raportoitiin jokunen rikkomus eläinten terveyteen ja hyvinvointiin (lähinnä asiakirjoihin) liittyen Suomesta lähetettyjen vientien yhteydessä. Eläville eläimille laadittiin TRACES-järjestelmässä 815 todistusta, joista määränpäämaan viranomaiset raportoivat 179 (22 %) tarkastusta. Sivutuotteiden vientieriä oli 321, joista 247 (77 %) kohdalla raportoitiin valvonta.

Täydentävien ehtojen valvonta

Täydentävien ehtojen eläinten merkinnän ja rekisteröinnin valvonta sekä säädösrhymäperusteinen valvonta (eläinten hyvinvointi, TSE-taudit, elintarvikkeet ja kielletyt aineet) saatiin pääosin toteutettua valvontavuoden aikana. Säädösrhymäperusteisessa eläintilojen otantavalvonnassa tukiseuraamuksia ehdotettiin 39 tilalle (n. 20 % valvotuista tiloista), hallinnollisissa laajennusvalvonnoissa 310 tilalle ja AVI:n laajennusvalvonnoissa 22 tilalle. Maaseutuvirasto vastaa täydentävien ehtojen valvontatulosten vuosittaisesta raportoinnista EU:n komissioon DG Agrille.

Eläinten merkitseminen ja rekisteröinti

Eläinten merkitsemisen ja rekisteröinnin valvonnan määrälliset tavoitteet (3 % tiloista) saavutettiin, ja valvontakäynti tehtiin 932 tilalle. Vaatimukset täyttävien tilojen osuus on edelleen melko matala eli 55 % (2014: 56 %, 2013: 57 %, 2012: 52 %, 2011: 46 %). Vakaviksi luokiteltavia puutteita todettiin enää 6 %:lla tiloista (2014: 9 %), kun niitä vuonna 2012 oli vielä 16 %:lla. Keskenäisiä tarkastuksia on tosin vielä 125 kpl (8.4.2016), joten luku voi muuttua. Puutteet olivat samankaltaisia kuin aiemminkin. Ne liittyivät korvamerkkeihin, rekisteritietojen ja tilaluetteloiden ajantasaisuuteen sekä rekisterin tapahtumailmoituksiin.

Eläimistä saatavat sivutuotteet

Kunnaneläinlääkäreiden vastuulla olevien laitosten valvontojen toteutuminen parani reilusti edellisvuosista ja kattoi 64 % vaaditusta valvonnasta (2014 ja 2013: 40 %, 2012: 41 %). Läänineläinlääkärien tarkastusvelvollisuus poistui uuden lain myötä heinäkuusta alkaen. Teurastamojen yhteydessä olevien sivutuotelaistosten osalta tarkastuskertomuksen täyttämistä edellytetään nykyään vähintään joka toinen vuosi. Koska tästä kahden vuoden kierrosta vuosi 2015 oli ensimmäinen, ei vielä voida sanoa, toteutuvatko tarkastukset tämän mukaisesti. Eviran vastuulla olevista, muista kuin tarkastuseläinlääkäreiden suorittamista valvonnoista toteutuivat kaikki (2014: 82 %, 2013: 87 %).

Ilmoitettu toteutuneiden tarkastusten määrä vastasi aiempaa paremmin Eviraan toimitettujen tarkastuskertomusten määrää. Saatujen tietojen perusteella tarkastuksia tehtiin sivutuotteita käsitteleviin laitoksiin 75 kertaa, ja näissä kirjattiin 177 puutetta. Toimitettujen kertomusten osalta puutteet olivat useimmiten lieviä ja vastaavia kuin aiempina vuosina, eli liittyivät kirjanpitoon, kaupallisiin asiakirjoihin, omavalvontaan, merkintöihin, näytteenottoon ja analyysiin, laitusrakenteisiin ja yleiseen hygieniaan. Vakavia puutteita ei todettu (2014: 4 kpl).

Nautojen raatojenkeräily on jatkuvasti tehostunut vuodesta 2007 lähtien (2015: 97,2 %, 2014: 96,6 %, 2013: 96,5 %, 2012: 95 %, 2007: 75 %). Lampaiden ja vuohien osalta tilanne on heikompi, ja niiden raatojenkeräily heikkeni hieman edelliseen vuoteen verrattuna. Keräilyalueelta toimitettiin käsittelylaitokseen hävitettäväksi 75 % lampaista ja vuohista, kun 2014 vastaava luku oli 77,5 %. Määrä on kuitenkin huomattavasti edellisiä vuosia korkeampi (2013: 70,6 %, 2012: 67 %). Sikoja ja siipikarjaa hävitettiin raatojenkeräilyn kautta saman verran kuin aiempina vuosina.

Sivutuotealalla omavalvontasuunnitelmaan liittyvät puutteet olivat yleisiä, lisäksi niitä esiintyy usein kirjanpidossa, kaupallisissa asiakirjoissa ja tuoteselosteissa. Polttolai-

tosten tyypillisin puute oli varmentamaton polttolämpötila. Haaskapaikkoja rekisteröitiin kiitettävästi, mutta ilmoitukset sivutuotteiden viennistä haaskalle jäivät usein tekemättä. Kotimaassa valmistetuissa, lemmikkieläimille valmistetuissa raakana syötettävissä sivutuoterehuissa mikrobimäärä ylitti sallitun tason 13,5 %:ssa näytteistä.

3.2.3 Elintarvikeeturvallisuus

Elintarvike- ja talousvesivälitteiset epidemiat

Elintarvike- (40 kpl, vajaa 700 sairastunutta) ja talousvesivälitteisten (3 kpl, reilut 700 sairastunutta) epidemioiden määrä pysyi samalla tasolla kuin edellisinä vuosina. Norovirus oli ruokamyrkytysepidemioiden yleisin tunnistettu taudinaiheuttaja. Yli puolessa epidemioista ei aiheuttajaa eikä myöskään välittäjäelintarviketta kuitenkaan pystytty tunnistamaan. Salmonella Newport aiheutti sairastumisia, joiden lähteeksi epäiltiin chiasiemeniä. Tietoon tuli 46 sairastunutta henkilöä. *Campylobacter jejuni* aiheutti raakamaidon välityksellä levinneen epidemian, jossa sairastui 15 luokkaretkellä ollutta lasta. *Listeria monocytogenes* aiheutti kesäravintolassa harvinaisen vatsatauti-epidemian, jossa sairastui 24 henkilöä. Elintarvikenäytteitä ei ollut selvityksen aikaan enää saatavissa, joten välittäjäelintarvike jäi selvittämättä. Klassiset ruokamyrkytysbakteerit *Bacillus cereus*, *Staphylococcus aureus* ja *Clostridium perfringens* aiheuttivat neljä epidemiaa.

Epidemiat saivat alkunsa tavallisimmin buffet-ruokailusta (48 %). Ravintola oli tavallinen paikka, josta epidemia alkoi (53 %).

RASFF

Suomi teki komission RASFF-järjestelmään 55 (v. 2014 98) ilmoitusta Suomessa havaituista vaatimustenvastaisuuksista. Ilmoituksista 47 (85 %) koski elintarvikkeita, viisi (9 %) rehuja ja kolme (6 %) kontaktimateriaaleja. Ilmoitukset liittyivät enimmäkseen maahan tuotujen elintarvikkeiden huonoon mikrobiologiseen laatuun (9 kpl), lisäainemääräysten rikkomiseen (7 kpl), kasvinsuojeluaineriikkomuksiin (5 kpl), toksiineihin (5 kpl) tai allergeenivirheisiin (5 kpl). Ilmoituksista 42 kpl perustui Tullin rajavalvontaan ja sisämarkkinakaupan valvontaan. Suomessa valmistetuista elintarvikkeista, rehuista tai kontaktimateriaaleista ei tehty yhtään RASFF-ilmoitusta (v. 2014 3 kpl). Suomen vastaanottamat RASFF-ilmoitukset (yht. 79 kpl) koskivat tyypillisesti pieniä tuote-eriä erikoistuotteita, jotka oli lähetetty muutamille (erityisesti etnisille) kauppoille.

Takaisinvedot

Elintarvikkeiden takaisinvetojen määrä oli 111 kpl (v. 2014 120 kpl ja v. 2013 134 kpl). Oiva-järjestelmän arvioidaan vaikuttaneen siihen, että toimijat vetävät itse oma-valvontansa tulosten perusteella tuotteita takaisin herkemmin kuin aikaisemmin. Takaisinvetojen tavallisimmat syyt liittyivät allergeeneihin (27 %), mikrobiologiaan (18 %), pestisidien, toksiinien, lisäaineiden ym. ylityksiin (18 %) tai pakkaus- ja merkintävirheisiin (15 %). Takaisinvedettävistä tuotteista 28 % oli suomalaista alkuperää ja 72 % tuontituotteita.

AAC

Suomi teki komission ylläpitämään jäsenvaltioiden hallinnollista avunantoa ja yhteistyötä sekä tietojenvaihtoa jäsenvaltioiden ja komission välillä tukevan AAC-järjestelmän kautta neljä ilmoitusta tai tietopyyntöä, joilla otettiin yhteys Viroon, Tanskaan, Italiaan ja Hollantiin. Yhteydenotot koskivat ilman salmonellatodistuksia saapuneita raakalihavalmisteita, tomaattisoseen alkuperää, dioksiinipoikkeuksen piiriin kuuluvia lohia ja risteilyalusten omavalvonta-asioita. AAC:n pääasiallisena käyttökohteena ovat toistaiseksi olleet jäsenvaltioiden väliset rajat ylittävät elintarvikepetokset.

Laatu- ja vastuullisuusjärjestelmät

Kansalliseen laatujärjestelmään Sikavaan liittyviä LaatuVastuu-sianlihan laitoshyväksyntöjä myönnettiin yksi kpl (yhteensä nyt 4 kpl).

Hyvän käytännön ohjeet

Hyvän käytännön ohjeita on arvioitu yhteensä kuusi elintarvikealalle ja kaksi rehualalle. Vuonna 2015 arvioitiin tuorekasviksia pilkkovien yritysten ohje.

Hygieniaosaaminen

Hygieniaosaamistodistuksia myönnettiin 63 105 kpl, mikä nosti kaikkien myönnettyjen todistusten lukumäärän yli miljoonaan. Yhden osaamistestaaajan oikeudet peruutettiin toiminnassa havaittujen puutteiden vuoksi. Hygieniaosaamisen todentaminen laitoksissa ja ilmoitetuissa elintarvikehuoneistossa sai Oiva-arvosanan A tai B 99 %:ssa tehdyistä tarkastuksista (10 533 kpl).

Elintarvikkeiden ja elintarvikekontaktimateriaalien maahantuonnin valvonta

EU:n ulkopuolelta suoraan Suomeen tuotavia eläimistä saatavia elintarvikkeita tuotiin eläinlääkinnällisen rajatarkastuksen kautta 567 erää (v. 2014 821), joista seitsemän (1,2 %) (v. 2014 8 kpl, 1 %) sai kirjallisen huomautuksen ja yksi (v. 2014 5 kpl) hylättiin. Yleisimmät puutteet olivat asiakirjoissa (väärä terveystodistus tai sen virheellinen täyttäminen), elintarvikehygieniassa ja pakkausmerkinnöissä.

Toisesta EU-jäsenvaltiosta eläimistä saatavia elintarvikkeita tuovia ensisaapumistomijoita oli 537 kpl ja ensisaapumispaikkoja 631 kpl. Näitä valvottiin 245 tarkastuksella, joista 10 tarkastettiin uudelleen. Näytteitä otettiin 32 kpl, joista yhdestä löytyi salmonella. Yleisimmät puutteet liittyivät ensisaapumistoiminnan ilmoituksiin ja omavalvontaan.

Tulli valvoo muiden kuin eläimistä saatavien elintarvikkeiden tuontia Suomeen. Tullin elintarvikevalvonnassa tutkittiin 2 948 (v. 2014 3329 ja v. 2013 3137) tavaraerää, joista 36 % oli tuotu suoraan EU:n ulkopuolelta. Sisämarkkinoiden kautta tulevista eristä noin kolmannes oli alkuperältään EU:n ulkopuolelta ja loput EU:n alueella tuotettuja. Alkuperämaata ei pystytty määrittelemään noin sadan erän kohdalla.

Tutkituista tavaraeristä määräystenvastaiseksi todettiin 233 eli 8 %. Lievempiä virheitä (huomautettavaa) todettiin 268:ssa eli 9 %:ssa (v. 2014 282 kpl ja 8,5 %) eristä. Vaatimustenvastaisten erien osuus oli EU:n ulkopuolisista maista tuoduissa elintarvikkeissa 11 % ja EU-alkuperäisissä tuotteissa 5 %.

Eniten tutkittiin hedelmiä ja marjoja (tuoreet ja pakastetut, yhteensä 743 erää) sekä vihanneksia (tuoreet ja pakastetut, yhteensä 649 erää). Myös pähkinöitä, perusmausteita, viljaa ja viljavalmisteita tutkittiin paljon, kuten myös teetä, maustamiseen tarkoitettuja valmisteita sekä erityisryhmille tarkoitettuja tuotteita ja ravintolisä. Eniten määräystenvastaisia tuote-eriä todettiin erityisryhmille tarkoitetuissa elintarvikkeissa ja ravintolisissä, joista vakavia virheitä löytyi noin joka neljänestä tuotteesta (tutkittu 162 kpl). Yleisin virhe liittyi tuotteen pakkausmerkintöihin, mutta myös mm. EU:n alueella hyväksymättömiä uusielintarvikkeita ja luvaton säteilytystä todettiin. Ryhmässä vesi ja vesipohjaiset limonadit oli paljon määräystenvastaisia tuotteita (23 %) mutta näytteitä tutkittiin vain 39 kpl. Virheet liittyivät pääasiassa lisäaineisiin sekä pakkausmerkintöihin.

Kolme yleisintä vaatimustenvastaisuuden syytä olivat samat kuin edellisenä vuonna; pakkausmerkintävirheet, kasvinsuojeluainejäämät sekä lisäaineet. Pakkausmerkintätarkastuksissa hylkäämiseen johtaneita vakavia virheitä todettiin 58 tuotteessa. Lähes kolmasosa vakavista virheistä todettiin ryhmässä erityisruokavaliotuotteet, ruuankorvikkeet ja ravintolisät. Lisäksi koostumukseen liittyviä varoitusmerkintävirheitä todettiin 8 tuotteessa. Pakkausmerkintävirheet olivat yleisempiä EU:n ulkopuolelta tuoduissa elintarvikkeissa. Kasvinsuojeluainejäämät olivat toiseksi yleisin tuotteen hylkäämiseen johtanut syy. Sallitut raja-arvot ylittäviä jäämiä todettiin enemmän EU:n ulkopuolella tuotetuissa elintarvikkeissa. Vaatimustenvastainen lisäaineiden käyttö on edelleen ongelma tuontielintarvikkeissa. Virheet liittyivät kokonaan kiellettyyn käyt-

töön, liian suureen käyttömäärään, sekä ainesosaluettelon ja koostumuksen väliseen ristiriitaan.

Maahan tuoduista elintarvikekontaktimateriaaleista tutkittiin 499 erää, joista 92 % oli peräisin EU:n ulkopuolelta. Vaatimustenvastaisia erää oli 28 kpl (6 %). Yleisimmät hylkäämiseen johtaneet syyt olivat irtoavat haitalliset aineet, liian korkeat raskasmetallipitoisuudet ja virheet pakkausmerkinnöissä ja asiakirjoista.

Kotimaisen elintarviketuotannon valvonta

Alkutuotanto

Alkutuotannon elintarvikevalvonta kohdistui maidontuotantoon (1 935 tarkastusta, 22 % toimijoista), suoramyyntiin (21 tarkastusta, 8 %), kalastukseen (8 tarkastusta, 2,6 %), kalanviljelyyn (85 tarkastusta, 50 %), itujen tuotantoon (4 tarkastusta, 80 %) sekä muihin alkutuotantopaikkoihin (75 tarkastusta, 0,5 %). Puutteita oli eniten maidontuotannossa ja suoramyyntissä. Maidontuotannossa puutteita oli eniten omavalvonnan kirjauksissa.

Lihantarkastus

Lihantarkastuksessa hyväksytyn punaisen lihan määrä on säilynyt samana kuin aiempina vuosina (269 milj. kg) Siipikarjan lihan määrä on kasvanut noin 3 % (117 milj. kg, v. 2014 113 milj. kg). Lisäksi tarkastettiin 383 luonnonvaraista riistaeläintä, 634 tarhattua riistaeläintä ja 69801 poroa. Poroteurastamoissa tarkastettiin porojen lisäksi 792 lammasta ja 19 karhua.

Lihantarkastuksessa hylättyjen ruhojen osuus 0,36 % (punainen liha) ja 3,5 % (siipikarja) pysyivät aikaisempien vuosien tasolla (siipikarjan kokoruhohylkäysprosentti on noussut vuodesta 2014 0,6 %). Yleisimmät hylkäyssyyt sioilla olivat keuhkokalvontulehdukset (17,9 %) ja suolinkaisvauriot (7,1 %). Hännänpurennan esiintyminen oli vähäistä jäädessä yhteen prosenttiin. Naudoilla yleisimmät hylkäyssyyt olivat ruhjeet ja vertymät (2,6 %) ja pneumonia (2,5 %). Siipikarjalla yleisimpiin hylkäysyihin kuuluivat ruumiinontelon muutokset, ihomuutokset, kaheksia sekä teurastusvirheet. Porojen yleisin hylkäyssyy oli loisten aiheuttamat muutokset. Suurempia muutoksia hylkäysyissä ei ollut havaittavissa edellisvuoteen verrattuna.

Suomella on valmiudet EU lainsäädännön mahdollistamaan visuaaliseen lihantarkastukseen sekä hyväksytyistä valvotuista pito-olosuhteista peräisin olevien sikojen trikiinitestauksen vähentämiseen. Näiden mahdollisuuksien käyttö on kuitenkin vielä vähäistä, koska vientimaat edellyttävät perinteistä lihantarkastusta ja kattavaa trikiinitestausta. Suomessa on tällä hetkellä ainoastaan yksi sikatila, jolla on tunnustetut valvotut pito-olosuhteet.

Teurastamot

Suomessa on 19 suurta teurastamoa, 48 pienteurastamoa, 19 poroteurastamoa ja kuusi riistankäsittelylaitosta. Suurista teurastamoista viisi on siipikarjateurastamoita. Pienteurastamoista kuusi oli kuntien valvomia. Tarkastuksissa annettiin kehotuksia suurissa teurastamoissa 93 kpl (v. 2014 6 kpl), pienteurastamoissa 83 kpl (v. 2014 5 kpl), riistankäsittelylaitoksissa yksi ja poroteurastamoissa kahdeksan. Oiva-järjestelmän käyttöönotto laitoksissa ja sähköisen valvontatietojärjestelmä Tarkkarin käyttöönotto teurastamoissa vaikuttivat merkittävästi kehotusten lisääntymiseen.

Yleisimmät puutteet liittyivät valvonnan dokumentointiin. Pakkokeinoja käytettiin kuuheen teurastamoon ja yhteen poroteurastamoon mm. tilojen ja rakenteiden yleisen puhtauden ja järjestyksen epäkohtien korjaamiseksi.

Kala-, liha-, maito- ja munalaitokset (hyväksytyt elintarvikehuoneistot)

Kalaa, lihaa, maitoa ja munia jalostavien laitosten suositeltu tarkastustiheys on vähintään kerran vuodessa. Laitosten määrissä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia viime vuosina.

Kalalaitoksista (374 kpl) tarkastettiin 68 % (254 kpl, tarkastuksia yhteensä 591 kpl sisältäen hyväksymistarkastukset, suunnitelman mukaiset ja uusintatarkastukset sekä muista syistä tehdyt tarkastukset).

Lihalaitoksista (330 kpl) tarkastettiin 81 % (268 kpl, 1010 tarkastusta), maitolaitoksista (121 kpl) 83 % (100 kpl, 269 tarkastusta ja munalaitoksista (74 kpl) 55 % (41 kpl, 62 tarkastusta).

Laitosten Oiva-arviointeihin perustuvat tarkastukset aloitettiin 1.5.2015. Oiva-arviointien mukaisten tarkastusten tulosten perusteella kalalaitokset täyttivät vaatimukset oivallisesti tai hyvin 82 %:ssa. Tarkastuksista noin 19 % johti korjauskehoituksiin ja 1 % pakkokeinojen käyttöön. Yleisimmät puutteet olivat pakkausmerkinnöissä ja omavalvontanäytteiden otossa ja omavalvontatutkimuksissa. Myös lämpötilojen hallinnassa ja kalastustuotteiden loistarkastuksissa ja pakastamispakkoon sekä jäljitettävyyteen liittyvien vaatimusten täyttämässä oli parantamisen varaa.

Lihalaitosten tarkastuksista oivallisen tai hyvän tuloksen sai 79 %. Tarkastuksista noin 27 % johti korjauskehoituksiin ja noin 0,6 % pakkokeinojen käyttöön. Yleisimmät puutteet olivat tilojen ja laitteiden kunnossa- ja puhtaanapidossa, tuotantohygienias- sa, elintarvikkeiden koostumukseen liittyvissä vaatimuksissa, allergioita ja intoleransseja aiheuttavien aineiden sekä lämpötilojen hallinnassa, jäljitettävyydessä ja omavalvonnan näytteenotossa ja tutkimuksissa.

Maitolaitosten tarkastuksissa parhaimpien tulosten osuus oli 92 %. Arvosanaa huono (D) ei saanut yksikään laitos. Kehotuksia annettiin kuitenkin 20 %:lle tarkastetuista kohteista. Puutteita oli tilojen ja laitteiden kunnossa- ja puhtaanapidossa, omavalvonnan näytteenotossa ja tutkimuksissa sekä pakkausmerkinnöissä.

Kaikki munalaitokset täyttivät vaatimukset oivallisesti tai hyvin. Kehotuksia annettiin kuitenkin 7 %:ssa pakkausmerkinnöistä ja ravitsemus- ja terveystieteistä.

Muut laitokset (ilmoitetut elintarvikehuoneistot)

Muiden kuin eläimistä saatavia elintarvikkeita jalostavien laitosten määrä oli noin 2 300 kpl. Leipomoita, joissa käsitellään eläimistä saatavia elintarvikkeita, oli 657 kpl, ruoka- ja kahvileipien valmistusta 427 laitoksessa, kasvi-, marja- ja hedelmätuotteiden valmistusta 389 laitoksessa, pakkaamotoimintaa, jossa on vähäistä kauppakun- nostusta 228 laitoksessa. Loput laitokset kattavat myllytoiminnan (65 kpl), muiden vil- jatuotteiden valmistuksen (45 kpl), yhdistelmätuotteiden valmistuksen (107 kpl), ma- keisten valmistuksen (51 kpl), juomien valmistuksen (64 kpl), muun valmistuksen (esim. ravintolisät, erityisruokavaliovalmisteet, kahvinpaaho) (282 kpl) ja vähäriski- sen toiminnan (76 kpl).

Näihin laitoksiin tehtiin yhteensä 2 060 tarkastusta. Tarkastusten tuloksissa oivallisen tai hyvän tuloksen vaihteluväli oli 82–100 % toimintatyypistä riippuen. Yli 90 %:sti vaatimukset täyttyivät muissa paitsi leipomoissa, joissa käsitellään eläimistä saatavia elintarvikkeita, ruoka- ja kahvileipien valmistuksessa ja muussa valmistuksessa. Puutteita oli tilojen, pintojen ja laitteiden puhtaudessa ja riittävydessä, lämpötilojen hallinnassa, henkilökunnan toiminnassa ja koulutuksessa, pakkausmerkinnöissä, al- lergeenien ilmoittamisessa ja lisäaineiden käytössä.

Alkoholijuomien valmistus ja tukkumyynti

Alkoholijuomien valmistajia ja tukkumyyjiä oli 413 kpl, joista 18 % (74 kpl) tarkastettiin. Tarkastuksista 54 % kohdistui valmistuksen valvontaan. Kehotuksia annettiin 28 kpl ja pakkokeinoja 11 kpl. Alkoholijuomien valmistuksen tarkastuksessa todetut puutteet liittyivät pääsääntöisesti omavalvontasuunnitelmaan sekä tuotteiden osalta virheellisiin pakkausmerkintöihin sekä alkoholipitoisuuden poikkeamiin. Tukkumyyjillä taas yleisin poikkeama oli elintarvikelainsäädännön mukaiset pakolliset pakkausmerkinnät, etenkin osoitteen ilmoittaminen pakkausmerkinnöissä. Puutteita havaittiin myös yliherkkyyserkinnöissä sekä niiden ilmoittamisessa suomeksi ja ruotsiksi. Suurin osa tarkastuksilla havaituista poikkeamista liittyi alkoholilain noudattamiseen koskien viranomaisraportointia.

Tuotevalvonnassa havaittiin puutteita pakkausmerkintöjen lisäksi alkoholipitoisuuden ilmoittamisessa (alkoholipitoisuus ylitti merkinnöissä ilmoitetun tai alkoholilaissa säädetyn 4,7 tilavuusprosentin rajan).

Elintarvikekontaktimateriaalit

Kontaktimateriaalitoimijoita oli 365 kpl ja valvottavia toimintoja 752 kpl. Toimijoista tarkastettiin 14 % (51 kpl) ja toiminnoista 6 % (44 kpl). Tarkastuksia oli yhteensä 52 kpl ja niissä oivallisen tai hyvän arvosanan sai 95 %. Yleisimmin puutteita oli asiakirjoissa, tutkimuksissa ja jäljitettävyydessä.

Elintarvikkeiden kuljetus ja varastointi

Elintarvikekuljetustoimijoita on 1438 kpl, joista tarkastettiin n. 12 % (169 kpl). Tarkastuksissa oivallisen tai hyvän arvosana sai 98 %. Puutteita oli puhtaanapidossa ja omavalvonnassa.

ATP-sopimuksen mukaisia helposti pilaantuvien elintarvikkeiden kansainvälisen kuljetuksen kaluston tarkastuksia tehtiin kunnissa 44 kpl, joista kansainvälisiä kuljetuksia oli 12 ja kotimaan kuljetuksia 27 ja 5 odotti kuljetusta. Yhteensä 30 kuljetuksessa ei todettu puutteita. Muissa kuljetuksissa todettiin ATP todistuksen puuttuminen (4 tarkastusta), ATP-todistuksen ja kuljetusvälineen tiedoissa eroja (4 tarkastusta), ATP luokitus ja merkinnät vanhentuneita (3 tarkastusta), vaurioita kuljetusvälineen pinnoissa (1 tarkastus) ja omavalvontasuunnitelma puuttuu (3 tarkastusta).

Tulli tarkasti 720 kuljetusta, joista 34:ssä todettiin puutteita. Puutteista yleisimpiä olivat ATP-todistuksen puuttuminen ja vanhentuneet ATP-merkinnät. Virheitä oli myös ATP-todistuksen ja kuljetusvälineen merkintöjen välillä. Lämpötilan rekisteröintilaitteissa oli myös puutteita.

Elintarvikkeiden tukkumyynti ja varastointi

Elintarvikekukkuja oli 531 kpl ja pakkaus- ja muita varastoja 650 kpl. Näistä tarkastettiin noin 30 % (351 kpl). Tukut täyttivät vaatimukset oivallisesti tai hyvin 89 %:ssa ja varastot 93 %:ssa tarkastuksista. Puutteita oli pakkausmerkinnöissä, erityisvaatimusten täyttämässä, pakkaus- ja kontaktimateriaaleissa sekä varastojen omavalvonnan näyteenotossa ja tutkimuksissa.

Elintarvikkeiden vähittäismyynti ja tarjoilu

Elintarvikkeiden vähittäismyyntipaikkoja oli 10 024 ja ulkomyyntialueita 463 kpl. Näistä tarkastettiin 42 % (4168 kpl) ja 15 % (68 kpl) yhteensä 6469 tarkastuskäynnillä. Vähittäismyyntipaikat täyttivät vaatimukset oivallisesti tai hyvin 88 %:ssa ja ulkomyyntipaikat 83 %:ssa tarkastuksista. Uusintatarkastuksilla korjattavaa tai huono arvosanoista parani 95 %:ssa oivalliseksi tai hyväksi. Yleisimmät puutteiden syyt olivat lämpötilojen hallinnassa, tilojen, pintojen ja välineiden puhtaudessa ja soveltuvuudessa, henkilökunnan toiminnassa ja koulutuksessa, omavalvonnassa, elintarvikkeiden koostumuksessa ja elintarvikkeista annettavista tiedoista.

Luomuelintarvikkeita tarkastettiin 26 vähittäismyyntipaikassa, 12 tarjoilupaikassa ja viidessä valmistuspaikassa uusien Oiva-luomuarviointiohjeiden mukaisesti yhteensä 43 tarkastuksella. Tarkastuksilla ei havaittu puutteita luomuvaatimusten täyttymisessä.

Elintarvikkeiden tarjoilupaikkoja oli 33 794 kpl, joista ravintoloita 9506 kpl (44 %), grillejä ja pikaruokaloita 2250 kpl (29 %), kahviloita 5470 kpl, pubeja 1865 kpl, suurta-louksia (laitos-, keskus- ja tarjoilukeittiöitä) 14 704 kpl. Näistä tarkastettiin yhteensä 16 392 kpl (49 %, 20 478 tarkastuksella).

Kaikista tarjoilupaikoista 88 % täytti vaatimukset oivallisesti tai hyvin. Suurtalouksilla oivallisen ja hyvän osuus oli 94 %. Eniten korjattavaa oli ravintola-, grilli- ja pikaruokapaikoissa sekä kahviloissa. Puutteita oli eniten lämpötilojen hallinnassa ja omavalvonnassa sekä tilojen soveltuvuudessa ja kunnossapidossa.

Puolustusvoimien valvonnassa olevia suurta-louksia ja kenttämuonituksia tarkastettiin 90 kpl. Kiinteissä valvontakohteissa puutteita oli tiloissa ja laitteissa. Kenttämuonituksessa yleisimmät puutteet olivat lämpötilojen hallinnassa, yleisessä hygieniassa ja omavalvonnassa.

Elintarvikkeiden kaupallisten vaatimusten valvonta

Nimisuo-jattuihin tuotteisiin kohdistui 95 tarkastusta, joista 35 kpl myyntiin, 40 kpl valmistukseen ja 12 kpl tarjoiluun. Oivallisen tai hyvän arvosanan sai 99 % tarkastuksista. Puutteita oli tuotteiden merkinnöissä ja yhden tuotteen nimen väärinkäytössä.

Kananmunien kaupanpitämisen vaatimuksia valvottiin 4 lattiakanalassa (kanaloita 183 kpl) ja 2 ulkokanalassa (kanaloita 5 kpl). Tarkastuksissa ei todettu puutteita. Kananmunanpakkaamoita (yhteensä 74 kpl) tarkastettiin 30. Kananmunien laadussa, painoluokittelussa, leimaamisessa, pakkausmerkinnöissä ja kirjanpidossa oli vain vähäisiä puutteita. Laitosten rakenteissa, vesinäytteidenotossa, salmonellanäytteenotossa ja – tutkimuksissa sekä omavalvonnassa oli parannettavaa.

Elintarvikkeiden markkinointi

Viidelle toimijalle annettiin kehotukset korjata markkinointi hyväksymättömien terveysväitteiden tai lääkkeellisen markkinoinnin vuoksi.

Markkinoinnin valvontaprojektina tarkasteltiin punariisiä sisältävien ravintolisävalmisteiden (*Monascus purpureus*) markkinoinnissa käytettyjä terveysväitteitä. Yhdeksästä tarkastetusta tuotteesta kahdeksan markkinoinnissa oli puutteita punariisin aktiivisen aineen monakoliini K:n liian alhaisissa määrässä tai määrää ei ollut ilmoitettu merkinnöissä.

Allergiat

Vakavista allergiareaktioista tehtiin 66 ilmoitusta, joista ruoan aiheuttamia oli 46. Yhteispohjoismaisessa hankkeessa edistettiin tietoutta allergeenien oikeasta ja asianmukaisesta merkinnästä sekä kehitettiin valvonnan riskiperusteisuutta ja vaikuttavuutta.

Jäljitettävyys

Jäljitettävyys valvontahankkeessa Evira teki yhdessä aluehallintovirastojen ja kunnallisten valvontayksiköiden kanssa valvontakäynnit 63 liha- tai kala-alan laitokseen, niiden yhdistelmään, vähittäismyymälään tai muuhun elintarvikehuoneistoon. Valvontakäyntien painopisteenä oli toimijan ja valvojan ohjaus ja neuvonta. Tulosten mukaan suurten toimijoiden tuotteiden jäljitettävyys oli kunnossa, keskisuurilla ja pienillä oli pieniä puutteita ja kaksi toimijaa sai määrääjän epäkohtien korjaamiseksi. EU:n yhteisen kalastuspolitiikan edellyttämän kalastus- ja vesiviljelytuotteiden jäljitettävyys-

den valvontakäynneillä keskityttiin toimijoiden ja valvojien ohjeistamiseen ja neuvontaan.

Rehuvalvonta

Valvonnan kohteena olevia rehualan toimijoita oli 1810 kpl. Näihin kohdistui 160 tarkastusta, mikä oli 72 % suunnitellusta. Rehuista otettiin yhteensä 4702 näytettä, joista tehtiin 10 882 analyysiä.

Rehualan alkutuotannon toimijoiden rehuvalvonnassa, joka on samalla täydentävien ehtojen tukivalvontaa, tarkastettiin 590 tilaa ja otettiin 195 näytettä, mikä vastasi suunniteltua. Tiloista 395 oli kasvinviljely- ja 195 eläintuotantotiloja. Puutteita esiintyi 30 tilalla (v. 2014 43 tilalla). Yleisin poikkeama oli näytteistä löytyneet tuhohyönteiset tai muut visuaaliset poikkeamat, joista annettiin puhdistuskehotuksia.

Rehujen valmistukseen, varastointiin, maahantuontiin ja välitykseen kohdistui 65 laitostarkastusta, mikä oli 81 % suunnitellusta. Valvonnassa ei todettu vakavia puutteita. Lievempiä puutteita, joiden perusteella edellytettiin toimenpiteitä, havaittiin 284 kpl. Puutteita esiintyi HACCP-järjestelmissä, laadunvarmistuksessa, tukijärjestelmissä, ohjeistuksessa, tietojen kirjaamisessa, pakkausmerkinnöissä ja saateasiakirjoissa. Vientitarkastuksia liittyen rehujen vientiin Venäjälle tai tulliliiton maihin tehtiin 11 kpl. Kuljetusautojen tarkastuksissa havaittiin eniten puutteita salmonellanäytteenotossa.

Luomurehujen valvontajärjestelmässä havaittiin puutteita n. 46 %:lla (21 kpl) valvontajärjestelmään kuuluvista toimijoista, mikä oli enemmän kuin vuonna 2014. Puutteita esiintyi pääasiassa kirjanpidoissa, laadunvarmistuksessa ja luomurehujen merkinnöissä. Yksi toimija erotettiin valvonnasta määrääjäksi korjaamattomien puutteiden vuoksi.

Elintarvikkeiden ja rehujen mikrobiologiset valvonta- ja seurantaohjelmat

Elintarvikkeiden salmonella

Teurastamoilla sioista ja naudoista otetuista lähes 20 000 näytteistä löytyi salmonellaa vain kuudesta. Siipikarjasta teurastamoilla otetuista 1330 näytteestä ei salmonellaa löytynyt ollenkaan. Leikkaamoista otettiin kotimaisesta lihasta yhteensä 3157 näytettä eri eläinlajien lihoista ja siipikarjan jauhelihaa tai raakalihavalmisteita valmistavista laitoksista 511 näytettä, joista yhdestäkään ei löytynyt salmonellaa. Tulokset osoittavat Suomen lihantuotantoketjun salmonellatilanteen säilyneen edelleen hyvänä.

Rehujen salmonella

Viranomaisvalvonnan salmonella-analyysejä tehtiin yhteensä 3860 kpl, joista 3531 kohdistui rehuaineisiin, 322 rehuseoksiin ja seitsemän rehun lisäaineisiin/esiseoksiin. Tuonnin yhteydessä joko viranomaisvalvonnassa tai toimijan omavalvonnassa todettiin viisi salmonellaposiitivista rehuerää (15 kpl v. 2014). Saastuneiden erien määrä oli tavanomaista pienempi. Kahdessa maahantuodussa ja yhdessä sisämarkkinoilta tuodussa valkuaisrehuaine-erässä sekä kahdessa sisämarkkinoilta tuodussa kalajauho-erässä todettiin salmonellaa. Toimijat hakivat salmonellaposiitivisiksi todetuille tuontierille käsittelyluvan Evirasta. Käsittelyn jälkeen rehueristä otettiin viralliset näytteet ja erät hyväksyttiin käyttöön sen jälkeen kun ne oli todettu puhtaaksi. Yhteensä salmonellaposiitiviset erät edustivat 10,3 miljoonaa kiloa rehuaineita (34,5 milj. kg v. 2014).

Viranomaisvalvonnassa salmonellaa ei todettu elintarviketuotantoeläimille tarkoitetuissa kotimaassa valmistetuissa rehuissa, tuotantoympäristönäytteissä, maatilojen salmonellatartunnan lähteen selvittämiseksi otetuissa rehunäytteissä eikä kotimaisista eläimistä saatavista sivutuotteista valmistetuista rehuista otetuista näytteistä. Myöskään markkinavalvonnassa ei rehuista todettu salmonellaa (v. 2014 viisi salmonellaposiitivista näytettä).

Rehualan toimijoiden Eviralle tekemiä omavalvontaan liittyviä ilmoituksia salmonellalöydöksistä oli 26, joista 15 liittyi tuotantoympäristönäytteisiin, neljä rehuaineisiin ja seitsemän turkis- tai lemmikkieläinrehuun. Kotimaisissa elintarviketuotantoeläinten rehuseoksissa ei todettu salmonellaa myöskään toimijoiden omavalvonnassa.

Broilereiden kampylobakteeri

Broilereiden teuraseristä otettiin 1882 näytettä, joista 3,3 %:sta (65 kpl) löydettiin kampylobakteeri. Tulokset osoittavat, että kampylobakteerien esiintyvyys suomalaisessa broilerissa on erittäin alhainen.

Nautojen EHEC

Teurastamoilla otettiin naudoista 625 ulostenäytettä, joista *E. coli* O157-bakteeri löytyi 2,9 %:sta (17 kpl). Näytemäärä väheni edellisvuosista alle puoleen säädösmuutosten myötä. Lisäksi tutkittiin ihmisten EHEC-tartuntojen selvityksiin liittyen neljältä nautilialta otettuja näytteitä, joista STEC löytyi yhdeltä. *E. coli* O157 esiintyvyys teurasnaudoissa on lisääntynyt hieman vuosi vuodelta.

Mikrobilääkeresistenssi

ESBL-bakteerin esiintyvyyttä tuoreessa sian- ja naudanlihassa selvitettiin osana kaikissa EU-maissa toteutettavaa seurantaa. Tutkituista 303 sianlihanäytteestä yhdessä todettiin ESBL:n kaltaista entsyymiä tuottava *E. coli* -bakteeri. Naudanlihanäytteitä tutkittiin yhteensä 300, joissa yhdessäkään ei todettu ESBL- tai sen kaltaista bakteeria. Naudanlihatuotteista 14 ja sianlihatuotteista 11 oli ulkomaista alkuperää.

Sianlihanäytteet tutkittiin myös MRSA-bakteerin varalta. Näytteistä yhdeksässä (3 %) todettiin MRSA. Näistä seitsemän oli kotimaista lihaa. Kaikki MRSA-kannat kuuluivat sioilla yleisesti esiintyvään MRSA-tyyppiin CC398.

Zoonoottisten bakteerien mikrobilääkeresistenssi seuranta kattoi salmonellavalvontaohjelman naudoista, sioista ja siipikarjasta eristetyt salmonellat, sekä teurastetuilta broilereilta eristetyt kampylobakteerit. Tuotantoeläimistä eristetyt salmonellat olivat enimmäkseen herkkiä tutkituille mikrobilääkkeille. Yhdestä naudasta, yhdestä siasta ja yhdestä munintakanasta eristetyillä salmonellakannoilla todettiin resistenssiä vähintään kahdelle tutkitulle mikrobilääkkeelle. Kampylobakteerien resistenssitaset ovat eurooppalaiseen keskitasoon verrattuna alhaisia. Vuonna 2014 kohonneet siprofloksasiini-, nalidiksiinihappo- ja tetrasykliiniresistenssitaset laskivat, eikä resistenssiä vuonna 2015 todettu enää kuin yhdellä *C. jejuni* -kannalla.

Elintarvikkeiden kemialliset valvonta- ja seurantaohjelmat

Eläimistä saatavien elintarvikkeiden vierasainevalvontaohjelma

Ohjelmassa tutkitaan kiellettyjä lääkeaineita, lääkejäämiä ja ympäristökontaminanteja elävistä eläimistä ja eläimistä saatavista elintarvikkeista. Yhteensä 4324 näytteestä tehtiin yli 35 000 tutkimusta. Näytteistä ei löytynyt viitteitä kiellettyjen aineiden käytöstä eikä sallittujen lääkeaineiden säädöstenvastaisesta käytöstä. Tulokset osoittavat sen, että suomalaisissa eläimistä saatavissa elintarvikkeissa ei esiinny ihmisen terveydelle haitallisia lääkeainejäämiä.

Tarhatun riistan maksa- ja munuaisnäytteistä löytyi kadmiumia, jonka tiedetään kertyvän ympäristöstä näihin elimiin. Homemyrkyjä löytyi 11 eläimen virtsanäytteestä. Löydökset viittaavat heikkolaatuiseen rehuun.

Kasvinsuojeluainejäämät

Kasvinsuojeluainejäämiä tutkittiin 304 kotimaista alkuperää, 842 toisesta EU-jäsenvaltiosta peräisin olevasta ja 942 EU:n ulkopuolelta peräisin olevasta tuotteesta. Eristä yhteensä 35:stä löytyi raja-arvot ylittäviä määriä jäämiä. Näistä 27 oli peräisin EU:n ulkopuolelta ja loput kahdeksan EU-alueelta. Jäämiä löytyi etenkin tuoreista he-

delmistä ja marjoista sekä tuoreista vihanneksista. Kotimaisista elintarvikkeista ei löytynyt raja-arvot ylittäviä jäämiä, mutta kahdesta näytteestä löytyi jäämiä kasvinsuojeluaineesta, jonka käyttöä ei ole hyväksytty kyseiselle kasville.

Ympäristöperäiset kontaminantit ja muut vieraat aineet

Ympäristöperäisiä kontaminanteja tutkittiin 80 näytteestä, joista tehtiin yhteensä 133 analyysia yhdisteistä, joille on raja-arvot ja 834 analyysia yhdisteistä, joille ei ole asetettu raja-arvoja. Näytteeksi otettiin salaatteja ja muita kasviksia, öljyjä ja voita, viljaa sekä punariisivalmisteita. Niistä analysoitiin nitraattia, PAH-yhdisteitä, hometoksiineja ja perklooraatteja. Raja-arvojen ylityksiä ei löytynyt ollenkaan ja myös yhdisteitä, joille ei ole asetettu raja-arvoja, löytyi erittäin pieninä pitoisuuksina.

Valvonnassa ympäristöperäisten kontaminanttien ja vieraiden aineiden hallinta on osa Oiva-arviointiohjeiden mukaista tarkastusta. Näissä tarkastuksissa kaikki kohteet (18 kpl) ovat täyttäneet vaatimukset oivallisesti tai hyvin.

Talvivaara

Evira ja Luonnonvarakeskus (Luke) jatkoivat tutkimuksia Talvivaaran nikkelikaivoksen jätevesien vaikutuksista kaivosalueen alapuolisiin vesistöihin. Tutkimusten perusteella raskasmetallipitoisuudet olivat elohopeaa lukuun ottamatta pieniä, ja paikoin alle lainsäädännöllisten enimmäismäärien.

Rehujen haitallisten ja kiellettyjen aineiden valvonta

Rehujen viranomaisvalvonnan näytteenottomäärät toteutuivat vuonna 2015 pääosin valvontasuunnitelman mukaisesti. Rehujen viranomaisvalvonnan kemiallisten haitallisten ja kiellettyjen aineiden analyysien määrä oli 3424 analyysia, mikä vastasi 120 % suunnitellusta analyysien määrästä. Viranomaisnäytteistä valvottiin raskasmetallien jäämiä, kasvinsuojeluaineiden jäämiä sekä erityisesti kokkidiostaattien, lääkeaineiden ja muiden yhdisteiden jäämiä suunniteltua suuremmasta määrästä näytteitä. Mykotoksiinien, raskasmetallien, melamiinin, dioksiinien, kasvinsuojeluaineiden, kokkidiostaattien, lääkerehujen tehoaineiden ja muiden lääkkeiden tehoaineiden tai kiellettyjen yhdisteiden tulokset olivat vaatimustenmukaisia. Kokkidiostaatteissa rehun lisäaineina todettiin useassa näytteessä säännösten vastaisuuksia, jotka olivat pääosin rehun merkinnöissä ilmoitetun arvon alituksia.

Rehujen muuntogeenisyyden valvonta painottui EU:ssa hyväksytyjen muuntogeenisten organismien merkintöihin ja jäljitettävyyteen. Näytteenotto kohdistettiin rehuihin, joissa ei ollut merkintää muuntogeenisyydestä. Rehujen valvonnassa ei todettu EU:ssa hyväksymättömiä muuntogeenisiä rehuja. Rehujen muuntogeenisten organismien merkinnöissä todettiin yhdessä tapauksessa säädöstenvastaisuus.

3.2.4 Vertailulaboratoriotoiminta

Evira toimii kansallisena vertailulaboratoriona seuraavilla tutkimusaloilla:

- elintarvikkeiden, rehujen ja lannoitteiden mikrobiologisen, parasitologisen ja kemiallisen turvallisuuden analytiikka;
- eläintautien ja zoonoosien diagnostiikka;
- kasvianalytiikka.

Vertailulaboratoriotoiminnan puitteissa Evira järjesti kansallisille laboratorioille vertailututkimuksia koskien STEC-analytiikkaa ja lihan mikrobijäämätestiä sekä lihantarkastukseen liittyviä tutkimuksia tekeville laboratorioille *Trichinella* -loisen osoittamista lihasnäytteestä. Evira koordinoi järjestäjälaboratorion kanssa laboratorioiden osallistumista tuotantoeläinten salmonella- ja utaretulehdustutkimusten vertailumittauskieltoon. Osallistuneet laboratoriot menestyivät vertailututkimuksissa hyvin lukuun ottamatta yhtä laboratoriota, jonka epäonnistuminen *Trichinellan* toteamisessa johti laboratorion hyväksynnän peruuntumiseen. Kylvösiemenanalyysien vertailumittaus jär-

jestettiin maailmanlaajuisesti. Vilja-alan toimijalle järjestettiin maksullinen vertailumittaus pikalaitteiden tulosten varmentamiseksi sekä jyväkoon määrittämiseen.

Muilta osin Evira seurasi kansallisten laboratorioiden menestymistä ulkopuolisten vertailukoejärjestäjien järjestämissä vertailututkimuksissa. Tuotantoeläinten, elintarvikkeiden, rehujen ja lannoitteiden mikrobiologisten ja kemiallisten vertailututkimusten tulokset kerättiin hyväksytyiltä virallisilta laboratorioilta koskien vuoden 2014 tuloksia. Mikrobiologisia tuloksia saatiin yhteensä 1244 kpl ja niistä 1226 osoitti hyvää menestymistä ulkoisessa vertailumittauksessa. Kaikkien huonojen tulosten osalta olivat osallistuneet laboratoriot selvittäneet syyn ja tehneet riittävät korjaavat ja ehkäisevät toimenpiteet. Kemian osalta tulokset eivät edellyttäneet Eviralta toimenpiteitä. Vuoden aikana selvitettiin Evert-projektin puitteissa mahdollisuuksia kysyä sähköisesti tuloksia laboratorioilta. Esiselvityksen perusteella päädyttiin kysymään tulokset kullekin laboratoriolle räätälöidyllä Excel-lomakkeella.

Muita vertailulaboratoriotoiminnan muotoja olivat hyväksytyjen laboratorioiden menetelmäneuvonta, hyväksytyjen laboratorioiden koulutus, lausunnot laboratorioiden menetelmistä sekä verkkosivuilla julkaistut laboratorioiden infokirjeet, joissa tiedotettiin mm. uudesta lainsäädännöstä, koulutuksesta, menetelmien päivityksestä sekä EU-vertailulaboratorion antamasta tiedosta.

Asiantuntijuus ja luotettavien ja nykyaikaisten menetelmien ylläpito on keskeinen osa vertailulaboratoriotoimintaa, jotta laboratoriokenttää voidaan neuvoa. Evira osallistuu EU:n vertailulaboratorioiden (EURL) kokouksiin sekä sen lisäksi ISO:n, CEN:in ja NMKL:n menetelmäkehitystyöhön. Menetelmänkehityksessä huomioidaan myös kansalliset tarpeet ja puutteet analytiikassa. Evira ylläpitää sellaisia erikoismenetelmiä, joita muut laboratorio Suomessa eivät tarjoa ja tarvittaessa Evira hankkii tutkimuksia alihankintana muiden EU-maiden laboratorioista. Evira osallistui valitsemiensa vertailukoejärjestäjien sekä EU-vertailulaboratorioiden edellyttämiin vertailututkimuksiin vuosisuunnitelmiensa mukaisesti kaikilla akkreditoituilla menetelmillään. Menestyminen on ollut hyvää eikä tulosten oikeellisuutta vaarantavia tuloksia ole saatu.

Tullilaboratorio on kansallinen vertailulaboratorio ei-eläinperäisissä elintarvikkeissa koskien:

- Pestisidijäämiä
- GMOta
- Mykotoksiineja
- Raskasmetalleja
- Elintarvikekontaktimateriaaleja

Lisäksi Tullilaboratorio on simpukoiden virus- ja bakteerikontaminaatioiden kansallinen vertailulaboratorio.

Tullilaboratorio on kaikilla näillä pätevyysalueilla tehnyt aktiivista yhteistyötä EU:n vertailulaboratorioiden kanssa osallistumalla niiden järjestämiin yhteistyökokouksiin, koulutuksiin sekä vertailumittauksiin. Menestyminen vertailumittauksissa on ollut hyvää.

Tullilaboratorio ei ole järjestänyt kansallisia vertailutestejä, koska sen vertailulaboratoriosektoreilla ei ole siihen riittävästi virallisia laboratorioita. EU:n vertailulaboratorioista saatua informaatiota on välitetty edelleen virallisille laboratorioille, Eviralle ja soveltuvien osin muille viranomaisille.

Tullilaboratorio on huolehtinut teknisten valmiuksien ylläpidosta ja kehittämisestä kaikilla referenssilaboratorioalueillaan kansallisten valvontaohjelmien ja EU:n koordinoitujen valvontasuunnitelmien toteuttamiseksi.

3.3 Puutteiden analyysi

3.3.1 Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys

Kasvintuotannon sektoreilla havaitut puutteet johtuivat pääosin edelleen toiminnanharjoittajien ja viljelijöiden tietämättömyydestä tai ymmärtämättömyydestä säädösten vaatimuksesta. Osa poikkeamista johtui selvästi myös tahallisuudesta ja välinpitämättömyydestä. Vakavien hukkakaurasaastuntojen kemiallisessa torjunnassa suurin osa epäonnistumisista johtui pääosin viljelijän ammattitaidon puutteesta (väärä valmiste, väärä valmisteen määrä tai väärä torjunta-ajankohta), mutta valitettavasti myös välinpitämättömyyttä torjuntaa kohtaan oli havaittavissa. Kasvinsuojeluaineiden käytön valvontatulosten perusteella suurin osa lainsäädännön velvoitteiden rikkeistä (80 %) koski kasvinsuojeluaineiden kirjanpitoa ja varastointia. Valvonnan perusteella toimijoiden tietoisuutta pitäisi lisätä näiden velvoitteiden osalta.

Markkinaavalvonnassa eri sektoreilla havaittu yleinen puute oli toiminnanharjoittajan rekisteröitymisvelvoitteen laiminlyönti. Markkinaavalvonnan näytteenoton tulosten perusteella tuotantopanosten laatua voidaan sen sijaan yleisesti pitää varsin korkeana ja tuotteista annettujen tietojen hyvin paikkansa pitävinä. Kasvinsuojeluaineiden markkinaavalvonnan perusteella markkinoilla on yllättävän paljon Suomessa hyväksymättömiä kasvinsuojeluaineita.

Toimijoiden tiedostonpitovelvoitteiden laiminlyöntiä esiintyi lähes kaikilla toimintakokonaisuuden sektoreilla. Yleensä syynä oli tiedon puute eikä niinkään tahallinen välinpitämättömyys. Tämä puute on kuitenkin varsin merkityksellinen elintarvikeeturvallisuuden kannalta, koska se heikentää tuote-erien jäljitettävyyttä. Luomuvalvonnassa maatilojen puutteiden syyksi arvioitiin aiempaa enemmän myös viljelijöiden kiire, työpaineet ja jaksaminen, minkä takia aikaa muistiinpanojen ja kirjallisten tehtävien tekemiseen on vähemmän.

Toimijoiden tuotantotilojen tarkastuksissa eniten poikkeamia havaittiin mm. vaakojen vakauksissa ja muiden laitteiden kalibroinneissa.

Puutteiden analysointi on tärkeää valvonnan vaikuttavuuden kehittämiseksi. Puutteiden syiden tunteminen auttaa viranomaisia kohdentamaan työtänsä esim. jälkikäteen tehtävästä valvonnasta ennaltaehkäisevään toimintaan kuten tiedottamiseen ja koulutuksiin. Suurin osa kasvintuotannon sektoreiden havaituista poikkeamista näyttäisi tulosten perusteella johtuvan toimijoiden tietämättömyydestä, joten viestinnän ja koulutuksen lisääminen todennäköisesti parantaisi säädösten vaatimusten tuntemusta ja vähentää merkittävästi tahattomia virheitä ja siten ennaltaehkäistä syntyviä mahdollisia laatu- ja turvallisuusongelmia.

3.3.2 Eläinten terveys ja hyvinvointi

Vakavia laiminlyöntejä todettiin eri sektoreiden suunnitelmallisissa tarkastuksissa harvoin. Ilmoituksiin perustuvissa eläinten hyvinvoinnin tarkastuksissa tilanne oli huonopi, kaikkein huonoin lemmikkieläinten suhteen. Vakavimpiin ongelmiin liittyy usein uupumusta sekä sosiaalisia ja mielenterveydellisiä ongelmia. Ammattimaisessa eläintenpidossa syynä oli harvoin tietämättömyys, vaan laiminlyöntien määrään vaikuttivat tavallisesti taloudellinen tilanne ja kustannukset, välinpitämättömyys ja joskus ammattitaidottomuus. Myöskään sivutuoterehualan pienillä toimijoilla ei välttämättä ole riittävästi asiantuntemusta ja resursseja HACCP-järjestelmien ja laadunvarmistussuunnitelmien laatimiseksi. Lemmikki- ja harraste-eläinten pitäjien laiminlyöntien taustalla on usein myös tietämättömyyttä.

Vakavimman vaaran maan eläintautitilanteelle aiheuttivat edelleen laittomasti maa-hantuodut eläimet, joiden alkuperästä ja terveydentilasta ei ole luotettavaa tietoa. Suurin osa näistä oli seura- ja harraste-eläimiä, lähinnä hevosia ja koiria, mutta myös harraste- tai tuotantosiipikarjaa, joita välillä vaikutettiin salakuljetettavan ammattimai-

sesti. Syynä on toisinaan tietämättömyys tai ymmärtämättömyys, toisinaan ulkomaiden edullisempi hintataso tai halu pelastaa eläimiä parempiin oloihin.

Laiminlyöntien syyt johtuvat eräillä sektoreilla myös hyvin yksityiskohtaisesta lainsäädännöstä ja sen noudattamisen tarkasta valvonnasta, esim. eläinten rekisteröinnin ja merkitsemisen valvonnassa. Myös otantojen riskiperusteinen kohdentaminen mm. eläinten suojelu-, rekisteröinti- ja merkitsemisvalvonnassa on lisännyt laiminlyöntien toteamista.

Joissain tapauksissa valvonnassa ei aina käytetä riittävän tehokkaita keinoja, kuten kieltoja ja määräyksiä, uhkasakkoa tai teettämishukkaa puututtaessa säännösten noudattamatta jättämiseen. Osalla valvontasektoreita, kuten tuontivalvonnassa, valvonnan maksullisuus ja toisaalta sanktioiden puute saattavat houkutella laittomaan toimintaan ja vähentää valvonnan uskottavuutta ja vaikuttavuutta.

Puutteet valvonnan toteuttamisessa johtuivat pääsääntöisesti resurssien niukkuudesta suhteessa tehtävien määrään. Mm. viranomaisten tekemien eläinsuojelutarkastusten määrä epäilyjen perusteella on noussut selvästi viime vuosina.

3.3.3 Elintarvikeeturvallisuus

Vakavia puutteita todetaan elintarvikevalvonnassa vain vähän. Oiva-tulosten perusteella yleisimpiä puutteita ovat hygieniaan, paikkojen soveltuvuuteen ja kunnossapitoon, omavalvontaan ja näytteenottoon sekä pakkausmerkintöihin liittyvien vaatimusten täyttäminen.

Suurimpana yksittäisenä syynä vaatimusten täyttymisen puutteisiin oli elintarvikealan toimijoiden tietämättömyys vaatimuksista. Myös osaamisen puute, välinpitämättömyys tai vaatimusten yksityiskohtaisuus lisäävät puutteita. Taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi rikotaan lainsäädännön vaatimuksia tarkoituksella. Oiva-järjestelmä on parantanut toimijoiden tietoja vaatimuksista ja on parantanut jo ennalta vaatimusten noudattamista. Oiva on myös yhtenäistänyt lainsäädännön vaatimusten tulkintaa ja seuraamusten käyttöä. Elintarvikelainsäädännön keinot puuttua nopeasti vakaviin lainsäädännön vastaisuuksiin ovat heikkoja ja niitä on tarve kehittää.

Kulutuksen muoti-ilmiöt, kulttuurilliset erot sekä välinpitämättömyys elintarvikkeiden, kuten raakamaidon, vaaroista aiheuttavat kuluttajille riskejä. Viestintää ja tiedottamista eri kielillä on pidettävä jatkuvasti yllä. Etämyynti on haaste sekä valvonnalle että kuluttajille, jotka eivät tiedosta netin välityksellä myytävien tavaroiden riskejä. Etämyynnin valvonnan kehittämistä jatkettiin. Myös elintarvikeketjun rikollisuuden torjunta edellyttää valvojilta osaamista tunnistaa rikollinen toiminta sekä uudenlaisia valvonnallisia keinoja puuttua niihin eri viranomaisten yhteistyöllä.

Tuontielintarvikkeissa esiintyy enemmän puutteita kuin kotimaassa tuotetuissa. EU:n ulkopuolelta, joko suoraan tai etenkin sisämarkkinoiden kautta, tulevien elintarvikkeiden valvonnan ja näytteenoton riskiperusteisuutta ja vaikuttavuutta on syytä parantaa, jotta riskielintarvikkeiden pääsy markkinoille pystytään estämään.

Viranomaisresurssien väheneminen näkyy valvonnassa tarkastusmäärien ja näytteenoton ja niistä tehtävien laboratoriotutkimuksien määrän vähenemisenä. Tämä haastaa valvonnan parempaan riskiperusteiseen kohdentamiseen ja uusien menetelmien käyttöönottoon. Myös toimijoiden omien vastuullisuusjärjestelmien hyödyntämistä virallisen valvonnan tukena selvitetään.

4 AUDITOINNIT, OHJAUS- JA ARVIOINTIKÄYNNIT SEKÄ MUU SAATU PALAUTE

4.1 Valvontaketjuun kohdistuvat auditoinnit

Viranomaisketjun toiminnan vaikuttavuutta ja tehokkuutta arvioidaan ketjuauditointien avulla (882/2004, artikla 4.6). Ketjuauditointi-suunnitelma kattaa koko kansallisen valvontasuunnitelman alueen. Auditointiohjelma koostuu noin 20 erillisestä auditoinnista, auditoinnit tekevät koulutetut ja auditoinnin kohteesta riippumattomat viranomaiset. Auditoinnit aloitettiin syksyllä 2014 ja syksyyn 2015 mennessä oli auditoitu kaksi valvontaohjelmaa; siemenkaupan markkina- ja eläinperäisten elintarvikkeiden vierasainevalvontaohjelma. Auditointien tuloksena syntyi noin 40 - 60 erilaista kehittämistoimenpidettä auditointiohjelmaa kohden. Kehittämistoimenpiteiden laskennallinen arvo oli useita satoja tuhansia euroja vuodessa käytäntöön vietäessä (Suomen valvontaketjun vuosibudjetin ollessa noin 80 miljoonaa euroa). Jo nyt pilottivaiheen ollessa loppumaisillaan voidaan sanoa, että ketjuauditoinnit toimivat toiminnan tehokkuuden ja vaikuttavuuden arvioinnissa ja kehittämisessä hyvin.

Euroopan unionin auditoinnit ja tarkastukset

Elintarvike- ja eläinlääkintätoimisto (Food and Veterinary Office, FVO) suoritti Suomeen neljä auditointia. Niissä arvioitiin eläinten hyvinvointia koskevien koulutusohjelmien tuloksellisuutta, ei-eläinperäisten elintarvikkeiden alkutuotannossa suoritettavaa virallista valvontaa sekä maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden suojattuun alkuperänimitykseen, suojattuihin maantieteellisiin merkintöihin ja aitoihin perinteisiin tuotteisiin sovellettavia valvontajärjestelmiä. Valvonta-asetuksen perusteella annetut suositukset kohdistuivat virallisen valvonnan järjestämiseen riskiperusteisesti. Lisäksi yleisauditoinnissa käytiin läpi ja päivitettiin maaprofiilin aikaisempien vuosien suositusten tilanne, virallisen valvonnan organisaatiokuvaukset ja linkkilistat.

Vuoden 2015 lopussa oli 40 auki olevaa suositusta. Niistä vuoden 2015 auditoinneissa annettiin yhteensä 8 korjaavia toimenpiteitä edellyttävää suositusta. Yleisauditoinnin jälkeen jäi lisäksi auki 20 vanhaa ennen vuotta 2015 annettua suositusta sekä 12 suositusta, joiden raportointi oli kesken yleisauditoinnin alkaessa.

Komission täydentävien ehtojen tarkastuksessa havaittiin alustavan raportin mukaan puutteita rekisteriin tehtävien tapahtumailmoitusten viiveiden seuraamusten arvioinnissa. Lisäksi huomautettavaa tuli toistuvien seuraamusten arvioinnista. Tarkastus on vielä kesken. Euroopan tilintarkastustuomioistuimen (ECA) Suomeen tekemissä DAS-tarkastuksissa yhtenä tarkastelun kohteena oli eläinten merkinnän ja rekisteröinnin täydentävien ehtojen valvonta (lakisääteiset hoitovaatimukset SMR 6, 7 ja 8). ECA:n alustavissa havainnoissa puutteita todettiin samoissa asioissa kuin komissionkin tarkastuksessa.

Maaseutuvirasto teki eläinten merkinnän ja rekisteröinnin laadunvalvontoja 24 tilalle.

Euroopan tilintarkastustuomioistuimen ruokahävikkiä koskeneen tarkastuksen yksi tarkastuskriteereistä käsitteli jäsenvaltioiden varoihin liittymättömiin EU-säädöksiin perustuvia järjestelyjä, joilla edistetään ruokahävikin torjuntaa koko elintarvikkeiden tuotantoketjun alalla. Tarkastajat havaitsivat, että elintarvikkeiden valmistajat eivät Suomessa aina käytä päiväysmerkintöjä ruokahävikin ehkäisemisen kannalta tarkoituksenmukaisesti viranomaisten vaikutusyrityksistä huolimatta. Lahjoitettavia elintarvikkeita koskevissa Suomen viranomaisten ohjeissa selkiinnytään eri toimijoiden vastuualueita. Hyväntekeväisyysjärjestöjen päivittäiset vaikeudet elintarvikelahjoituksen hallinnoinnissa haittaavat kuitenkin elintarviketurvallisuusvaatimusten tiukkaa noudattamista.

4.2 Arviointi- ja ohjauskäynnit

Evirassa järjestelmä koostuu riippumattomista ketjuauditoinneista, sisäisistä auditoinneista sekä arviointi- ja ohjauskäynneistä. Arviointi- ja ohjauskäynnillä (AJO) tarkoite-

taan järjestelmällistä tarkastelua, jonka tarkoituksena on selvittää tehtävän valvonnan lainsäädännön-, ohjeiden- ja suunnitelmienmukaisuutta sekä valvonnan tehokkuutta ja sopivuutta tavoitteiden saavuttamiseksi. Evira tekee ohjaamiinsa valvoviin viranomaisiin kohdistuvia AJOja. Valvovalla viranomaisella tarkoitetaan jäljempänä AVI:ja, ELYjä, Tullia ja kuntia. AJO voi koskea myös Eviran hyväksymän osaamistestaaajan toimintaa, yksittäisen valtuutetun tarkastajan, kunnaneläinlääkärin tai tarkastuseläinlääkärin toteuttamaa valvontaa sekä Eviran yksikön toteuttamaa valvontaa siinä tapauksessa, että valvontaa ohjaa toinen yksikkö.

Arviointi- ja ohjauskäyntejä tehtiin vuoden 2015 aikana 73 kpl, mikä on 67 % suunnitelluista 109 käynnistä. Elintarviketurvallisuuden toimintakokonaisuudessa tehtiin 25 arviointi- ja ohjauskäyntiä (toteuma 64 %), eläinten terveys ja hyvinvointi toimintakokonaisuudessa 3 kpl (toteuma 100 %) ja kasvintuotannon toimintakokonaisuudessa 45 (toteuma 67 %). Käyntejä tehtiin 9 enemmän ja tavoite toteutui 3 % paremmin kuin vuonna 2014.

Aluehallintovirastoissa osa elintarvikevalvonnan arviointi- ja ohjauskäynneistä toteutettiin osana ympäristöterveydenhuollon arviointi- ja ohjauskäyntiä ja osa toteutettiin omana arviointinaan. Elintarvikevalvonnan arvioinneissa keskityttiin edellisissä käynneissä todettujen puutteiden ja korjauskehotusten korjaamisen seurantaan, mutta täydellisiäkin arviointi- ja ohjauskäyntejä tehtiin. Käynneillä tehtiin 5 kohdevalvonnan arviointia. Ne kohdistuivat alkutuotantoon, tarjoilutoimintaan ja laitoksiin. Osa arviointi- ja ohjauskäynteihin varatusta ajasta käytettiin riskiperusteisen valvonnan ohjaukseen. Arviointi- ja ohjauskäyntejä tehtiin neljään valvontayksikköön. Riskiperusteisen valvonnan ohjaukseen käytettiin valtaosa voimavaroista.

Valvontayksiköiden toiminnassa todettiin tapahtuneen hyvää kehitystä edelliseen käyntiin verrattuna. Edelleen kuitenkin havaittiin, että suunnitelmallisesta valvonnasta toteutuu vain pieni osa, jopa vain 23 %. Lisäksi suunnitelma perustuu osassa valvontayksiköitä resursseihin eikä valvontatarpeeseen.

Evira teki vuonna 2015 kaksi arviointi- ja ohjauskäyntiä Lapin aluehallintoviraston järjestämän lihan tarkastuksen ja siihen liittyvän valvonnan arvioimiseksi. Käynneillä arvioitiin valvontaa poronhoitovuosina 2014–2015 (asiakirja-arviointi) ja 2015–2016 (Lapin AVI:ssa tehty arviointi). Poronhoitovuotta 2015–2016 koskevaan käyntiin sisältyi kahden Lapin AVIn tarkastuseläinlääkärin valvonnan arvioiminen kahdessa poroteurastamossa. Arviointi- ja ohjauskäynneillä havaittiin kehittämiskohteita valvontasuunnitelman sisällössä (riskiperusteisuuden avaus, valvonnan tarkempi kuvaus, aiempien valvontatulosten huomioimisessa suunnitelmassa), valvonnan tehokkuuden mittaamisessa, sekä Eviran havaitsemien kehittämiskohteiden ja Lapin AVIn henkilökunnan antamien korjauskehotusten noudattamisen seurannassa ja näihin liittyvissä kirjauksissa. Osa havaituista kehittämiskohteista oli toistuvia.

Hygieniosaamistestaaajista auditoitiin yksi osaamistestaaaja epäilyksen perusteella. Auditointi johti osaamistestaaajan oikeuksien peruuttamiseen toiminnassa havaittujen oleellisten puutteiden ja virheiden johdosta.

Taulukko 4.2. AVI:jen suorittamien kuntien ohjaus- ja arviointikäyntien määrä 2011 - 2015.

	2011	2012	2013	2014	2015
Kunnallisten valvontayksiköiden lkm	88	84	71	64	62
Ohjaus- ja arviointikäyntien lkm	14	17	14	11	6
Arvioitu % valvontayksiköistä	16	20	20	17	10
Kohdearviointien lkm (pääosin ohjaus- ja arviointikäynteihin liittyen)	40	21	33	24	5

4.3 Viranomaisten ulkoiset ja sisäiset auditoinnit

Eviran sisäiset auditoinnit ja tarkastukset

Eviran yhteisiä auditointeja toteutettiin Eviran auditointisuunnitelman mukaisesti kaksi. Valvontaosaston auditointi- sekä arviointi- ja ohjauskäyntien (AJO) suunnitelmassa oli 5 suunniteltua sisäistä auditointia, joista 4 eli 80 % toteutui. Merkittävin niistä oli valvontaosaston yhteinen sisäinen auditointi 'Asiakkailta perittävät maksut', joka aloitettiin vuonna 2014 ja jatkui vuoteen 2015. Yhteenveto valmistui vuonna 2015.

Taulukko 4.3. Eviran valvonnan auditointisuunnitelman toteuma 2012 - 2015 %.

	2012	2013	2014	2015
Suoritettujen auditointien määrä, kpl	37	49	6*	4
Suunnitelmien toteuma, %	66	78	38*	80

- Arviointi- ja ohjauskäyntejä alettiin vuonna 2014 seurata erikseen, kun ne on aikaisemmin laskettu mukaan sisäisiin auditointeihin. Toteuman vertailuluku olisi aikaisempien vuosien mukaisesti laskettuna 61%.

Eviran tutkimus- ja laboratoriotointaan kohdistuvat auditoinnit pohjautuvat nelivuotiseen auditointisuunnitelmaan, jossa on huomioitu se että standardin ISO 17025 kaikki osa-alueet tulevat kerran neljässä vuodessa auditoiduiksi. Auditoinnit toteutettiin toimintajärjestelmään liittyvinä ja menetelmien luotettavuuden varmistamiseen liittyvinä auditointeina. Suunnitelluista 36 auditoinnista toteutettiin 29 eli 81 %.

Deloitte teki viisi sisäistä tarkastusta, joiden kohteina olivat KUTI-hanke, strategian jalkauttaminen, toiminnan jatkuvuuden hallinta, Eviran tietohallinnon organisointi sekä vuosittain arvioitu sisäinen valvonta ja riskienhallinta. Lisäksi se toimitti vuonna 2014 suoritettujen tietojärjestelmien kehittämismenetelmien sisäisen tarkastuksen raportin. Vuonna 2015 raportoiduissa tarkastuksissa annettiin yhteensä 70 suositusta sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan arvioinnissa kehittämisehdotuksia 4 aihealueelle.

Ulkoiset auditoinnit, tarkastukset ja arvioinnit

FINAS suoritti akreditoinnin määräaika- ja laajennusarvioinnin lokakuussa 2015. Käynnillä kirjoitettiin 22 poikkeamaa, joihin esitettiin korjaavat toimenpiteet. Toimintajärjestelmään ei kohdistunut yhtään poikkeamaa.

ISTA (International Seed Testing Association) auditoi siemennäytteenottoa ja Eviran siemenlaboratoriota joka kolmas vuosi. 8.10.2015 suoritettussa auditoinnissa kirjattiin 22 poikkeamaa. Niistä 9 oli teknisiä.

Euroopan yhteisön kasvilajikevirasto CPVO (Community Plant Variety Office) auditoi Eviran lajiketestaustoimintaa Loimaalla 23.7.2015. Auditointi kohdistui DUS-testaukseen, jossa selvitetään uuden lajikkeen erottuvuus, yhtenäisyys ja pysyvyys kansainvälisillä menetelmillä. Auditoidijat eivät löytäneet toiminnasta yhtään poikkeamaa. Evira voi edelleen toimia CPVO:n akkreditoimana testauslaitoksena pohjoisella alueella tuoden lisäarvoa sekä kotimaiselle että pohjoismaiselle kasvinjalostukselle.

Kunnalliset valvontayksiköt

Sisäisiä auditointeja tehtiin seitsemässä valvontayksikössä (yht. 19 kpl) ja ulkoisia auditointeja 20 kunnallisessa valvontayksikössä (yht. 23 kpl).

Tulli

Valvonta-asetuksen (EY) N:o 882/2004 mukaiset Tullin sisäiset valvonnan auditoinnit tehtiin vuosisuunnitelman mukaisesti ja ne kohdistuivat kolmeen eri aihealueeseen: elintarvikkeiden valvontaan kulunut aika, luomutuotteiden valvonta ja elintarvikekon-taktimateriaalien valvonta. Valvontaan kulunutta aikaa arvioitiin sekä kolmasmaatuon-

ti- että sisämarkkinaelintarvikkeille. Luomutuotteisiin ja kontaktimateriaaleihin liittyvät auditoinnit jatkuvat vuoden 2016 puolella. Auditointeihin osallistui neljä henkilöä Tullin eri yksiköistä.

Ulkoisena auditointina toteutui akkreditoitujen testausmenetelmien arviointi (FINAS) ja ei-eläinperäisten elintarvikkeiden alkutuotannon virallisen valvonnan arviointi (EU:n DG Health and Food Safety, ent. FVO). FINAS-akkreditointipalvelun päätös T006/A26/2016 kattaa käytetyt menetelmät siten että akkreditoituna voitiin antaa n. 90 % kuluttajasuojatutkimusten selosteista. EU:n DG Health and Food Safety:n arvioinnissa todettiin, että laboratorion kyky tehdä ei-eläinperäisten elintarvikkeiden turvallisuuden kannalta olennaisia analyyskejä on riittävä. Varsinaisia suosituksia ei kohdistunut Tullilaboratoriolle.

5 ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET

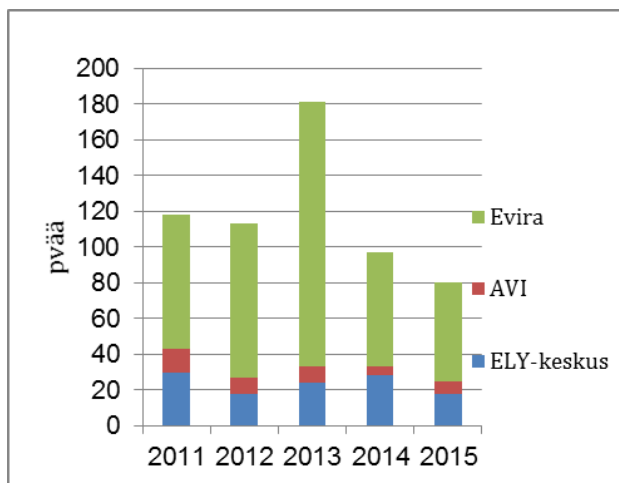
5.1 Toimijoiden säädösten tuntemuksen varmistaminen

Hyvän hallinnon periaatteisiin kuuluu, että viranomaiset tiedottavat palveluistaan ja antavat neuvontaa lainsäädännön ja valvonnan vaatimuksiin liittyvissä kysymyksissä. Koulutuksen ja viestinnän keinoin pyrittiin vähentämään tiedon puutteesta johtuvia laiminlyöntejä koko elintarviketuotantoketjussa.

AVI:t ja ELY-keskukset järjestivät koulutusta, neuvontaa ja keskustelutilaisuuksia sekä valvojille että toimijoille ja edistivät lainsäädännön tarkoituksen toteutumista myös viestinnällä. Evira päivitti säännöllisesti Evira.fi-internetsivustoa, jonne on koottu kattavasti kunkin sektorin ajantasaiset säädökset ja jossa ilmoitettiin näkyvästi valvonnan ajankohtaisia asioita. Toimijoille lähetettiin myös kirjeitse tiedotteita ja ohjeita. Evira julkaisi internet-sivuillaan ajankohtaisia uutisteemoja ja kirjoitti useita sektori-kohtaisia lehdistötiedotteita valvonnan tuloksista.

Viestintää käytettiin hyväksi myös tilanteissa, joissa haluttiin saada kansalaiset tarkkailemaan ympäristöä. Uutena toimintatapana Evira järjesti Vantaan aasianrunkojäärälöydöksen yhteydessä alueen asukkaille suunnattuja asukastiedotustilaisuuksia, joissa kerrottiin mm. tuhoajan merkittävydestä, torjuntatoimenpiteistä sekä asukkaita koskevia vaatimuksia. Eviran asiantuntijat kirjoittivat valvontaan liittyvistä asioista useita artikkeleita alan ammattilehtiin, jotka tavoittavat suuren osan alan toimijoista. Evira osallistui myös ammattilaisille suunnattuihin näyttelyihin kuten Lepaa 2015-näyttelyyn.

Elintarvikevalvonnassa Oiva-järjestelmä ja siihen liittyvät avoimet vaatimusten arviointikriteerit ovat parantaneet merkittävästi toimijoiden ja valvontaviranomaisten vaatimusten tuntemusta ja ymmärrystä siitä, mitä toiminnan parantamiselta odotetaan.

Kuva 5.1. Evira, AVI:n ja ELY-keskusten toimijoille antama koulutus kokonaisiksi päiviksi muutettuna 2011-2015.

Eviran toimijoille antaman koulutuksen määrä väheni, vuonna 2014 kokonaismäärä oli 64 koulutuspäivää ja 2015 määrä oli 55 päivää. Elintarvikeeturvallisuuden osalta edellinen vuosi ylitetään toimijoille annetun koulutuksen määrässä, mutta kasvi- ja eläinpuolella jäädään jälkeen vuoden 2014 tilanteesta.

AVI:jen toimijoille antama koulutus eläinten terveyden ja hyvinvoinnin osalta kasvoi hieman edelliseen vuoteen verrattuna. Koulutusta annettiin yhteensä 7 päivää (2014 5 päivää)

ELY-keskusten toimijoille antama koulutus laski merkittävästi. Koulutusta annettiin 18 päivää (2014 28 päivää)

Eri sektoreilla järjestettiin asiakas- ja sidosryhmäneuvottelupäiviä, joilla käsiteltiin ajankohtaisia säädösmuutos- ja muita aiheita. Mahdollisuuksien mukaan osallistuttiin myös elinkeinon järjestämiin koulutuksiin luennoitsijana.

Toimijoille annettavan koulutuksen määrä ei riitä kattamaan kysyntää, erityisesti neuvonnallista ohjausta toivotaan lisättävän. Viranomaiset pitävät toimijoiden kouluttamista tärkeänä, mutta kokevat, ettei siihen ole riittävästi aikaa.

Esimerkkinä sidosryhmäyhteistyöstä toteutettiin monivuotinen sikojen hyvinvoinnin toimenpideohjelma yhdessä elinkeinon kanssa. Siinä on mm. kohdennettu viestintää eläinten omistajille ja käsittelijöille. Sidosryhmäyhteistyö, ohjeistus, neuvonta ja viestintä olivat merkittävässä asemassa muillakin sektoreilla, esim. sisämarkkinakaupassa. Myös rekisterien, kuten eläin- ja pitopaikkarekisterit, kehittäminen on parantanut rekisteröitymistä ja ilmoitustentekoa. Eläinlääkintähuollon valtakunnallisessa ohjelmassa asetettu painopiste eläintenpitäjä- ja pitopaikkarekisteröinnin valvonnan tehostamiseksi paransi rekistereiden luotettavuutta. Suuri merkitys on ollut tiedottamisella ja virka-eläinlääkärien aktiivisella puuttumisella havaittuihin laiminlyönteihin. Sivutuote- ja lääkitsemislainsäädännön muutosten vuoksi on päivitetty suuri määrä ohjeita, lomakkeita ja verkkosivuja, sekä koulutettu ja neuvottu toimijoita ja valvojia. Lääkitsemislainsäädännön muutosviestinnässä hyödynnettiin myös sosiaalista mediaa. Lainsäädännön muutoksista ja voimassa olevistakin säädöksistä on viestitty sähköisin tiedottein, sähköpostitse ja jopa tiloille lähetetyin kirjein.

5.2 Käytetyt pakkokeinot, rikosoikeudelliset seuraamukset ja puutteiden korjaamistoimenpiteiden varmistaminen

Pakkokeinojen käytön tehostamiseen ja toimenpiteiden loppuun saattamisen varmistamiseen on panostettu runsaasti viime vuosina. Kehotusten ja paikkokeinojen mää-

rät on kuvattu taulukoissa 5.2a-b sekä tarkemmin toimintakokonaisuuskohtaisissa luvuissa.

Taulukko 5.2a. Toimijoille annetut kehotukset 2011 - 2015.

	2011	2012	2013	2014	2015
Elintarviketurvallisuus*)	16 724	13 793	5668**)	3434	4267
Eläinten terveys- ja hyvinvointi	-	-	-	-	-
Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys	1 576	1 193	1764	1111	754
Yhteensä	18 300*)	14 986	7432	4545	5021

- Lainsäädäntö ei mahdollista kehotusten antamista.

*) Vuosina 2011-2012 huomautusten tai kehotusten määrä yhteensä, 2013-2015 valvontakäyntien lkm, joilla on annettu yksi tai useampi huomautus tai kehoitus.

Taulukko 5.2b. Valvonta-asetuksen 882/2004 54 §:n mukaiset toimet säädösten noudattamatta jättämisestapauksissa (hallinnolliset pakkokeinot) 2011 - 2015.

	2011	2012	2013	2014	2015
Elintarviketurvallisuus	578	559	545	402	554
Eläinten terveys- ja hyvinvointi	1 876	2 482	5455	2549	2611
Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys	528	666	591	614	338
Yhteensä	2 982	3 707	6591	3565	3503

- Tietoa ei ole saatavilla

* Tiedot saadaan myöhemmin.

Valvonta-asetuksen 882/2004 55 §:n mukaisista seuraamuksista ei saada luotettavaa tietoa eläinten hyvinvointia lukuun ottamatta (taulukko 5.2c.)

Taulukko 5.2c. Eläinten hyvinvoinnin rikosoikeudelliset seuraamukset 2010-2014. Vuoden 2015 tulokset saadaan myöhemmin. Lähde Tilastokeskus.

Rikos	2010	2011	2012	2013	2014
17:14§ Eläinsuojelurikos	98	115	98	145	130
17:14a§ Törkeä eläinsuojelurikos	0	1	3	6	6
17:15§ Lievä eläinsuojelurikos	11	12	11	11	13
Eläinkuljetusrikkomus	3	1	0	1	2
Eläinsuojelurikkomus	28	23	12	22	16
Yhteensä	140	152	124	185	167

5.2.1 Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys

Pakkokeinoina puutteiden korjaamiseksi annettiin kirjallisia huomautuksia, määrättiin tuote-erille maahantuonti- ja markkinointikieltoja ja hävittämismääräyksiä sekä puututtiin toiminnanharjoittajan oikeuksiin harjoittaa elinkeinoa. Näytön saaminen selkeissä rikkomustapauksissa osoittautui edelleenkin hankalaksi ja työlääksi. Pakkokeinosten valikoimaa tulisi täydentää rahallisilla sanktioilla kuten sakoilla, koska ne vaikuttisivat tehokkaammin toimijoiden asenteisiin korjata havaitut puutteet.

Siemenkaupassa annettiin 5 (2) kirjallista huomautusta ja 25 (28) markkinointikieltoa. Markkinointikielloista 19 (6) johtui harmaan siemenen markkinoinnista.

Lannoitteiden tuotevalvonnassa kaikista tuotevalvontatapahtumista 28,7 %:lle (eli 108 tapahtumalle) annettiin joko yksi tai useampi huomautus, kehoitus, määräys tai kielto. Tuoteselosteisiin liittyviä huomautuksia, kehoituksia tai määräyksiä annettiin seitsemän valvontatapahtuman yhteydessä eli 1,9 %:lle valvontatapahtumista. Toimija korjaa useimmiten havaitun puutteen jo valvontaprosessin aikana, jolloin asian käsittelyssä ei käytetä kieltoja tai muita pakkokeinoja tai puute arvioidaan niin vähäiseksi,

ettei kiellon tai määräyksen käytölle ole perustetta. Valvontatapahtumiin liittyviä kuulemisia tehtiin vuoden aikana 13 kappaletta, joista viidelle tuotteelle asetettiin erä- tai tuotekohtainen kiello. Kiellot liittyivät tuotteiden puutteelliseen hygieniaan, haitallisten aineiden liian korkeisiin pitoisuuksiin tai ravinnepuutoksiin. Laitostarkastuksissa lähes kaikkien tarkastusten yhteydessä annettiin kehoitus omavalvontasuunnitelman päivittämiseksi asetettujen vaatimusten mukaiseksi.

Kasvinterveyslain perusteella määrättiin yhteensä 52 (35) markkinointikieltoa, joista 7 annettiin puutarhakasveille ja 45 puupakkausmateriaaleille. Tärkeimmät syyt olivat vaarallisten kasvinpuuhoidon löytyminen ja ZP-kasvipassin puuttuminen. Taimiaineistolain perusteella määrättiin yhteensä 12 (11) markkinointikieltoa, joista 8 kpl johtui Hosta X-virusten saastuttamista kuunliljoista. Maahantuontikieltopäätös tehtiin 11 (6) Venäjältä tuodulle puutavaralähetykselle. Muille EU:n ulkopuolelta tuoduille erillä annettiin kaksi kieltopäätöstä. Maahantuontikieltojen yleisimmät syyt olivat puutteet asiakirjoissa, kuten esimerkiksi väärä puulaji tai kasvinterveystodistusten ja muiden tuontiasiakirjojen ristiriitaiset tiedot. Puisen pakkausmateriaalin valvonnoissa löytyi kahdessa tapauksessa aasianrunkojäärrä ja yhdessä tapauksessa mäntyankeroista. Maahantuonti- ja markkinointikieltoja annettiin puutteellisten merkintöjen tai sukkulamato- ja loisten takia yhteensä 45 (61) erälle.

Kasvinsuojeluaineiden valvonnassa ei tarvinnut käyttää kasvinsuojeluaineista annetun lain (1563/2011) mukaisia hallinnollisia pakkokeinoja tai seuraamuksia sen varmistamiseksi, että toimijat korjaavat toimintaansa täyttämään lainsäädännön vaatimukset. Havaitut puutteet korjattiin ohjeistuksen avulla.

Metsänviljelyaineiston valvonnassa annettiin yksi (3) kirjallinen huomautus

Luomuelintarviketoimijoille määrättiin kahdeksan (1) markkinointikieltoa.

Kaikilla sektoreilla kohdennettiin uusintatarkastuksia niihin toimijoihin, joilla oli havaittu laiminlyöntejä aiemmissa valvonnoissa. Näillä tarkastuksilla todettiin korjaavien toimenpiteiden toteutuminen.

5.2.2 Eläinten terveys ja hyvinvointi

Viranomaisen antaa asiakkailleen tarvittaessa hallintoasioiden hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastaa asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Eläintenpitäjien ja muiden eläinalan toimijoiden neuvonta- ja ohjausvastuu jakautuvat toimivallan mukaisesti Eviraan, AVI:iin ja kuntiin.

Vakavien laiminlyöntien seuraukset johtivat useimmiten maataloustukien leikkauksiin ja/tai poliisitutkintaan. Suurin osa lievemmistä laiminlyönteistä johti korjaaviin toimenpiteisiin jo tarkastuksen aikana tai korjauskehotukseen ja myöhempään uusintatarkastukseen. Tarkastusten yhteydessä toimijoille annettiin neuvoja ja ohjeita.

Vastoin tuontivaatimuksia tuodut eläimet pääsääntöisesti joko palautettiin tai eristettiin, tutkittiin ja voitiin toimenpiteiden jälkeen hyväksyä maahantuotaviksi. Määräyksiä tehostettiin uhkasakoilla. Vain muutama eläin tai kokonainen tuontierä lopetettiin. Laittomasti maahantuotujen eläinten poistuminen maasta tai eläinten lopetus varmistettiin. Tutkintapyyntöjä tehtiin poliisille sekä muista jäsenmaista että EU-maiden ulkopuolelta laittomasti tuoduista eläimistä. Muilta osin ongelmat olivat teknisluonteisia ja voitiin korjata ohjauksella. Evirassa aloitettiin kuulemiset liittyen uhkasakkojen tuomitsemiseen lemmikkien osalta.

Eläinsuojeluvalvonnassa todettujen puutteiden korjaamiseksi toimijoille annettiin neuvoja, kieltoja, ja määräyksiä, joita tehostettiin tarvittaessa uhkasakolla tai uhalla, että toimenpide teetetään toimijan kustannuksella.

Sivutuotelain voimaantulon jälkeen tapahtuneissa rikkeissä on ollut mahdollisuus hyödyntää hallinnollisia pakkokeinoja myös silloin, kun rikkomus ei aiheuta eläintauti-varaa tai ei kuulu rehu- tai lannoitelainsäädännön soveltamisalaan. Muutamia tapauksia onkin tullut vireille. Seuraamusten mahdollisuus ehkäisee toimijoiden sääntöstenvastaista toimintaa. Eviran tietoon tuli kaksi tapausta, jossa käräjäoikeus oli tuominnut rangaistuksen nautojen hautaamisesta. Monessa tapauksessa käytettiin kehoituksia, huomautuksia, määräyksiä ja kieltoja. Tarvittaessa tarkastuskäyntejä lisättiin puutteiden toistuvuuden tai vakavuuden perusteella. Yhtään rekisteröintiä tai hyväksyntää ei peruutettu.

Eläintautien leviämisen rajoittamiseksi annettiin poikkeuksellisen paljon rajoittavia määräyksiä pitopaikkoihin, joissa vastustettavaa tautia epäiltiin tai todettiin. Jos epäily osoittautui aiheettomaksi, rajoittavat määräykset purettiin nopeasti.

5.2.3 Elintarvikeeturvallisuus

Elintarvikevalvonnassa käytetään yleisesti kehoituksia, joilla pyritään saamaan toimija korjaamaan puutteita. Oiva-järjestelmä yhtenäistää myös pakkokeinojen käyttöä. Oiva lisää myös uusintatarkastuksia, joilla tarkastetaan edellisissä tarkastuksissa havaittujen puutteiden korjaaminen. Uusintatarkastuksilla varmistetaan pahimpien epäkohtien poistuminen. Uhkasakkoja käytettiin vakavien laiminlyöntien jatkuessa.

Viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Elintarvikealan toimijoiden neuvonta ja ohjaus ovat ensisijaisesti kunnan vastuulla. Oiva-järjestelmä on toiminut myös keinona opastaa toimijoita vaatimuksista ja tehdä ne selkeämmiksi toteuttaa.

Tuontivalvonnassa vaatimustenvastaiset elintarvike-erät hävitetään tai palautetaan tietyillä ehdoilla lähtömaahan. Kun Tulli havaitsee määräystenvastaisuuden tuotteessa, tavaranhaltija veloitetaan pysäyttämään jakelu ja kaupanpito. Saman tuotteen seuraavista eristä otetaan seurantanäytteitä, jolloin tuote-erät asetetaan käyttöönottokieltoon näytteiden tutkimisen ajaksi.

5.3 Valvontajärjestelmään liittyvät ennaltaehkäisevät ja korjaavat toimenpiteet

Henkilökunnan riittävyys ja osaaminen

Henkilökunnan määrä oli pääpiirteissään aiemmalla tasolla. Kunnallisissa valvontayksiköissä ja osassa AVI:ja resursseissa on vajausta, mikä käy ilmi AVI:jen VASU-raporteista ja toteutumattomista valvonnoista. Valtaosa valvontaa tekevistä henkilöistä toimi virkasuhteessa valtion tai kunnallishallinnon organisaatioissa. Vakituksella henkilöstöllä on käytännössä aina viran edellyttämä peruskoulutus. Täydennyskoulutusmäärät on kuvattu taulukossa 5.3a. Kuntien valvontaeläinlääkärien, varsinkin uusien, työnohjaus ja työnantajan tuki edistävät työssä jaksamista ja tukevat valvontaa.

Taulukko 5.3a. Viranomaisten ammattitaidon ylläpitäminen (koulutuspäiviä/hlö) 2011 - 2015.

Viranomainen	2011	2012	2013	2014	2015
Evira*)	5,4	3,0	3,4	2,5	2,6
Valvira	4,3	2,5	1,0	4,0	2,4
Tukes	-	-		1,0	5,0
Tulli					
- Elintarvikevalvonta	4,3	2,5	3,1	1,3	1,1
- Elintarviketutkimus	5,0	4,1	3,5	4,7	1,8
- Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys	-	-	0,6	1,8	0,7
Puolustusvoimat	6,1	-	7,1	7,3	10,9
AVI					
- Elintarviketurvallisuus	5,1	8,0	8,0	2,0	3,2
- Eläinten terveys- ja hyvinvointi	7,9	8,7	7,4**)	9,7	6,8
ELY-keskus	1,0	1,0	0,8	0,8	0,8
Kunnat					
- Elintarvikevalvonta	-	-	-	1,6	-

*) Koulutuspäiviä/htv

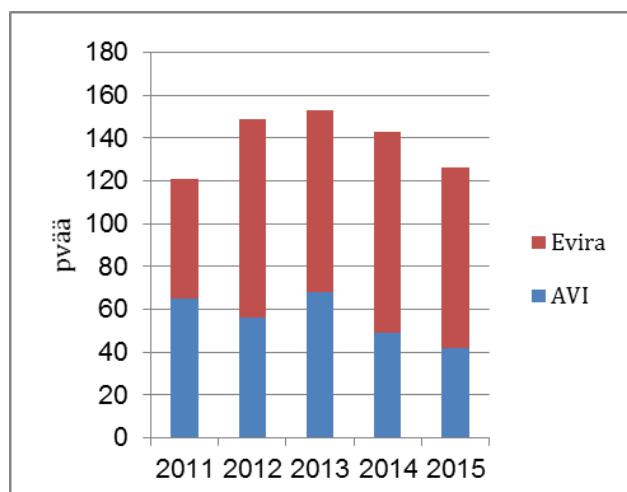
**) Itä-Suomen aluehallintoviraston tietoja ei ole saatu

- Tietoa ei ole saatu/kerätty

Eviran viranomaisille antaman koulutus väheni edellisestä vuodesta, vuonna 2014 kokonaismäärä oli 94 päivää ja 2015 luku oli 84 päivää. Viiden vuoden keskiarvo on 82 koulutuspäivää. Elintarviketurvallisuuden osalta ylitetään selvästi edellisenä vuonna annetun koulutuksen määrä, mutta kasvi- ja eläinpuolella jäädytään jälkeen vuoden 2014 tilanteesta.

Koulutustapahtumien videointi reaaliaikaisesti verkossa, videotallenteet ja nykyistä useamman samanaikaisen etäyhteyden käyttäminen ovat koulutuspalautteissa nousseet tärkeiksi kehittämiskohteiksi, kun kuntien ja valtion organisaatiot pyrkivät edelleen säästämään matkustuskuluissa- ja ajassa.

AVI:n kunnallisille valvontayksiköille antama koulutus väheni. Vuonna 2015 annettiin koulutusta 42 päivää (2014 49 päivää). Suunta on ollut laskeva viimeiset kolme vuotta. Määrän vähenemistä selittää osittain se, että AVI järjestävät aikaisempaa enemmän yhteisiä koulutuksia, joten samassa tilaisuudessa on enemmän osallistujia useasta AVI:sta.

Kuva 5.3. Eviran ja AVI:n viranomaisille antaminen koulutuspäivien määrä 2011-2015, kpl.

Euroopan komission järjestämä koulutus

Better Training for Safer Food (BTSF) -koulutusohjelma on tarkoitettu Euroopan unionin jäsenmaiden, kandidaattimaiden ja kolmansien maiden viranomaisille. Koulutusohjelman tavoitteena on tarjota elintarvikkeiden turvallisuutta ja laatua sekä kasvien ja eläinten terveyttä valvovien ja tutkivien virkamiesten ammatillisen osaamisen kannalta välttämätöntä substanssikoulutusta.

BTSF-ohjelman Suomen kansallinen koordinaattori, National Contact Point (NCP) on Eivirassa. Vuonna 2015 BTSF-kokonaisuudessa oli käynnissä 32 erilaista koulutusohjelmaa, jotka kukin rakentuivat useista kymmenistä eri kursseista. BTSF-koulutukset ovat kansainvälisesti erittäin korkeatasoisia ja ohjelma on sekä eviralaisten että Eiviran kansallisen verkoston asiantuntijoiden substanssiosaamisen ylläpidon ja kehittämisen keskeinen tuki.

Suomalaiset täyttivät komission järjestämissä BTSF koulutuksissa yhteensä 198 kurssipaikkaa. Eivirasta kurssipaikkoja täytettiin kaikkiaan 106 ja muista valvontaketjun organisaatioista 92. Perinteisiä, lähiopiskeluna suoritettavia kurssipaikkoja täytettiin yhteensä 133, Eivirasta 67 kurssipaikkaa ja muista organisaatioista 66 kurssipaikkaa. Vuonna 2014 käynnistyneet verkko-opiskeluna suoritettavat eLearning koulutusohjelmat jatkuivat vuonna 2015. Verkkokoulutuksena toteutettavia eLearning kurssipaikkoja täytettiin yhteensä 65, Eivirasta 39 ja muista organisaatioista 26 kurssipaikkaa.

BTSF-koulutuksiin osallistui Suomesta yhteensä 159 henkilöä. Osallistujista 80 oli Eivirasta, 79 henkilöä muista valvontaketjun organisaatioista. Osa henkilöistä osallistui useampaan kuin yhteen BSTF-koulutukseen, moni esimerkiksi perinteiselle lähiopiskelukurssille sekä verkko-opiskeluna suoritettavalle eLearning-kurssille.

BTSF-koulutusohjelmien kurssien merkitys asiantuntijoiden osaamisen ja ammattitaidon kehittämiseksi on suuri myös kansainvälisen verkostoitumisen kannalta sekä hyvien käytäntöjen jakamisessa EU-maiden asiantuntijoiden kesken. BTSF-koulutusten tavoitteena on kurssille osallistuvan asiantuntijan osaamisen kehittämisen lisäksi myös tukea jäsenmaan asiantuntijaverkoston ammattitaitoa. Kursseille osallistujan velvollisuutena onkin jakaa kurssilla saamaansa osaamista edelleen kotimaassaan. Tämän vuoksi BTSF-koulutuksista saatu hyöty on moninkertainen, eikä siis kohdistu ainoastaan kurssille osallistuvan yksittäisen asiantuntijan osaamisen tukemiseen.

Taulukko 5.3b. Suomalaisten osallistuminen BTSF-koulutukseen 2011 – 2015, osallistujia, kpl.

KOULUTUSOHJELMA	2011 KPL	2012 KPL	2013 KPL	2014 KPL	2015 KPL
ANIMAL BY PRODUCTS (ABP)	4		1	9	4
ANIMAL HEALTH*)	9	8			
ANIMAL HEALTH CONTROLS (BEES/ZOO)				2	2
ANIMAL TRACEABILITY				4	2
ANIMAL WELFARE		1	7	12	6
BORDER INSPECTION POST (BIP)	2	2	2	4	
COMMERCIAL AND NON-COMMERCIAL MOVEMENTS OF PETS				10	1
CONTINGENCY PLANNING			1	2	8
CONTROLS ON CONTAMINANTS IN FEED AND FOOD			3	8	3
CONTROL ON SEMEN & EMBRYOS				2	4
EMERGING ANIMAL DISEASES			5		
EU HYGIENE RULES AND HACCP	3	4	5	4	
EU SANITARY AND PHYTOSANITARY (SPS) PROGRAMME			1		
FEED AND FOOD OF NON-ANIMAL ORIGIN (FNAO)	8	5	2	1	

FOOD ADDITIVES		8	3	11	4
FOOD AUDITS	7	4	7	4	4
FOOD BORNE OUTBREAKS			10	6	12
FOOD COMPOSITION			8	6	2
FOOD HYGIENE AND FLEXIBILITY				7	6
FOOD HYGIENE AT PRIMARY PRODUCTION				3	2
HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Point)	19	9	12	4	13
HYGIENE & CONTROLS	11	7			
MICROBIOLOGICAL CRITERIA AND CONTROL OF ZOOSES	5	2			
MICROBIOLOGICAL CRITERIA ON FOODSTUFF			1	5	4
NEW FOOD INVESTIGATION TECHNIQUES				5	5
PESTICIDES APPLICATION EQUIPMENT CONTROL (PAE)					3
PLANT HEALTH CONTROLS	11		8	2	6
PLANT HEALTH RISKS				6	
PLANT PROTECTION PRODUCTS (PPP)			4	4	22
PRINCIPLES AND METHODS OF FOOD RISK ASSESSMENT		6			6
QUALITY SCHEMES		8		12	2
RAPID ALERT SYSTEM FOR FOOD AND FEED (RASFF)				3	5
TRACES	1	5	5	5	2
TRANSMISSIBLE SPONGIFORM ENCEPHALOPATHY (TSE)	3	3		2	
VETERINARY MEDICINAL PRODUCTS (VMP)		6	4	3	1
eLearning: Animal Health Aquaculture Animals (AA)					3
eLearning: Animal Nutrition (AN)					4
eLearning: Animal Welfare (AW)				21	3
eLearning: Food Contact Materials (FCM)				37	12
eLearning: HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Point)					22
eLearning: RAPID ALERT SYSTEM FOR FOOD AND FEED (RASFF)					21
BTSF workshops (Fishery Products, Post-slaughter traceability of meat)					4
YHT.	83	78	89	204	198

*) Koontiryhmä, joka sisältää useita eri kursseja.

AVI:en antama koulutus kunnallisille viranhaltijoille

AVI:en koulutus kunnallisille viranhaltijoille on vähentynyt edelliseen vuoteen verrattuna (taulukko 5.3c). Alueelliset erot koulutuspäivien määrissä ovat edelleen suuria, vaikka useamman AVIn yhdessä järjestämien koulutusten määrä on kasvanut.

Taulukko 5.3c. AVI:en kunnallisille valvontayksiköille antamien elintarvikevalvonnan, eläinten terveyden ja hyvinvoinnin koulutuspäivien lukumäärä 2011 - 2015.

	2011	2012	2013	2014	2015
Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonta	45	45	38*)	35	27
Elintarvikevalvonta	20	11	24	12	16

*) Itä-Suomen aluehallintoviraston tietoja ei ole saatu.

Kuntien viranomaisten osallistuminen koulutuksiin on edelleen hyvällä tasolla. Videoyhteydet myös kunnissa ovat mahdollistaneet osallistumisia myös lyhyisiin, puolen päivän koulutuksiin huolimatta yhä tiukentuvista resursseista.

5.3.1 Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys

Evira kehitti aktiivisesti kasvintuotannon valvontaketjun tarkastajien osaamista koulutusten ja viestinnän avulla. Koulutustapahtumia järjestettiin eri sektoreilla valvontaan osallistuville kokeneille ja uusille tarkastajille, ja niissä käsiteltiin valvonnan painopisteitä, ajankohtaiset säädösmuutoksia ja uusia valvonnan menetelmiä ja työkaluja kuten tietojärjestelmiä. Videokoulutusten käyttö jatkui kaikilla sektoreilla, koska se säästää tarkastajien matkustusaikaa ja tavoittaa periaatteessa koko maan kattavasti kaikki tarkastajat. Tarkastusprosesseja kehitettiin tarkastajilta saatujen kehittämisehdotusten pohjalta. Tukes järjesti ELY-keskuksille ja Ahvenanmaan paikallishallinnolle vuoden 2015 valvontaa koskevan koulutuksen sekä uudisti kasvinsuojeluaineiden kaupan ja käytön valvontaohjeen sekä tarkastuspyytäkirjat.

Valvonnan käytössä olevien pakkokeinojen voidaan kasvinterveyden ja tuotantopäätösten valvonnassa arvioida yleisesti olevan kohtalaisen riittävät, ja niitä myös käytetään tarvittaessa. Kasvinterveydessä tuontitavarana saapuvaa materiaalia on helppo valvoa kuin sisämarkkinakaupassa tulevaa tavaraa.

Pakkokeinovalikoimaa olisi hyvä täydentää esim. pikasakko-tyyppisillä rahallisilla seuraamuksilla, koska taloudelliset sanktiot tuntuvat toimivan tehokkaammin kuin esim. huomautukset, varoitukset tai markkinointikiellot. Näytön kerääminen rikkomusten osoittamiseksi osoittautui joissakin tapauksissa hankalaksi. Toinen, erityyppinen mahdollisuus viranomaisille toimijoiden vaatimustenmukaisen toiminnan varmistamiseksi on valvontatulosten julkisuuden käyttö. Siksi Eviran kehittämän elintarvikevalvonnan tulosten julkaisemisjärjestelmän OIVA:n kaltaisen menettelyn kehittämistä myös kasvipuolelle tulisi vakavasti harkita.

5.3.2 Eläinten terveys ja hyvinvointi

Valvovien viranomaisten kouluttamista ja ohjeistamista jatkettiin laajasti ja monipuolisesti kaikilla sektoreilla. Koulutuksissa painotetaan, että tarkastuksissa havaittujen laiminlyöntien johdosta on ryhdyttävä aina toimenpiteisiin, esim. annettava asianmukaiset päätökset määräaikaan, ja että vaadittavien toimenpiteiden toteuttaminen varmistetaan. Erityisesti panostettiin uuden lääkitsemislainsäädännön koulutuksiin.

Valvontojen tehokkuutta parannettiin niiden riskiperusteisuutta kehittämällä ja laatimalla ohjeita valvovia viranomaisia varten. Valvontoja on myös tehokkuuden lisäämiseksi ja resurssipulan hallitsemiseksi ajoittain yhdistetty toisiin valvontoihin. Eläintauti-, lääkitsemis- ja sivutuotelainsäädäntöä on uudistettu viime vuosina tavoitteena mm. selkeyttää viranomaisvastuita, parantaa valvonnan edellytyksiä ja lisätä pakkokeinojen valikoimaa.

Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvontatietojärjestelmää uudistetaan resurssien sallimissa rajoissa. Tavoitteena on luoda valvonnan käyttöön koko viranomaisketjun kattava järjestelmä, tehostaa valvontatoimenpiteiden seurantaa ja analysointia kokonaisuudessaan sekä keventää nykyisiä hallinnollisesti raskaita prosesseja eri viranomaisportaissa.

5.3.3 Elintarviketurvallisuus

Aluehallintovirastot ohjasivat ja neuvoivat kunnan valvontaviranomaisia mm. sähköpostilla, puhelimitse, ohjauskirjeillä ja työkokouksissa. Keskeisinä ohjausaiheina olivat Oiva, elintarvikelain muutokset sekä myös muihin elintarvikesäädöksiin ja hankkeisiin liittyvät ajankohtaiset asiat. Aluehallintovirastojen järjestämiä koulutuspäiviä oli vuonna 2015 14, joka on hieman enemmän kuin edellisenä vuonna.

Eviran tarjosi elintarvikevalvonnan koulutusta yhteensä 38 päivää. Koulutukseen osallistui yhteensä 1664 valvojaa, joka oli 200 henkeä enemmän kuin vuotta aiemmin. Koulutukseen osallistui laajasti kuntien valvojia ja terveysvalvonnan johtajia, aluehallintovirastojen ja Eviran viranhaltijoita. Koulutuksen aiheina olivat edelleen Oi-

va-tarkastusten tekeminen, tietojärjestelmien käyttö, tuoteturvallisuus ja elintarvikehygienia.

Evira koulutti rehuvalvontaa tekeviä valtuutettuja tarkastajia erikseen näytteenottoon, laitostarkastuksiin ja luomurehutoimijoiden valvontaan liittyen sekä ELY-keskusten tarkastajia markkina- ja tilavalvontaan liittyen. Koulutuksiin osallistui lisäksi Eviran tutkimusosaston henkilökuntaa. Koulutuksiin osallistui yhteensä n. 90 henkilöä.

AVI:jen viranhaltijat osallistuivat edelleen aktiivisesti Eviran järjestämiin koulutuksiin. Taloudellisen tilanteen vuoksi koulutuksiin osallistuttiin entistä useammin videoyhteyksin.

6 RESURSSIT

6.1 Valvonnan resurssit

Valvonnassa käytetyt henkilöresurssit on kuvattu viranomaisittain liitteessä 1. Koko elintarvikeketjun valvontaan mukaan lukien laboratoriotoiminta ja riskinarviointi käytettiin noin 1270 htv, mikä on noin 100 htv:n vähennys edelliseen vuoteen. Luku ei sisällä yksityisten laboratorioiden osuutta.

Elintarviketurvallisuuden valvontaan käytettiin 690 htv (v. 2014 719 htv). Luvussa ei ole mukana näytteiden tutkiminen paikallislaboratorioissa. Resurssien väheneminen näkyy muun muassa tarkastusmäärien, laboratoriotutkimusten ja koulutusten antamisen vähentymisenä sekä valvonnan tietojärjestelmien ja sähköisen asiointin kehittämisen hidastumisena. Elintarvikevalvontaan laadittiin uusi riskiluokitushje, jonka arvioidaan vähentävän kunnallisten valvontayksiköiden tarkastusmääriä merkittävästi. Oiva-järjestelmä vaikuttaa myös tarkastusten kestoa lyhentävästi, kun vaatimusten tarkastamiselle on selvät kriteerit ja suositustiheydet. Tällöin resurssit voidaan kohdistaa todellisiin riskikohteisiin sekä uusintatarkastuksiin, joilla varmistetaan puutteiden korjaaminen.

Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvontaan (ml. laboratoriopalvelut) elintarvikeketjussa käytettiin yhteensä 291 htv. Määrä laski edellisvuodesta 11 %. Resurssit pienivät lähinnä Evirassa, mikä heijastui valvonnan ohjaukseen, koulutus- ja AJO-käyntien määriin ja laboratoriotoimintaan. Kunnallisiin eläinlääkäripalveluihin käytettiin koko maassa lisäksi n. 330 htv. VASU-raportoinnin perusteella useassa AVI:ssa eivät resurssit riittä suhteessa tehtävien määrään, vaikka tilanne onkin hieman parantunut edellisvuodesta. Resurssivaje näkyi valvontatavoitteista jäämisen lisäksi haasteina valvontatietojen toimittamisessa Eviraan, mikä puolestaan vaikeuttaa valvontatulosten analysointia ja johtopäätösten tekoa. Joissakin virastoissa tähän on syynä resurssien väärä mitoitus suhteessa valvontakohteiden määrään ja joissakin rekrytointiongelmat. Valtiovarainministeriön kanssa käytyjen neuvottelujen seurauksena onnistuttiin kompensoimaan virastoille vuosille 2014 - 2015 asetetut tuottavuustavoitteet, mutta kokonaisresurssit ovat edelleen vähenemässä. Tämä edellyttää jatkossa virastoille asetettujen tarkastusmäärien uudelleenarviointia, tarkastuskäyntien yhä parempaa yhteensovittamista ja aikataulutusta sekä prosessien tehostamista. Työn pohjaksi soveltuu vuonna 2015 valmistunut selvitys AVI:jen toiminnallisesta tehokkuudesta. Tuleva maakuntauudistus tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden tarkastella työn- ja resurssien jakoa uudelleen.

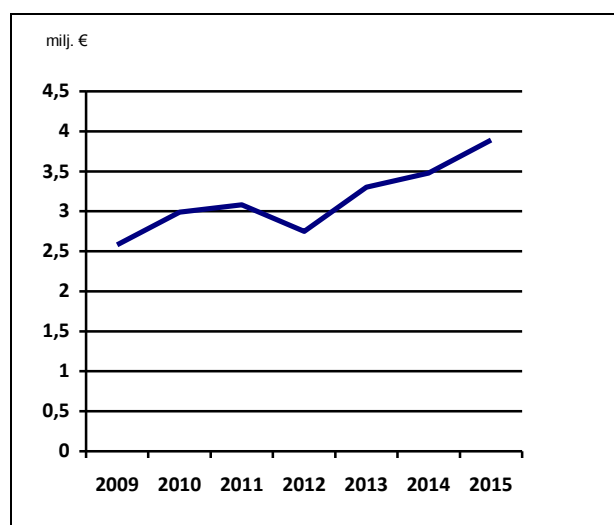
Virkaeläinlääkäreitä on saatu lisää paikallistasolle kuntien perustaessa valvontaeläinlääkäreiden virkoja eläinlääkintähuoltolain tavoitteiden mukaisesti. Vuoden 2015 alkuun mennessä oli perustettu 66 uutta virkaa sitten vuoden 2009. Varsinkin uudet valvontaeläinlääkärit tarvitsevat sitoutuakseen, oppiakseen ja jaksakseen työssä työnohjausta tai vastaavaa työnantajan tukea.

Kasvintuotannon valvontaan ja sitä tukevaan toimintaan käytettiin yhteensä 214 htv. Kasvintuotannon toimintakokonaisuuden sektoreilla valvontaan käytetyt resurssit vähenivät ennalta suunnitellusta, mikä jonkin verran vaikutti valvonnan toteutumiseen ja kohdentamiseen. Sektoreiden sisällä eri valvontatyyppien painotukset jonkin verran muuttuivat johtuen mm. kasvintuhoojaesiintymien aiheuttamasta tarkastussuunnitelmien muutostarpeesta. ELY-keskusten tarkastajien suorittama tarkastuspanos piene- ni edellisvuodesta, mutta valvontasuunnitelmien määrälliset tavoitteet saavutettiin sii- tä huolimatta kohtuullisesti kaikilla sektoreilla. Joillakin sektoreilla kuten luomuvälön- ta ja eläinten merkintä ja tunnistus, joissa tukien maksatus edellyttää valvontojen täy- simääräistä suorittamista, ELY-keskukset pyrkivät suorittamaan valvonnat täysimää- räisesti. Sen sijaan määrältään pienemmillä valvontasektoreilla, joissa tätä lakisää- teistä veloitetta ei ole, on taipumusta siihen, että osa valvonnoista jää suorittamatta. Tähän haettiin apua mmm. valvontojen teemoittamisen avulla. Teemoittamisessa eri sektorien markkina- valvontoja tehtiin eri painotuksilla eri alueilla. Valvontojen tekemät- tä jättäminen ei ole hyvä asia nousevien/kehittyvien riskien havaitsemisen ja siten viime kädessä valvonnan vaikuttavuuden kannalta.

Resurssien vähenemiseen liittyy vakava kysymys valvonnan vaikuttavuudesta ja mahdollisuudesta ylläpitää vaikuttavuuden tasoa ja parantaa sitä. Valvonnan riskipe- rusteisuuden lisäämisellä voidaan jossain määrin kompensoida valvontaresurssiasian vähenemistä, mutta vain tiettyynajaan saakka. Riskiperusteisuutta vahvistettaessa on lisäksi varmistettava keinot kokonaiskuvan säilyttämiseen elintarviketurvallisuu- desta, jotta vähentyneiden tarkastusten takia turvataso ei laskisi. Nyt viimeistään on pyrittävä viranomaisten ja toimijoiden yhteistyön avulla lisäämään toimijoiden oman vastuunoton tärkeyttä. Samalla kun hallinnollista taakkaa kevennetään, tulee huoleh- tia siitä, että laatu- ja turvallisuusvaatimukset eivät laske. Tämä johtanee siihen, että viranomaisten rooli muuttuu valvojasta lisäksi entistä enemmän myös valmentajan suuntaan.

Kunnallisen elintarvikevalvonnan maksullisuus

Kunnan elintarvikevalvonnasta perittiin elintarvikelain perusteella maksuja sekä elin- tarvikehuoneistojen hyväksymisestä että suunnitelmallisesta valvonnasta Yhteensä elintarvikevalvonnasta kerättiin kunnissa maksuja noin 3,89 miljoonaa euroa (2014: 3,48 miljoonaa euroa). Kerättyjen maksujen määrä on jatkanut kasvua. Valvonnan arvioidaan maksavan 25 - 30 miljoonaa euroa, joten maksuilla katetaan noin 12 - 14 % valvonnan kustannuksista. Kunnat subventoivat näin ollen valvonnan kustannuksia merkittävästi.

Kuva 6.1. Kuntien elintarvikevalvonnan maksullisuuden kehitys 2009-2015, milj €. Vuosien 2014-2015 luvut eivät sisällä ilmoitusmaksuja.

6.2 Hyväksytyt laboratoriot

Elintarvikkeiden, vesien, asumisterveyden, rehujen, lannoitevalmisteiden sekä eläin- ja kasvitautien valvontaan liittyvät viralliset tutkimukset tulee tehdä Eviran hyväksymässä laboratoriossa tai kansallisessa vertailulaboratoriossa. Lisäksi hyväksytyssä laboratoriossa tai vertailulaboratoriossa tulee tutkia elintarvikeketjun toimijoiden lakisääteiset omavalvontanäytteet.

Alla olevassa taulukossa on esitetty hyväksytyjen laboratorioiden lukumäärät sekä kullakin sektorilla palveluanalytiikkaa tarjoavien hyväksytyjen laboratorioiden lukumäärät. Hyväksytyjen laboratorioiden lisäksi palveluanalytiikkaa on saatavilla kolmessa kansallisessa vertailulaboratoriossa Evirassa, Tullilaboratoriossa ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksessa (eivät sisällyt taulukon lukuihin). Kasvinterveystieteiden suojelemiseksi tehtäviä viranomaistutkimuksia varten ei ole hyväksytty yhtään laboratoriota. Tutkimukset tehdään Evirassa tai muissa EU:n vertailulaboratorioissa.

Hyväksytyjen laboratorioiden lisäksi Evira on rekisteröinyt eläintautilain 441/2013 mukaisesti 18 laboratoriota, jotka tutkivat näytteitä ilmoitettavien eläintautien varalta.

Taulukko 6.2. Eri säädösten nojalla hyväksytyt laboratoriot sekä palveluanalytiikkaa tarjoavat hyväksytyt laboratoriot (lkm).

	Hyväksytyt laboratoriot, kpl			Palvelulaboratoriot, kpl	
	2013	2014	2015	2014	2015
Elintarvikelaki 23/2006, viranomais- ja omavalvonta	58	51	45	33	27
Trikiinitutkimukset	17	16	15	8	8
Terveystieteiden suojelulaki 763/1994, viranomaisvalvonta (vedet, asumisterveys)	50	47	42	45	40
Eläintautilaki 441/2013, viranomais- ja omavalvonta (vastustettavat eläntaudit)	28	27	22	24	20
Rehulaki 86/2008, viranomaisvalvonta	9	9	8	9	8
Lannoitevalmistelaki 539/2006, viranomaisvalvonta	5	6	6	6	6
Sivutuotelaki (517/2015), biokaasu- ja kompostointilaitosten ja käsittelylaitosten omavalvonta	12	13	12	13	12

6.2.1 Elintarvikeanalytiikan saatavuus

Rehujen, lannoitevalmisteiden sekä kasvi- ja eläintautien valvonnassa otettavien näytteiden tutkimukset ovat keskittyneet suurelta osin Eviraan. Vain vastustettavana eläintautina pidettävän salmonellan varalta tehtävät viranomaistutkimukset teetetään pääasiassa hyväksytyissä laboratoriossa. Elintarvike- ja terveystieteiden suojeluvalvonnan yhteydessä otettujen näytteiden analysoimisesta vastaavat sen sijaan valtaosin yksityiset hyväksytyt laboratoriot. Lainsäädäntöön pohjautuvien, säännöllisesti otettavien valvontanäytteiden määrä on erityisesti elintarvikevalvonnassa vähäinen, mikä aiheuttaa epävarmuutta sektorin laboratoriopalveluiden saatavuuteen ja pysyvyyteen. Elintarvikeanalytiikan saatavuutta on laboratoriokentän yksityistymisestä ja viranomaisnäytteiden määrän laskusta johtuen tarpeen seurata säännöllisesti.

Vuonna 2015 kemiallista perusanalytiikkaa elintarvikkeista teki noin 11 hyväksyttyä palvelulaboratoriota eli saman verran kuin vuonna 2014. Suurimmalla osalla laborato-

riosta kemiallinen analyysivalikoima oli hyvin suppea. Palvelulaboratorioiden lisäksi kemiallista analytiikkaa oli laajemmin saatavilla vertailulaboratorioista Evirasta ja erityisesti Tullilaboratoriosta sekä alihankintana useimpien hyväksytyjen laboratorioiden kautta.

Mikrobiologinen perusanalyysivalikoima^[2], jota tarvitaan mm. epidemiaselvitysten aloittamiseen sekä asetuksen EY 2073/2005 mukaisiin tutkimuksiin, oli saatavilla edellisen vuoden tavoin 10 palvelulaboratoriosta. Indikaattoribakteerien ja tavallisimpien ruokamyrkytysbakteerien tutkimuksia oli saatavilla noin 20 palvelulaboratoriosta.

Erityisanalytiikkaa mm. harvinaisten taudinaiheuttajien (esim. norovirus, Giardia, Cryptosporidium, Vibrio) sekä kemiallisten yhdisteiden (esim. dioksiinit) analysoimiseen elintarvikkeista ja vesistä oli tarjolla vertailulaboratorioissa ja/tai yksittäisissä hyväksytyissä laboratorioissa. Tietyt harvinaisemmat tutkimukset hankittiin ulkomailta (esim. *Clostridium botulinum*). STEC-O157 -tutkimuksia ja yersinia-tutkimuksia teki Eviran lisäksi neljä hyväksyttyä laboratoriota.

Laboratoriopalvelut ovat keskittymässä yhä enemmän isoissa kaupungeissa sijaitseviin yksityisiin tai kunnan omistamiin yhtiömuotoisiin laboratorioihin, jotka tarjoavat analytiikkaa laajalti ympäristö-, terveydensuojelu- ja elintarvikesektorille. Alueellisesti elintarvikeanalytiikan saatavuus oli heikko lähinnä Lapissa, missä lähin elintarvikelaboratorio sijaitsee Oulussa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN VALVONTAAN

7.1 Vuoden 2014 raportoinnissa esiin nousseiden johtopäätösten toteuma

7.1.1 Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys

Keskeiset johtopäätökset vuoden 2014 raportoinnista olivat:

1. VASU-konsepti kaipaa nostoa seuraavalle ammattimaisuuden tasolle – pelkkä raportointi ei riitä vaan tavoitteena pitää olla VASU:n monipuolinen käyttö valvonnan ja laboratoriotoiminnan johtamisen ja kehittämisen työkaluna
2. Valvonnan valtavirta – keskitetään toiminta selkeiden riskikohteiden valvontaan, hoidetaan seurannalla tietoa siitä, miten hyvin säädöksiä noudatetaan
3. Valvonta suoritteiden rinnalle pitää voimallisemmin tuoda muita suoritteita (valmennuksellinen ote), vrt. siemenpuolen ketjuauditoinnin tulokset. Valvojasta valmentajaksi aidosti elämään.
4. Nousussa: tavoitteellinen asiakas- ja sidosryhmätyö asiakkaiden prosessien ymmärtämiseksi, ennakointi, valmiussuunnittelu ja -harjoittelu

Monivuotisen VASU-suunnitelman ja vuosittaisen VASU-raportin käyttöä vahvistettiin ja lisättiin valvonnan suunnittelun ja kehittämisen työkaluna. VASU-suunnitelman strategiset päämäärät, jotka ovat samat kuin Eviran strategian päämäärät, ohjasivat valvonnan suuntaamista ja käytännön toteutusta. VASU-suunnitelmaa hyödynnettiin valvontaketjun kumppanien ohjaamisessa entistä enemmän. Kasvintuotannon sektoreilla valvontatuloksia hyödynnettiin valvonnan kohdentamiseksi entistä paremmin riskikohteisiin. Erityisesti kasvinsuojeluainevalvonnoissa tämä tuotti suuremman määrän poikkeamälöydöksiä. Silti kokonaistilanteen silläkin sektorilla voidaan arvioida olleen erittäin hyvän. Valvonnan perinteisten suoritteiden rinnalla lisättiin valmennuksellisella otteella suoritettavaa toimijasuuntautunutta työtä. Tälle oli erityisen suuri tilaus esim. sivutuotteista valmistettavien lannoitevalmisteiden valvonnassa, jossa on tärkeää saada toiminta mahdollisimman varhain säädösten vaatimusten mukaiseksi. Asiakas- ja sidosryhmätyösuunnittelua tehtiin kasvipuolen sektoreilla määrätietoisesti

^[2] Mikrobiologinen perusanalyysivalikoima: Aerobiset mikro-organismit, *Escherichia coli*, Enterobakteerit, koagulaasipositiiviset stafylokokit/*Staphylococcus aureus*, *Bacillus cereus*, *Clostridium perfringens*, *Campylobacter jejuni/coli*, *Listeria monocytogenes* (kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen), salmonella.

Eviran kasvintuotannon ohjausryhmässä. Kasvintuotannon neljässä prosessissa (kasvinterveys, siemenet, lannoitteet, vilja) järjestettiin yhdessä asiakkaiden kanssa tulevaisuusverstaat, joissa Eviran asiantuntijat ja toimijat pohtivat yhdessä kunkin sektorin kehittämissuuntia ja viranomaisten toiminnan kehittämistä vaikuttavuuden parantamiseksi.

7.1.2 Eläinten terveys ja hyvinvointi

Keskeiset johtopäätökset vuoden 2014 raportoinnista olivat:

1. Kerätyn tiedon laatu ei riitä syvälliseen analyysiin eikä edistä valvonnan muuttamista riskiperusteisemmaksi: ELVI pitää saada kuntoon
2. AVIen ohjauksessa pitää pystyä yhteen sovittamaan eri sektorien valvonnat nykyistä paremmin
3. Valvonnan lisäksi muut keinot vaikuttaa terveyden ja hyvinvoinnin varmistamiseen? Terveystieteiden ja elinkeinon vastuullisuusjärjestelmät

Vuonna 2015

1. ELVI:n kehittämistä edistettiin, mutta ratkaisevaa edistymistä ei vielä saavutettu. Eviran sivutuotevalvontasuunnitelman laatiminen laitosvalvonnan osalta konkreettisenä valvontakohdelistana, on selkeyttänyt kunnaneläinlääkäreiden valvontavelvoitetta.

Laadittiin lomakkeita ja ohjeita tarkastusten yhtenäistämiseksi ja puutteiden luokitteluun vertaamisen helpottamiseksi. Tarkastuksissa hyödynnettiin teemavuosi-ohjelmia, jossa valvonta painottuu valvontatulosten perusteella tehostettavaan aiheeseen.

2. Eläinsuojelun otantavalvontakäynnille yhdistettiin lääkitsemislainsäädännön valvontaa.
3. Tehtiin laajaa ja systemaattista sidosryhmäyhteistyötä, jossa lisättiin osaamista ja kannustettiin elinkeinoja ottamaan itse vastuuta sitoutumalla sekä edistämällä esim. terveydenhuoltoa. Tautien torjunnassa elinkeinon panos on jo merkittävä, mutta hyvinvoinnin osalta ei vielä näy tulosta.

7.1.3 Elintarviketurvallisuus

Keskeiset johtopäätökset vuoden 2014 raportoinnista olivat:

1. Raporttietoa saatu paremmin kuin edellisellä vuonna. Laatu ei vielä riitä syvälliseen analyysiin.
2. Oiva erinomainen työkalu, mutta sen käytön yhdenmukaistamista on parannettava.
3. Tuontielintarvikkeissa enemmän epäkohtia kuin kotimaisissa.
4. Kolmasmaatuonti on siirtymässä sisämarkkinoille – vaikutukset kuntien tehtäviin? Vaikutukset elintarviketurvallisuuteen?
5. Valvonnan lisäksi muut keinot vaikuttaa elintarviketurvallisuuden varmistamiseen? Toimijoiden osaamisen ja vastuunoton parantaminen? Elinkeinojen vastuullisuusjärjestelmät?

Vuoden 2015 aikana näiden havaintojen korjaamiseksi tehtiin seuraavia toimenpiteitä:

1. Elintarviketurvallisuuden valvontatietojen kattavuus ja luotettavuus ovat parantuneet merkittävästi Kuti-, Elmo- ja Tarkkari -järjestelmien kehityksen myötä. Järjestelmistä saatavaa tietoa voidaan hyödyntää valvonnan tulosten ja vaikuttavuuden arvioinnissa sekä kehittämisessä.
2. Aluehallintovirastot ovat panostaneet Oivan yhtenäistämiseen alueensa valvontayksiköissä.
3. Tuontielintarvikkeiden valvonnan tehostamisen mahdollisuuksista on käyty neuvotteluja.

4. Ensisaapumisvalvonnan roolia ja kehittämistä käsitellään elintarvikelain uudistuksen yhteydessä.
5. Oiva-järjestelmä on vaikuttanut toimijoiden vastuunottoon huonojen valvontatulosten julkistamisen välttämiseksi. Osaaminen on parantunut, kun Oivan arviointikriteerit ovat avoimia ja helposti ymmärrettäviä. Yksityisten laatujärjestelmien mahdollisuuksista elintarvikevalvonnan tukena on keskusteltu paljon kansainvälisesti, EU-tasolla ja kansallisesti. Kansallisesti on käynnistetty pilottihanke, jolla selvitetään laatujärjestelmien vaikutuksia lakisääteisten vaatimusten täyttymiseen.

7.2 Johtopäätökset vuoden 2015 valvonnan tuloksista ja muutokset seuraavien vuosien valvontaan

Vuoden 2015 VASU-raportoinnissa esiin nousseet havainnot otetaan huomioon VASU:n osan I päivityksessä. Päivitys tapahtuu 30.6.2016 mennessä.

7.2.1 Valvontajärjestelmän kehittämiskohteet

Tärkeiksi koko valvontajärjestelmää koskeviksi kehittämiskohteiksi tunnistettiin:

1. vaikuttavuuden ja tehokkuuden varmistaminen, kattavuuden parantaminen
2. toiminta asiakas edellä, asiakkaan osallistaminen prosessiin
3. prosessimainen toiminta koko ketjussa: viranomaiset, sidosryhmät, asiakkaat
4. riittävien, pätevien resurssien varmistaminen huomioiden keskus-, alue- ja paikallishallinnon organisaatiomuutokset
5. koulutuksen ja viestinnän kehittäminen yhteistyössä valvontaketjussa
6. korjaavien toimenpiteiden, loppuunsaattamisen seurannan tehostaminen
7. riskiperusteisuuden ja yhtenäisen soveltamisen vahvistaminen
8. ”auditointiuniversumin” ja ketjuauditoinnin jatkokehittäminen
9. ohjauksen ja valvonnan toimintatapojen ja työmenetelmien kehittäminen
10. sääntelyn ja hallinnollisen taakan keventäminen, ohjeistuksen kehittäminen
11. tiedolla johtaminen, tietojärjestelmien ja sähköisen asioinnin kehittäminen
12. pakkokeinojen käytön tehostaminen, rahallisten sanktioiden arviointi
13. elintarvikeketjun rikollisuuden torjunta ja valvonta, etämyynnin valvonta
14. ennakkoinnin parantaminen, valmiusjärjestelmän kehittäminen, harjoittelu

7.2.2 Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterveys

Kasvintuotannon sektoreilla suurin osa toimijoista osaa ja haluaa toimia säädösten vaatimusten mukaisesti. Suurin osa poikkeamista oli seurausta tietämättömyydestä, ja vain pieni osa puutteista oli seurausta huolimattomuudesta tai tahallisuudesta. Tällaisessa tilanteessa ja resurssitilanteen kiristyessä valvontaa tulee jatkossa kohdentaa aktiivisesti ja tarkemmin niihin kohteisiin, jotka voivat todennäköisimmin muodostua vaaraksi ketjun turvallisuudelle tai tuotteiden alkuperän varmistamiselle. Samaan aikaan valvonnan vaikuttavuutta voidaan parantaa lisäämällä toimijoille suunnattua asiakasviestintää, ohjeistusta ja koulutusta valvonnan vaatimuksista. Osin voidaan puhua jopa valmentajuudesta, jossa valvonnan vaatimukset käännetään toimijoiden kilpailueduksi.

7.2.3 Eläinten terveys ja hyvinvointi

Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnassa on yhä kehitettävä riskiperusteisuutta resurssien tehokkaammaksi kohdentamiseksi. Hyvin tärkeää on kehittää valvonnan tietojärjestelmä ELVI, jonka avulla tehostetaan valvontatietojen kokoamista ja arvioimista riskiperusteisen valvonnan tueksi. Valvonnan lisäksi on eläinten terveyden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi tuettava säädösvalmistelua ja kansallista kannanmuodostusta sekä hyödynnettävä ja edistettävä koulutusta, työnantajien tukea, viestintää, viranomais- ja sidosryhmäyhteistyötä ja terveydenhuoltoa ynnä muita elinkeinon vastuullisuusjärjestelmiä. Päämääriin päästään vain hyvässä yhteistyössä.

7.2.4 Elintarviketurvallisuus

Elintarviketurvallisuuden valvonnassa on tarve kehittää uusia valvontamenetelmiä ja toimintatapoja, joilla voidaan valvoa elintarvikepetoksia, nettikauppaa ja ketjutoimijoita. EU:n AAC-järjestelmää hyödynnetään elintarvikepetoksia koskevan viranomaisyhteistyön tiivistämisessä. Pakkokeinojen käyttöä on syytä tehostaa edelleen toistuvien, vakavien ja tahallisten puutteiden korjaamiseksi. Lihantarkastusta modernisoidaan ja siihen liittyvän valvonnan tarvetta arvioidaan. PK-yrittäjien osaamisen parantamiseksi kehitetään uusia pysyviä neuvonnan ja kouluttamisen toimintamalleja, joissa hyödynnetään neuvontajärjestöjä, oppilaitoksia ja sähköisiä oppimisalustoja. Vientimahdollisuuksia edistetään ylläpitämällä vientivalvontajärjestelmiä sekä uusilla markkinoillepääsyhankkeilla. Sähköistä asiointia edistetään sekä asiakkaiden palvelemiseksi että viranomaistoiminnan tehostamiseksi.

LIITTEET:

Liite 1. Tiivistelmä

1. Valvonnan tehokkuus ja vaikuttavuus

Koko valvontaketjua koskevat vaikuttavuustavoitteet saavutettiin pääosin. Elintarvike-turvallisuuden taso säilyi kokonaisuutena hyvänä. Elintarvikkeiden turvallisuuteen ja laatuun liittyvät erityistilanteet, kuten epidemiaselvitykset ja takaisinvedot, pystyttiin hoitamaan hyvin. Toiminnan vaatimustenmukaisuus ja toimijoiden vastuunotto on parantunut.

Valtion vastuulla oleva elintarvikevalvonta toteutui pääosin suunnitelmien mukaisesti. Noin kaksikolmasosaa kunnallisista yksiköistä pystyi toteuttamaan suunnitellun valvonnan pääosin. Paikallistason valvonnassa on kuitenkin edelleen vajausta ja sektori-kohtaisia eroja. Valvonnan laatu ja toimenpiteisiin ryhtyminen tehostui. Valvonnan riskiperusteisuudessa, kattavuudessa, ja yhtenäisyydessä on edelleen kehitettävää.

Kasvintuotannon edellytysten ja kasvinterveyden vaikuttavuustavoitteet saavutettiin. Vaarallisia kasvintuhoojia löydettiin tuotantopaikoilla ja luonnossa, mutta niiden leviäminen pystyttiin estämään. Metsä- ja puutavarasektorilla löydettiin aasianrunkojääräsiintymä kasvavista puista. Markkinoilla olevat maatalouden tuotantopanokset olivat tuotanto-ominaisuuksiltaan luvatus mukaisia ja virheelliset tuote-erät saatiin toimenpiteiden avulla poistettua. Luonnonmukaisen tuotannon valvonnalla varmistettiin tuotannon ja tuotteiden aitous.

Eläinten terveydelle ja hyvinvoinnille asetetut vaikuttavuustavoitteet saavutettiin eläintautien osalta, mutta niistä jäätiin selvästi tuotantoeläinten hyvinvoinnin sekä rekisteröinnin ja merkinnän osalta. Eläintauti- ja mikrobilääkeresistenssitilanne säilyivät hyvänä. Helposti leviäviä ja vaarallisia eläintauteja ei todettu tuotantoeläimillä lainkaan. Suomi säilyi edelleen vapaana useimmista valvottavista eläintauodeista. Salmonella-valvontaohjelman tavoite salmonellan esiintyvyydestä elintarviketuotantoeläimissä ja elintarvikkeissa saavutettiin. Vaatimukset täyttäviä kohteita löytyi tarkastuksissa edellisvuosien tapaan. Vakavia puutteita löytyy otantatarkastuksissa harvoin, mutta vakavatkin laiminlyönnit olivat kohtalaisen tavallisia seura- ja harraste-eläinten epäilyyn perustuvissa eläinsuojelutarkastuksissa.

Oiva-tulosten mukaan elintarvikealan toimijoiden lakisääteisten vaatimusten toteutuminen on parantunut kaikilla alan sektoreilla. Lisäksi Oiva on parantanut toimijoiden omaa vastuunottoa. Oiva-arviointi laajeni laitoksiin.

Elintarvikevälitteisten epidemioiden ja epidemioissa sairastuneiden ihmisten kokonaismäärä Suomessa on pysynyt edellisvuoden tasolla. Elintarvikkeiden valvonta- ja seurantaohjelmat osoittavat, että kotimaiset elintarvikkeet ovat mikrobiologiselta ja kemialliselta laadultaan hyviä. Tuontielintarvikkeissa esiintyy vaatimusten vastaisuuksia kotimaisia enemmän. Poikkeamia on etenkin mikrobiologisessa ja kemiallisessa turvallisuudessa, pakkausmerkinnöissä ja koostumuksessa. Valvonta on kuitenkin puuttunut havaittuihin ongelmaeriin tehokkaasti.

Rehuvalvonta on toiminut hyvin ja havaittuihin puutteisiin on kohdistettu tehokkaita toimenpiteitä.

2. Resurssit

Koko Eviran toimialan valvontaan mukaan lukien laboratoriotoiminta ja riskinarviointi käytettiin noin 1270 htv:tta, mikä on noin 100 htv edellisvuotta vähemmän. Resurssien ja tehtävien yhteensopivuudessa on alueellisia eroja, mikä näkyy valvontamää-

rissä. Eviran resurssien pieneneminen vaikutti valvonnan ohjaukseen, koulutus- ja AJO-käyntien määriin sekä laboratoriotoimintaan.

Eviran maksullisessa toiminnassa pyritään pääosin 100 %:n kustannusvastaavuuteen. Kustannusvastaavuus oli edellisen vuoden tasolla vastaten hyvin tavoitetta kaikissa toimintakokonaisuuksissa.

Kunnan elintarvikevalvonnasta perittiin elintarvikelain perusteella maksuja sekä elintarvikehuoneistojen hyväksymisestä että suunnitelmallisesta valvonnasta. Yhteensä elintarvikevalvonnasta kerättiin kunnissa maksuja noin 3,9 miljoonaa euroa, mikä on kuitenkin vain alle 15 % valvonnan kustannuksista. Suunta on kuitenkin vähitellen kasvava.

3. Valvontatulokset

Kasvintuotannon edellytysten ja kasvinterveyden valvontamäärät saavutettiin melko hyvin. Valvonnan tehokkuus ja kustannustehokkuus olivat entisellä tasolla. Vähenevät resurssit saatavat kuitenkin uhata tehokkaan ja vaikuttavan valvonnan toteuttamista. Eri sektoreilla toiminnassa ja tuotteissa havaitut poikkeamat olivat edellisvuosien kaltaisia. Vaarallisia kasvintuhoojia havaittiin normaali määrä. Puutteiden korjaamiseksi käytettiin pakkokeinoja. Käytössä olevat pakkokeinojen valikoima vaikuttaa tällä hetkellä riittävältä.

Eläinten terveyttä ja hyvinvointia valvottiin pääsääntöisesti samalla tavoin kuin edellisvuonna. Suunnitelmallisen valvonnan määrälliset tavoitteet saavutettiin useimmilla sektoreilla, mutta niistä jäätin aiempien vuosien tapaan eläinsuojelu- ja lääkitsemisvalvonnassa etenkin osassa AVI:ista. Laiminlyöntien määrä ja niiden luonne vastasivat aiempien vuosien tuloksia. Pientä myönteistä kehitystä havaittiin eläinkuljetus-, sivutuote- ja eläintautivalvonnan tuloksissa. Epäilyyn perustuvien tarkastusten tulokset olivat suunnitelmalliseen valvontaan verrattuna huonompia kaikilla sektoreilla, mikä on odotettua. Eläinsuojeluilmoitusten määrä näyttää jääneen korkealle tasolle (n. 6000 epäilyilmoitusta/vuosi) ja johtavan suurempiin määriin kiiretoimenpiteitä.

Valtio vastaa elintarvikkeiden tuontivalvonnasta ja lihentarkastuksesta. Tuontielintarvikkeissa on enemmän epäkohtia kuin kotimaassa tuotetuissa. Kunnat vastaavat elintarvikevalvonnasta paikallistasolla. Kuntien elintarvikevalvonnan valvontasuunnitelma toteutui täysimääräisesti tai pääsääntöisesti noin kahdessa kolmasosassa valvontayksiköistä. Erityistilanteet (ruokamyrkytykset, takaisinvetojen ohjaukset) hoidettiin hyvin. Oiva-järjestelmän puitteissa julkaistujen vähittäismyynti- ja tarjoilupaikkojen valvontatulosten mukaan noin 88 % täyttävät vaatimuksen hyvin tai erinomaisesti. Puutteita oli omavalvonnassa, lämpötilojen hallinnassa, hygieniassa ja pakkausmerkinnöissä. Parhaiten suoriutuivat suurkeittiöt ja elintarvikemyymälät. Eniten puutteita oli ravintoloissa. Laitosten ensimmäiset Oiva-arviointeihin perustuvat tulokset osoittavat myös niiden täyttävän vaatimukset hyvin.

4. Havaittujen puutteiden analyysi

Kasvintuhoojalöydökset osoittavat, että uusien vaarallisten tuhoojien saapuminen Suomeen sisämarkkinoilta tai kolmansista maista tuotavan kasvimateriaalin mukana ja niiden pysyvä asettuminen maahamme on mahdollista. Kasvimateriaali voi sisältää tuhoojia, vaikka se on varustettu kasvinterveystodistuksella tai vaadittuja erityiskäsittelyjä osoittavilla merkinnöillä. Nämä havainnot osoittavat, että tuhoojien hävittämiseksi tehdyt toimenpiteet eivät tehoa tai ne on tehty puutteellisesti. Erityisesti uhka mäntyankeroisen leviämisestä Suomeen on ilmeinen, mikä tulee jatkossakin huomioida valvonnan suunnittelussa ja resurssien kohdentamisessa.

Eläinten terveyteen ja hyvinvointiin liittyvissä, suunnitelluissa valvonnoissa todettiin vain harvoin vakavia laiminlyöntejä. Ilmoituksiin perustuvissa eläinten hyvinvoinnin tarkastuksissa tilanne oli selvästi huonompi, huonoin lemmikkieläimillä. Vakavimpiin ongelmiin liittyy usein sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia. Ammattimaisessa eläintenpidossa laiminlyöntien syynä oli harvoin tietämättömyys, vaan niihin vaikuttivat useimmiten taloudellinen tilanne ja välinpitämättömyys. Lemmikki- ja harraste-eläinten pitäjien laiminlyöntien taustalla on myös tietämättömyyttä. Otantojen riskiperusteinen kohdentaminen on lisännyt laiminlyöntien toteamista.

Vakavimman vaaran maan eläintautitilanteelle aiheuttivat laittomasti maahantuodut eläimet. Suurin osa näistä oli hevosia, koiria ja siipikarjaa. Syynä on toisinaan tietämättömyys tai ymmärtämättömyys, toisinaan ulkomaiden edullisempi hintataso tai halu pelastaa eläimiä. Välillä laitton tuonti vaikutti ammattimaiselta.

Valvonnassa ei aina käytetä riittävän tehokkaita keinoja puututtaessa säännösten noudattamatta jättämiseen. Puutteet valvonnan toteuttamisessa johtuivat pääsääntöisesti resurssien niukkuudesta suhteessa tehtävien määrään.

Elintarvike- ja rehuvalvonnassa suurimpana yksittäisenä syynä vaatimusten täyttymissen puutteisiin oli toimijoiden tietämättömyys vaatimuksista. Tahallista jatkuvaa laistamista vaatimuksista on myös havaittavissa. Myös osaamisen puute, välinpitämättömyys tai vaatimusten yksityiskohtaisuus lisäävät puutteita. Oiva-järjestelmä parantaa toimijoiden tietoja vaatimuksista ja vaatimusten noudattamista. Oiva on myös yhtenäistänyt lainsäädännön vaatimusten tulkintaa ja seuraamusten käyttöä.

5. Toimenpiteet puutteiden korjaamiseksi (kehotukset, pakkokeinot)

Kasvintuotannon osalta pakkokeinoina puutteiden korjaamiseksi annettiin kirjallisia huomautuksia, määrättiin tuote-erille maahantuonti- ja markkinointikieltoja ja hävittämismääräyksiä sekä puututtiin toiminnanharjoittajan oikeuksiin harjoittaa elinkeinoa. Näytön saaminen selkeissäkin rikkomustapauksissa osoittautui joskus hankalaksi ja työlääksi. Pakkokeinojen valikoimaa tulisi täydentää rahallisilla sanktioilla kuten sakkoilla, koska ne vaikuttaisivat tehokkaammin toimijoiden asenteisiin korjata havaitut puutteet.

Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin toimintakokonaisuudessa asiakkaita neuvottiin ja ohjattiin Evirassa, AVI:ssa ja kunnissa sekä tarkastusten yhteydessä että muutoin. Vakavien laiminlyöntien seuraukset johtivat tuotantoeläimillä useimmiten maataloustukien leikkauksiin ja/tai poliisitutkintaan. Suurin osa lievemmistä laiminlyönneistä korjattiin jo tarkastuksen aikana tai niiden vuoksi annettiin korjauskehoitus tai ryhdyttiin pakkotoimiin ja tehtiin uusintatarkastus.

Vastoin tuontivaatimuksia tuodut eläimet pääsääntöisesti joko palautettiin tai eristettiin, tutkittiin ja voitiin toimenpiteiden jälkeen hyväksyä tuotaviksi. Määräyksiä tehostettiin uhkasakoilla. Muutama eläin tai tuontierä lopetettiin. Poliisille tehtiin tutkintapyyntöjä laittomasti tuoduista eläimistä.

Eläinsuojeluvalvonnassa todettujen puutteiden korjaamiseksi toimijoille annettiin neuvoja, kieltoja, ja määräyksiä, joita tehostettiin tarvittaessa uhkasakolla tai teettämishallalla. Tarvittaessa ryhdyttiin kiiretoimenpiteisiin eläinten hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Sivutuotelain voimaantulon jälkeen tapahtuneissa rikkeissä on ollut parempi mahdollisuus hyödyntää hallinnollisia pakkokeinoja. Monessa tapauksessa käytettiin kehoituksia, huomautuksia, määräyksiä ja kieltoja. Kahdessa tapauksessa käräjäoikeus oli tuominnut rangaistuksen nautojen hautaamisesta. Tarvittaessa tarkastuskäyntejä lisättiin puutteiden toistuvuuden tai vakavuuden perusteella.

Elintarvike- ja rehuvalvonnassa käytetään yleisesti kehotuksia, joilla pyritään saamaan toimija korjaamaan puutteita. Oiva-järjestelmän arvioidaan yhtenäistävän myös pakkokeinojen käyttöä. Oiva lisää myös uusintatarkastuksia, joilla tarkastetaan edellisissä tarkastuksissa havaittujen puutteiden korjaaminen. Uusintatarkastuksilla varmistetaan pahimpien epäkohtien poistuminen. Tuontielintarvikkeiden valvonnassa erät, joissa havaitaan epäkohtia, hävitetään tai palautetaan lähtömaahan. Tuontirehujen osalta hävityksen ja palautuksen lisäksi myös rehuerien käsittely epäkohdan poistamiseksi on mahdollista.

6. Kansallinen auditointijärjestelmä

Evira jatkoi valvontaketjun auditointijärjestelmän kehittämistä siten, että 2006/677EY vaatimusten tehokkuuden ja vaikuttavuuden todentaminen paranee ja auditointien riippumattomuus toteutuu. Vuonna 2015 toteutettiin vierasainevalvonnan ketjuauditointi. Sisäisiä auditointeja toteutettiin kunkin viranomaisen auditointiohjelman mukaisesti.

7. Valvontajärjestelmän parantamiseksi tehdyt toimenpiteet

Suomesta osallistui yhteensä 198 henkilöä Euroopan komission järjestämiin BTSF-koulutuksiin. BTSF-koulutusten tavoitteena on kurssille osallistuvan asiantuntijan osaamisen kehittämisen lisäksi ennen kaikkea tukea jäsenmaan asiantuntijaverkoston ammattitaitoa ja kursseille osallistujan velvollisuutena on jakaa kurssilla saamaansa osaamista edelleen kotimaassaan. Tämän vuoksi BTSF-koulutuksista saatu hyöty on moninkertainen, eikä kohdistu ainoastaan kurssille osallistuvan asiantuntijan osaamisen tukemiseen.

Eviran viranomaisille järjestämän koulutuksen määrä väheni 84 päivään (2014 94 päivää). Koulutusten materiaalit jaettiin edellisen vuoden tapaan Eviranetissa kaikille viranomaisille.

AVI:en koulutus kunnallisille viranhaltijoille väheni ja lisäksi alueelliset erot koulutuspäivien määrissä ja niiden vaihtelussa ovat edelleen suuria. Osa vähenemisestä voi johtua tehostuneesta videoyhteyksien hyödyntämisestä, jolloin samaan koulutukseen osallistui suurempi joukko. Kuntien viranomaisten osallistuminen koulutuksiin on edelleen hyvällä tasolla. Videoyhteydet myös kunnissa ovat mahdollistaneet osallistumisia myös lyhyisiin, puolen päivän koulutuksiin huolimatta yhä tiukentuvista resursseista.

8. Toimijoiden toiminnan parantamiseksi tehdyt toimenpiteet

Hyvän hallinnon periaatteisiin kuuluu, että viranomaiset tiedottavat palveluistaan ja antavat neuvontaa lainsäädännön ja valvonnan vaatimuksiin liittyvissä kysymyksissä. Koulutuksen ja viestinnän keinoin pyrittiin vähentämään tiedon puutteesta johtuvia laiminlyöntejä koko elintarviketuotantoketjussa.

AVI:t ja ELY-keskukset neuvoivat, kouluttivat ja keskustelivat valvojien ja toimijoiden kanssa aktiivisesti. Evira päivitti säännöllisesti Evira.fi-internetsivustoa, jonne on koottu kattavasti kunkin sektorin ajantasaiset säädökset ja jossa ilmoitettiin näkyvästi valvonnan ajankohtaisia asioita. Eviran asiantuntijat kirjoittivat valvontaan liittyvistä asioista useita artikkeleita alan ammattilehtiin, jotka tavoittavat suuren osan alan toimijoista. Eri sektoreilla järjestettiin asiakas- ja sidosryhmäneuvottelupäiviä, joilla käsiteltiin ajankohtaisia säädösmuutos- ja muita aiheita. Mahdollisuuksien mukaan osallistuttiin myös elinkeinon ja yliopiston järjestämiin koulutuksiin luennoitsijana.

Puutteiden ennaltaehkäisemiseksi toimijoille annettiin myös koulutusta.

9. Muutokset VASU:un

Vuoden 2015 VASU-raportoinnissa esiin nousseet havainnot ja johtopäätökset otetaan huomioon VASU:n osan I päivityksessä. Päivitys tapahtuu 30.6.2016 mennessä

VASUa tarkistetaan sisällyttämällä siihen tavoitteet ja toimenpiteet vuoden 2015 raportoinnissa tunnistettujen kehittämiskohteiden parantamiseksi. Keskeiset kehittämiskohteet koskevat valvonnan vaikuttavuuden ja tehokkuuden varmistamista, prosessimaisen toiminnan vahvistamista ja toiminnan asiakasohjautuvuuden ja toimijavastuun lisäämistä. Erityisen tärkeää on huolehtia riittävien ja pätevien resurssien varmistamisesta huomioiden keskus-, alue- ja paikallishallinnossa vireillä olevat laajat toiminnalliset ja organisatoriset muutokset. Valvonnan johtavina periaatteina edistetään edelleen valvonnan riskiperusteisuutta, tehokkuutta ja yhtenäisyyttä koko maassa. Valvontaketjun tietojärjestelmät, sähköisen asioinnin mahdollisuudet, tiedonhallinta ja tiedolla johtaminen vaativat lähivuosina koko valvontaketjulta merkittävää panostamista. Elintarvikeketjun nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä elintarvikeketjun rikollisuuden ehkäiseminen ja torjunta sekä mm. etämyyntein valvonta edellyttävät toimenpiteitä lähivuosina. Toimintaympäristömuutosten ja riskien ennakointi ja toimiva valmiusjärjestelmä ovat myös tärkeitä kehittämisen painopisteitä.

Sekä EU- että kansallisella tasolla on tärkeä tavoite parantaa lainsäädännön ja ohjeistuksen laatua, keventää sääntelyä ja hallinnollista taakkaa sekä tehostaa hallintoa. Tavoitteena on tuottaa laadukasta palvelua, ripeästi, sujuvasti ja tasapuolisesti. Normien, valvonnan ja lupahallinnon rinnalle on etsittävä uusia toimintamalleja, ratkaisuvaihtoehtoja ja innovaatioita. Perinteisen valvonnan ja sen ohjauksen rinnalla on vahvistettava ja kehitettävä muita ohjauskeinoja toiminnan vaikuttavuuden parantamiseksi. Näitä keinoja ovat viranomaisten ja toimijoiden ohjeistus, auditointi, koulutus, valmennus, neuvonta ja viestintä. Ensiarvoista vaikutusten aikaansaamiseksi on viranomaisten ja toimijoiden yhteistyö. Toimintaa ja prosesseja suunnitellaan, tehdään ja vaatimuksia käydään läpi yhdessä asiakkaiden kanssa. Yhteistyö lisää keskinäistä luottamusta, osaamista ja ymmärrystä ja sitouttaa yhteisiin päämääriin kaikkia hyödyttäen. Perinteisen viranomaisroolin rinnalla valvonnan tehtävä on nähtävä yhä enemmän myös mahdollistajana, edellytysten luojana ja toiminnan tukijana. Tämä edellyttää toimintatapojen ja asenteiden muuttamista sekä valvojilta että toimijoilta.

Kasvintuotannon sektoreilla suurin osa toimijoista osaa ja haluaa toimia säädösten vaatimusten mukaisesti. Suurin osa poikkeamista oli seurausta tietämättömyydestä, ja vain pieni osa puutteista oli seurausta huolimattomuudesta tai tahallisuudesta. Tällaisessa tilanteessa ja resurssitilanteen kiristyessä valvontaa tulee jatkossa kohdentaa aktiivisesti ja tarkemmin niihin kohteisiin, jotka voivat todennäköisimmin muodostua vaaraksi ketjun turvallisuudelle tai tuotteiden alkuperän varmistamiselle. Samaan aikaan valvonnan vaikuttavuutta voidaan parantaa lisäämällä toimijoille suunnattua asiakasviestintää, ohjeistusta ja koulutusta valvonnan vaatimuksista. Osin voidaan puhua jopa valmentajuudesta, jossa valvonnan vaatimukset käännetään toimijoiden kilpailueduksi.

Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnassa on yhä kehitettävä valvonnan riskiperusteisuutta resurssien tehokkaammaksi kohdentamiseksi. Tämä on erityisesti tarpeen lääkitsemisvalvonnan yhteensovittamiseksi muiden sektorien valvontojen kanssa. Tärkeä painopiste valvonnan tehostamisessa ja resurssien hallinnassa on ELVI-tietojärjestelmän kehittäminen. Tietojärjestelmällä voidaan tehostaa valvontatietojen kokoamista ja arvioimista riskiperusteisen valvonnan tueksi. Valvonnan lisäksi on eläinten terveyden turvaamiseksi ja hyvinvoinnin edistämiseksi käytettävä muita keinoja, esim. terveydenhuoltoa ja muita elinkeinon vastuullisuusjärjestelmiä sekä viestintää. Valvontaeläinlääkärien saamasta tuesta on huolehdittava.

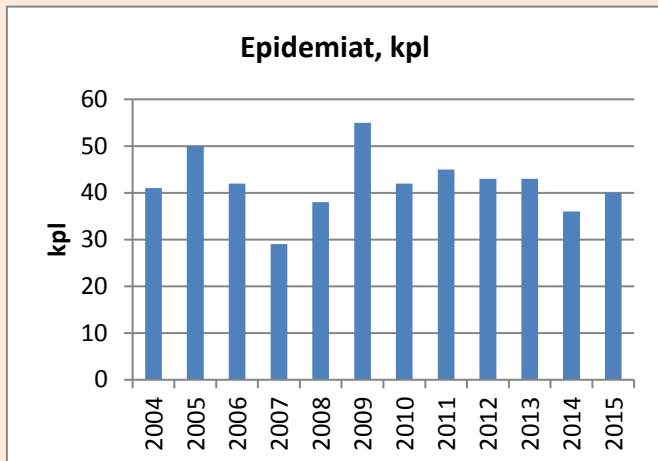
Myös elintarviketurvallisuuden valvonnassa on edelleen kehitettävä valvonnan riskiperusteisuutta resurssien tehokkaammaksi kohdentamiseksi. Valvonnan lisäksi on pohdittava muita keinoja parantaa elintarviketurvallisuutta. Kunnallisen elintarvikevalvonnan yhdenmukaisuutta ja pakkokeinojen käyttöä on edelleen edistettävä Oivatulosten avulla. Laitosvalvonnan laatua on parannettava. Lisääntyvän EU:n ulkopuolelta peräisin olevien elintarvike-erien sisämarkkinatuonnin vaikutuksiin Eviran, Tullin ja kunnallisten valvontayksiköiden tehtäviin on varauduttava. KUTI-tietojärjestelmän kehittäminen ja käyttöönotto saatetaan loppuun. Vientivalvontajärjestelmiä kehitetään edelleen vastaamaan vientimaiden vaatimuksia. Vireillä oleva maakuntauudistus ja VATI-toiminnanohjausjärjestelmän kehittäminen tarjoavat mahdollisuuksia modernisoida ja digitalisoida elintarvikevalvontaa.

Vuoden 2015 VASU-raportoinnissa esiin nousseet havainnot otetaan huomioon VASU:n osan I päivityksessä. Päivitys tapahtuu 30.6.2016 mennessä.

EVIRAN VAIKUTTAVUUSINDIKAATTORIT 2015

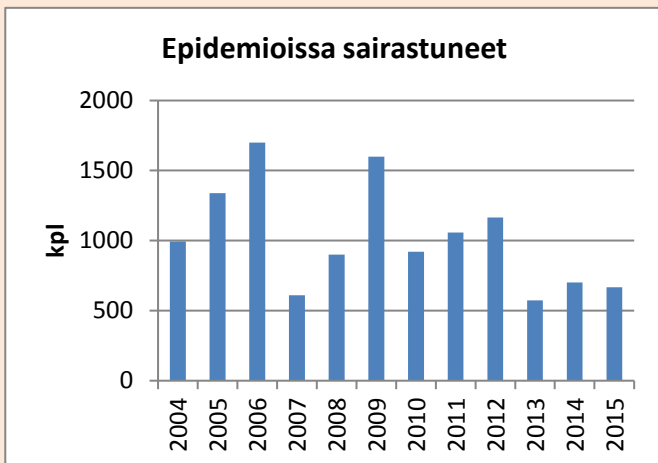
1. Elintarviketurvallisuuden, eläinten terveyden ja kasvinterveyden korkea taso säilyy

Ind 1 Raportoidut elintarvikevälikkeiset epidemiat ja niissä sairastuneet 2004-2015, kpl (lähde THL)

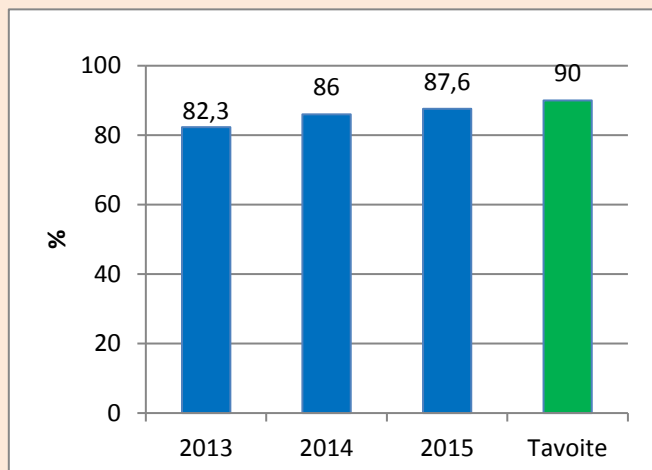

Raportoitujen elintarvikevälikkeisten epidemioiden määrä vaihtelee vuosittain vain vähän eikä niissä ole erityistä trendiä. Epidemioissa sairastuneiden ihmisten määrä vaihtelee riippuen epidemioiden laajuudesta. Norovirus on yleisin elintarvikevälikkeisten epidemioiden aiheuttajamikrobi (v. 2015 12/40). Huolestuttavaa on tuntemattomien aiheuttajien suuri lukumäärä (v. 2015 19/40). Vuoden 2015 elintarvikevälikkeisten epidemioiden määrä oli 40 ja niissä sairastuneiden ihmisten määrä n. 670.

Annika Pihlajasaari

Ind 2 Ihmiset: Oiva-tulosten kehitys (parhaimpien arvosanojen osuus) 2013-2015, % (lähde Evira)

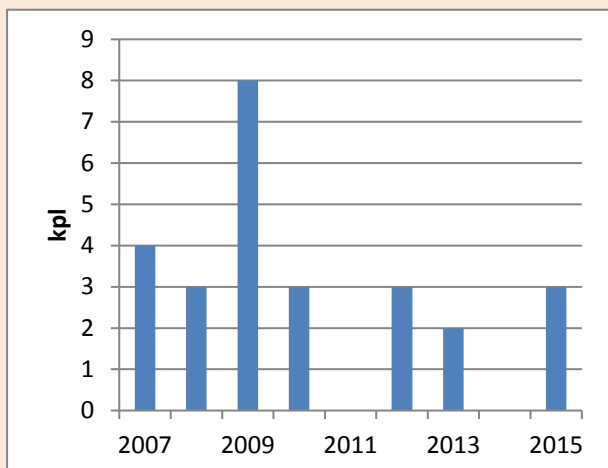

Oivalla on merkittävä vaikutus elintarvikevalvonnan vaikuttavuuteen, riskiperusteisuuteen ja yhtenäisyyteen. Oiva kannustaa toimijoita korjaamaan epäkohdat nopeasti julkisen Oiva-raportin myötä. Toimijan vastuu toiminnastaan korostuu. Valvonta käyttää yhtenäisesti oikeinmitoitettuja valvontatoimenpiteitä. Riskiperusteisuus on esillä toimijan vastuun korostamisessa, arviointiasteikossa ja arviointiohjeissa sekä uusintatarkastustarpeen määrittelyssä ja seuraamusten käytössä. Valvonnan kehittäminen tehostui reaaliaikaisen tiedonkeruun myötä.

Oivan piirissä olevista valvontakohteista 87,6 % täyttää vaatimukset oivallinen tai hyvä. Teollisuuden pilottivuoden tulos 85 % on rohkaiseva. Oivan piiriin kuuluvaksi katsotaan kohde, joka on tarkastettu Oivan mukaisesti vähintään kerran edeltävien 2013-2015. Luku 60 % johtunee siitä, että osa pieniä ja vähäriskisiä valvontakohteista tai toiminnoista on suunniteltu tarkastettavan harvoin. Lisäksi kuntien niukat resurssit ja uudistettu valtakunnallinen valvontasuunnitelma ohjaa valvonnan riskikohteisiin.

Marina Häggman

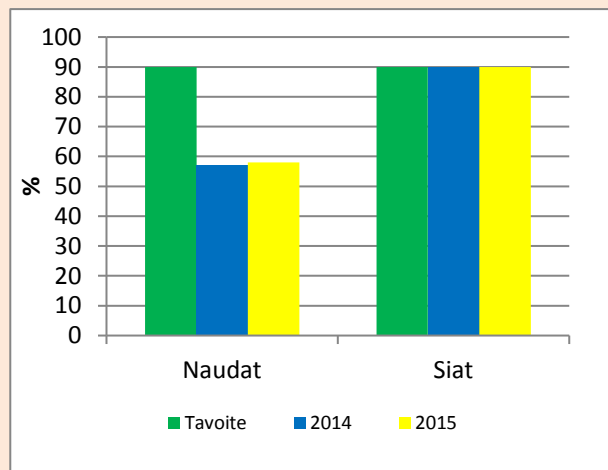
Ind 3 Eläimet: Helposti leviävien tai vaarallisten eläintautitapausten määrä 2007-2015, kpl (lähde Evira)

Helposti leviäviä eläintauteja ei todettu. Luonnonvaraisilla villisioilla todettiin vaaralliseksi eläintaudiksi luokiteltu *Brucella suis* kolmella metsästetyllä eläimellä. Helposti leviävien tai vaarallisten eläintautien tartuntoja ei todettu kotieläiminä pidettävillä sioilla.

Sirpa Kiviruusu

Ind 4 Terveysthuolto-ohjelmien kattavuus 2014-2015, % tiloista (lähde ETT)

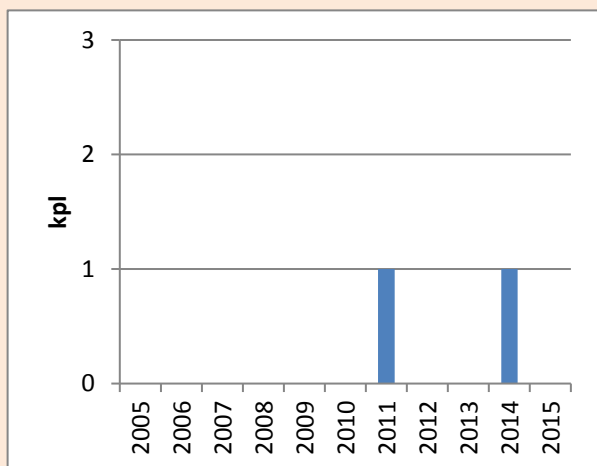

Sioilla terveydenhuolto-ohjelmien kattavuus liittyy Sikavaan, joka on sikaloitten terveysluokitusrekisteri. Sikava-terveysluokitus-rekisterin kattavuus on vuosien ajan ollut samalla korkealla tasolla. Sikavan tarkoituksena on helpottaa sikaloitten kansallisen terveysluokituksen teknistä toteuttamista, ja suuret teurastamot käyttävät rekisteriä. Sikava täytti 10 vuotta vuonna 2013. Samana vuonna Evira hyväksyi Sikava-terveydenhuolto-järjestelmään perustuvan laatuohjelman elintarvikelain mukaiseksi kansalliseksi laatuohjelmaksi, mikä on edelleen vakiinnuttanut Sikavan asemaa.

Kansalliseen nautaterveydenhuollon seurantajärjestelmään Nasevaan kuuluvien tilojen lukumäärä on ollut suhteessa nautatilojen lukumäärään lähes sama useiden vuosien ajan. Tilakoon kasvu ja tilojen lukumäärän väheneminen tulee osaltaan todennäköisesti lisäämään kattavuutta, sillä ETT ry:n ilmoituksen mukaan Nasevan rekisteri kattoi eläinmäärältään yli 100 nautan karjoista jo noin 90 %. Lääkkeiden luovuttamiseen liittyvä eläinlääkintölainsäädäntö, joka edellyttää terveydenhuolto-sopimusta tuotantoeläinten omistajan tai haltijan ja eläinlääkärin välillä ja terveydenhuoltosuunnitelmaa ehtona lääkkeiden luovuttamiselle, tulee todennäköisesti myös vaikuttamaan osaltaan kattavuuden lisääntymiseen lähivuosien aikana.

Taina Laine

Ind 5 Uusien vaarallisten kasvinuhkojen määrä pysyvästi 2005-2015, kpl (lähde Evira)

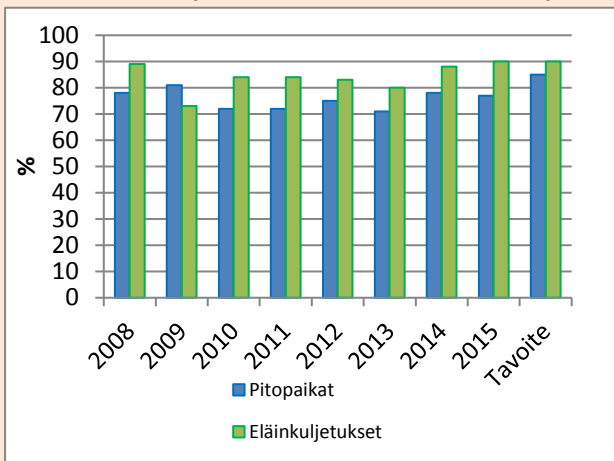

Uusia vaarallisia kasvinuhkojen pysyviä löydöksiä ei havaittu. Suomesta löydettiin ensimmäistä kertaa vaarallinen metsäuhkoja aasianrunkojäärä (*Anophopora glapripennis*) kasvavista puista. Todennäköisesti jäärät ovat peräisin alueelle tuodusta kivitavaran puisesta pakkausmateriaalista, jota on varastoitu alueella vuosien ajan.

Matti Puolimatka

2. Eläinten hyvinvointi paranee

Ind 6 Eläinten hyvinvoinnin valvontakohteet täyttävät vaatimukset 2008-2015, % tarkastuksista (lähde Evira)

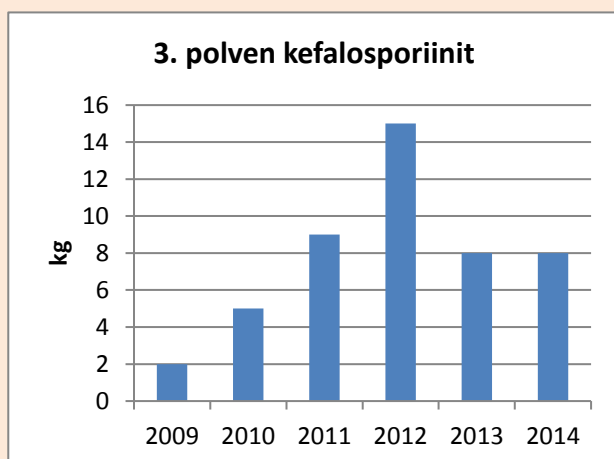

Vaatimukset täyttävien tilojen osuus tarkastetuista oli samaa luokkaa kuin edellisvuonna (77 %) eli tavoitetta ei saavutettu. Tarkastustuloksissa oli kuitenkin selkeitä eläinlajikohtaisia eroja. Varsinkin nautatilojen tuloksissa korostuu vuodesta toiseen jatkuvat, suoraan eläinten hyvinvoinnin perusedellytyksiin kohdistuvat samankaltaiset laiminlyönnit. Vakavia, kiireellisiä toimenpiteitä edellyttäviä laiminlyöntejä ei tuotantotilojen otantatarkastuksilla todettu yhtään.

Kaupallisten eläinkuljetusten valvonnassa Eviran vaikuttavuusindikaattoritavoite on, että vähintään 90 % tarkastetuista eläinkuljetuksista täyttää vaatimukset. Vuonna 2015 tähän tavoitteeseen päästiin ensimmäistä kertaa: laiminlyöntejä havaittiin hieman vähemmän (10 %) kuin edellisenä vuonna (12 %). Tiiviillä yhteistyöllä eläinkuljetussektorin kanssa on saatu parannettua eläinten kuljetuskuntoisuutta, ja laiminlyönnit koskivatkin useimmiten kuljetusvälinettä, -käytäntöjä ja -tilaa sekä asiakirjoja.

Jaana Mikkola

Ind 7 Mikrobilääkkeiden myyntimäärät 2009-2014, kg (lähde Fimea, viimeisimmät saatavilla olevat tiedot vuodelta 2014)

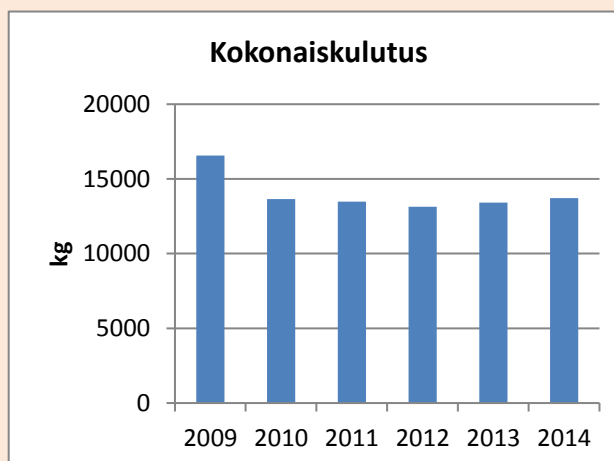
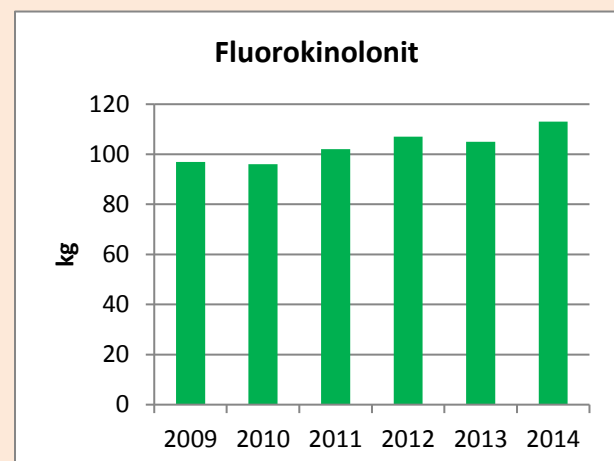

Mikrobilääkkeiden kokonaismyynti on pysynyt lähes ennallaan. Vuonna 2016 käytettävissä olevien vuoden 2014 luvuissa kasvua edelliseen vuoteen oli 2 %. Kilomääräisesti eniten nousi penisilliinien (270 kg, 6 %) ja tetrasykliinien (190 kg, 8 %) myynti. Lähes kaikkia muita myytiin edellisvuotta vähemmän.

Kokonaismyyntimäärä ei ota huomioon muutoksia eläinmäärissä. Lisäksi lääkeryhmien teho vaikuttavan aineen painoyksikköä kohti vaihtelee eli saman tehon saavuttamiseksi eri lääkeaineita tarvitaan erilaiset määrät. Euroopan lääkevirasto EMA:n ESVAC-projekti raportoi mikrobilääkkeiden myyntimäärät suhteutettuna tuotantoeläinten biomassa. Viimeisin ESVAC-raportti on vuodelta 2013. Suomen biomassa suhteutettu myyntimäärä oli 24,3 mg/PCU (population correction unit).

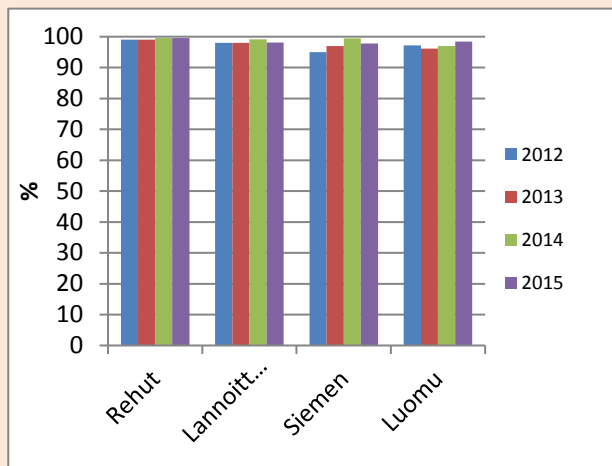
Kolmannen polven kefalosporiinin myyntimäärä laski hieman verrattuna edelliseen vuoteen (0,4 kg; - 5 %). Fluorokinolonien myyntimäärä nousi 8 % (8 kg). Tämä johtui tablettien lisääntyneestä myynnistä (+ 10 kg).

Henriette Helin-Soilevaara

3. Korkealaatuisten ruoan tuottamisen edellytykset turvataan ja maa- ja elintarviketalouden tuotantokyky kasvaa

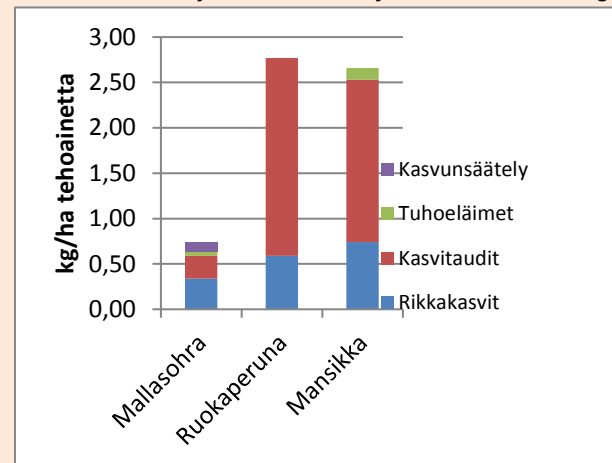
Ind 8 Maatalouden tuotantopanosten valvontakohteet täyttävät vaatimukset 2012-2015 % (Lähde Evira)

Vaikuttavuusindikaattorina maataloustuotannon valvontakohteiden vaatimustenmukaisuus on ongelmallinen. Indeksien herkkyyden on heikko ja sen muodostuminen ei ole vakioitavissa. Indeksien muodostumiseen vaikuttaa mm. valvontakohteiden määrittely riskiperusteisesti, se mitä asioita valituista kohteista analysoidaan tai tarkastetaan vuosittain sekä se miten vaatimuksen mukaisuus määritellään.

Olli Venelampi

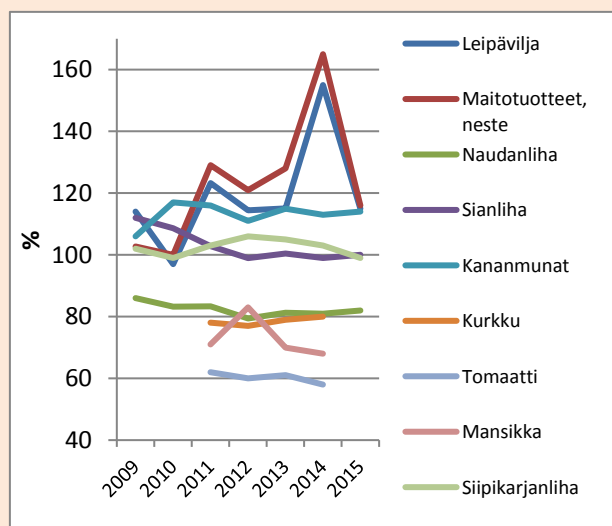
Ind 9 Kasvinsuojeluaineiden käyttömäärät 2014, kg/ha tehoainetta (lähde LUKE)

Tämän kasvinsuojeluaineiden käyttöön liittyvän indikaattorin sisältöä pitänee muuttaa, koska tässä muodossaan tilastoja on saatavilla vain joka neljäs vuosi. Mittarityöryhmä pohtii asiaa ja esittää uuden sisällön tähän indikaattoriin.

Matti Puolimatka

Ind 10 Markkinoilla olevien elintarvikkeiden omavaraisuusaste 2009-2015, % (lähde tilastokeskus ja ruokatieto ry.)

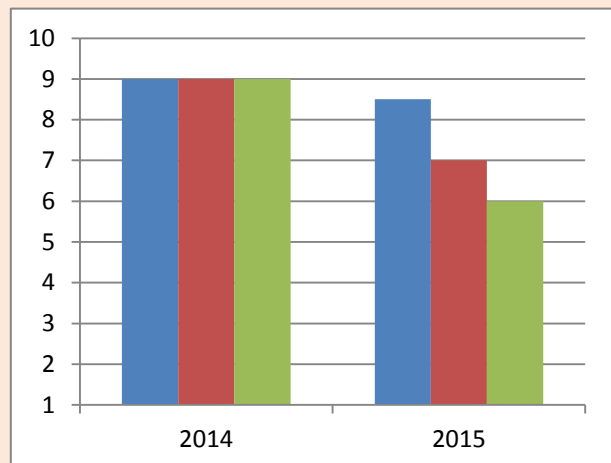

Leipäviljan, kananmunien, sianlihan, maitotuotteiden ja siipikarjanlihan omavaraisuusaste on ollut yli 100 %, muita neljää elintarviketta tuotetaan vähemmän kuin kulutetaan. Leipäviljan omavaraisuusasteen laskuun vaikutti laatutekijät, kuten vehnien alhainen valkuaispitoisuus. Eläinperäisten tuotteiden tuotantomäärämuutokset ovat hillitympiä. Kasvituotteissa vaihtelut ovat suurempia, mitä selittää kasvukauden sääolojen vaihteluiden vaikutus sadon määrään ja tuottajien herkempi reagoitukyky markkinatilanteen vaikutukseen kannattavuuteen (huonosti kannattavaa tuotantoa vähennetään). Omavaraisuusasteeseen vaikuttanee myös tuotannon kausivaihtelut vuoden sisällä: esim. tomaatin ja kurkun kotimainen tuotanto ei ole yhtä aktiivista kaikkina vuodenaikoina. Suomen korkeat tuotantokustannukset nakertavat kilpailukykyä, jolloin paine halvempien sisämarkkina- ja tuontielintarvikkeiden valintaan kasvaa.

Matti Puolimatka

4. Maa-, metsä- ja elintarviketalous sopeutuvat kestävästi ilmastonmuutokseen

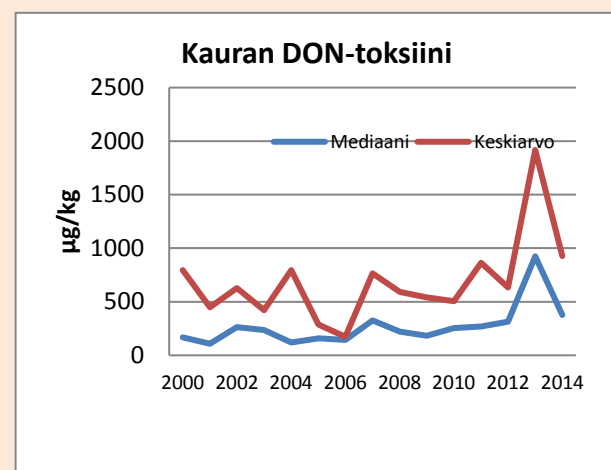
Ind 11 Onnistuminen uusien vaarojen hallinnassa 2014-2015, laadullinen arviointi 1-10 (lähde Evira)

Uusien uhkien seuranta ja tunnistaminen on kaikilla sektoreilla kiinteä osa työtä. Se tapahtuu käytössä olevien seurantajärjestelmien, monipuolisen diagnostiikan ja ennakoivan tutkimuksen avulla. Varhaisen havaitsemisen ansiosta on ollut mahdollista ohjata toimijoita hallitsemaan muutosten aiheuttamia seurauksia. Seurantaprosessi edellyttää kuitenkin merkittävää panostusta prosessin määrittelyyn ja yhtenäistämiseen. Tilanne edelliseen vuoteen verrattuna ei ole huonontunut, vaan arvosanojen lasku johtuu itsearviointiosaamisen parantumisesta. Esimerkiksi lannoitevalmistevalvonnassa on panostettu v. 2015 aktiivisesti uusien vaarojen tunnistamiseen ja niistä tiedottamiseen.

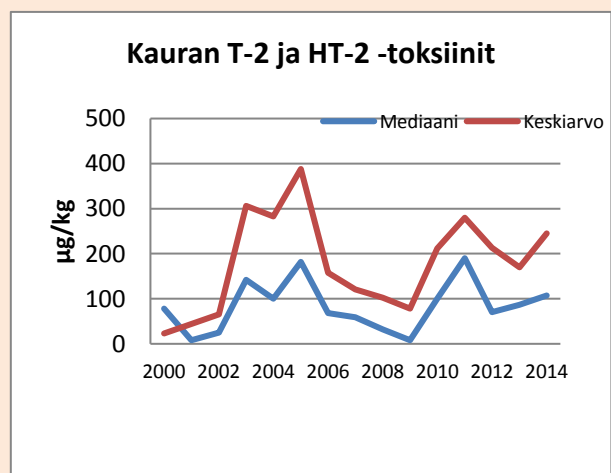
Matti Puolimatka, Paula Kinnunen, Leena Räsänen

Ind 12 Kotimaisten elintarvikkeiden ja rehun hometoksiinipitoisuus 2000-2014, µg/kg (lähde LUKE, viimeisimmät saatavilla olevat tiedot vuodelta 2014)

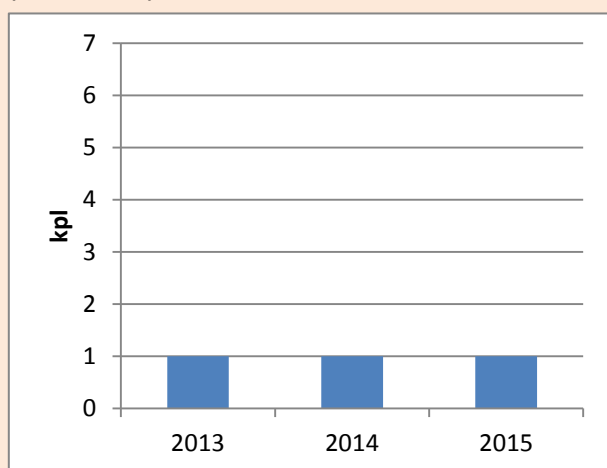
V. 2014 vain noin viisi prosenttia tutkituista kauranäytteistä ylitti DON-hometoksiinin elintarvikkeauralle asetetun raja-arvon 1750 µg/kg tai T-2 / HT-2 -toksiinien suositusarvon 1000 µg/kg. DON-toksiinin raja-arvon ylityksiä oli selvästi vähemmän kuin vuotta aiemmin ja alueellinen vaihtelu oli pientä. Hyvän tilanteen arvioidaan aiheutuneen pääosin kasvukauden säästä, joka ei suosinut homeiden kasvua eikä toksiinien muodostusta. Myös muilla tekijöillä on todettu olevan vaikutusta toksiinien esiintymiseen, esimerkkinä viljelykierto, viljelytekniikka, viljalaji ja -lajike, korjuu ja kuivaus jne, mutta tekijöiden vaikutusten erottaminen toisistaan on vaikeaa. Ilmastonmuutoksen voi olettaa ilmenevän tulevaisuudessa uusina home- ja toksiinilajeina. Esimerkkinä voi pitää *Fusarium langsethiae* -lajin yleistymistä 2000-luvun alkuvuosien kuumina ja kuivina kasvukausina, mikä johti lisääntyneisiin T-2 / HT-2 -toksiinipitoisuuksiin. On tärkeää seurata ja tutkia hometoksiinitilannetta ja toksiinien muodostukseen vaikuttavia tekijöitä sekä samanaikaisesti kehittää viljelyä ehkäisemään toksiinien syntymistä. Lukuisten yhtäaikaisten vaikuttavien tekijöiden läsnäolo vaatii monimutkaisten matemaattisten mallien käyttöä, jotta voidaan arvioida eri tekijöiden yksittäisiä tai yhteisvaikutuksia hometoksiinien määrään.

Mirja Kartio

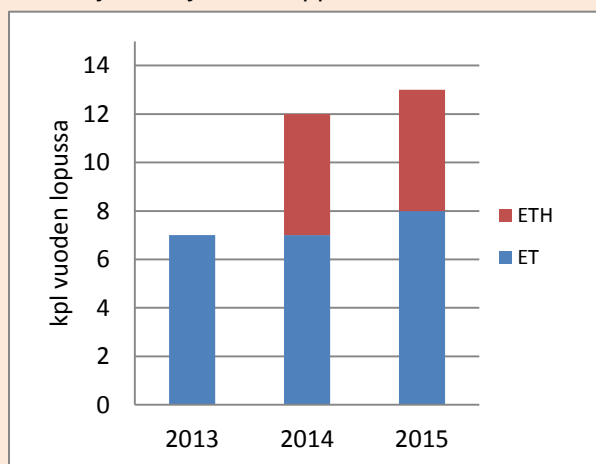
5. Elintarvikeketjun toiminnan vastuullisuus voidaan todentaa

Ind 13 Elintarvikkeiden hyväksytyjen kansallisten laatujärjestelmien lukumäärä Suomessa 2013-2015, kpl (kumuloiuva) (lähde Evira)

Evira hyväksyi vuonna 2013 ensimmäiseksi elintarvikelain mukaiseksi kansalliseksi laatujärjestelmäksi Sikava-terveydenhuoltojärjestelmään perustuvan laatujärjestelmän, ja se on edelleen ainoa elintarvikeketjun kansallinen laatujärjestelmä Suomessa. Em. kansallisen laatujärjestelmän mukainen lopputuote on Sikavan kansallisen tason ehdot täyttävä sika. Mikäli hyväksyttyyn kansallisen tason laatujärjestelmään on tarkoitus viitata tuoreen tai pakastetun sianlihan myynnissä, tulee laatujärjestelmän hyväksynnälle hakea laajennus toimija- ja laitospöytäkirjasta. Hyväksynnän keskeisin vaatimus on kansallisen laatujärjestelmän ehdot täyttävän elävän eläimen ja siitä saadun sianlihan täydellinen jäljitettävyyden aina lihan pakkaamiseen saakka. Kansallisen laatujärjestelmän ehdot täyttävää sianlihaa markkinoidaan termillä LAATUVASTUU. Kansallisen laatujärjestelmän käytön laajentumisen mittarina on nykytilanteessa tarkoituksenmukaisinta käyttää laitospöytäkirjojen hyväksymisten kappalemäärää.
Jussi Peusa

Ind 14 Hyvän käytännön oppaiden lukumäärä 2013-2015, kpl (kumuloiuva) (lähde Evira)

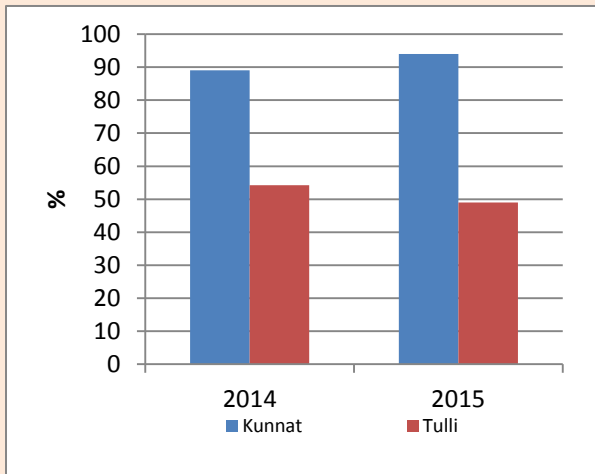

Vuoden 2015 aikana arvioitiin tuorekasviksia pilkkoville yrityksille tarkoitettu hyvän käytännön ohje. Arviointia pyydettiin luonnontuottilalle tarkoitettulle ohjeelle.

Vuoden 2015 loppuun mennessä Evira on arvioinut 13 hyvän käytännön ohjetta. Näistä kuusi koskee elintarvikealaa, kaksi rehualaa ja viisi eläinten terveyttä ja hyvinvointia.
Raija Törmä-Oksanen

6. Turvallisella ravitsemuksella edistetään hyvinvointia

Ind 15 Pakkausmerkintätarkastukset, joissa ei ole todettu merkittäviä puutteita 2014-2015, %
(lähde Evira ja Tulli)

Kuntien elintarvikevalvontaviranomaiset tarkastivat yleisiin elintarviketietoihin kohdistuvia pakkausmerkintöjä. Tarkastuksista, joita tehtiin 4498 kpl, niistä 94 %:ssa ei todettu merkittäviä puutteita, mikä ylitti tavoitteeksi asetetun 70 %.

Tullilaboratorio teki 1239 pakkausmerkintätarkastusta pakatuille elintarvikkeille. Tarkempaan tarkastukseen ohjattiin 211 näytettä (17 %), joista 108 näytteessä (51 %) todettiin vakavia merkintävirheitä, jotka tuli korjata välittömästi (hylkäykset). Lievempiä pakkausmerkintävirheitä todettiin 103 näytteessä (huomautukset).
Tuulikki Lehto

Ind 16 Raskasmetallien ja kasvinsuojeluaineiden saanti (ihmiset)

Jatkuvaa saantiseurantaa ei ole

Liite 3. Elintarvikeketjun valvonnan resurssit

Viranomaisen ja toimintakokonaisuus	Tutkimus ja riskinarviointi	Laboratorio	Valvonta	Vuonna 2015 yhteensä	Vuonna 2014 yhteensä	Vuonna 2013 yhteensä	Vuonna 2012 yhteensä	Vuonna 2011 yhteensä
Ministeriöt								
MMM				53,0	53,0			
STM				2,0	2,0			
Evira*								
Kasvint. edellytykset ja kasvinterv.	4,0	47,0	74,0	125,0	181,0	191,0	179,0	176,0
Eläinten terveys ja hyvinvointi	11,0	107,0	68,0	186,0	220,0	229,0	219,0	224,0
Elintarviketurvallisuus	22,0	81,0	218,0	321,0	314,0	313,0	298,0	291,0
Evira yhteensä	37,0	235,0	360,0	632,0	715,0	733,0	696,0	691,0
ELY-keskukset*								
Kasvint. edellytykset ja kasvinterv.	0,0	0,0	36,7	36,7	39,8	46,2	46,7	41,6
Eläinten terveys ja hyvinvointi	0,0	0,0	6,1	6,1	5,9	6,2	6,8	6,5
Elintarviketurvallisuus	0,0	0,0	3,6	3,6	2,6			
ELY-keskukset yhteensä	0,0	0,0	46,3	46,3	48,3	52,4	53,5	48,1
AVIt								
Eläinten terveys ja hyvinvointi	0,0	0,0	40,2	40,2	40,0	40,0	31,1	35,2
Elintarviketurvallisuus	0,0	0,0	17,2	17,2	17,0	15,3	14,8	14,5
AVIt yhteensä	0,0	0,0	57,4	57,4	57,0	55,3	45,9	49,7
Kunnat								
Kasvint. edellytykset ja kasvinterv.	0,0	0,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0
Eläinten terveys ja hyvinvointi	0,0	0,0	57,0	57,0	60,0	60,0	77,0	77,0
Elintarviketurvallisuus	0,0	0,0	263,0	263,0	276,4	296,0	290,2	302,0
Kunnat yhteensä	0,0	0,0	327,0	327,0	343,4	363,0	374,2	386,0
Tulli								
Kasvint. edellytykset ja kasvinterv.	0,0	0,0	16,0	16,0	16,0	16,0	16,0	16,0
Eläinten terveys ja hyvinvointi	0,0	0,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Elintarviketurvallisuus***	0,0	25,0	57,0	82,0	84,0	84,0	84,0	84,0
Tulli yhteensä	0,0	25,0	74,0	99,0	101,0	101,0	101,0	101,0
Valvira								
Kasvint. edellytykset ja kasvinterv.**	0,0	0,0	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,2
Elintarviketurvallisuus	0,0	0,0	0,8	0,8	1,2	0,8	0,8	0,6
Valvira yhteensä	0,0	0,0	1,3	1,3	1,7	1,3	1,3	0,8
Tukes								
Kasvint. edellytykset ja kasvinterv.*****	0,0	0,0	1,0	1,0	1,0	22,0	22,0	22,0
Puolustusvoimat								
Elintarviketurvallisuus	0,0	0,0	2,3	2,3	2,2	2,7	3,2	3,7
Ahvenanmaa								
Kasvint. edellytykset ja kasvinterv.****	0,0	0,0	0	0,0	0,0			
Eläinten terveys ja hyvinvointi****	0,0	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Elintarviketurvallisuus	0,0	0,0	5,4	5,4	5,4	5,4	5,4	5,4
Ahvenanmaa yhteensä	0,0	0,0	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6
Muut viranomaisesta tekevät tahot (mm. valtuutetut tarkastajat)								
Kasvint. edellytykset ja kasvinterv.	0,0	0,0	27,3	27,3	27,3	38,5	36,0	36,0
Eläinten terveys ja hyvinvointi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,3	0,3
Elintarviketurvallisuus	0,0	0,0	18,9	18,9	18,9	8,2	8,2	8,2
Valtuutetut tarkastajat yhteensä	0,0	0,0	46,2	46,2	46,2	47,0	44,5	44,5
Ulkopuoliset asiantuntijat								
Elintarviketurvallisuus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Elintarvikeketjun valvonta yhteensä								
Kasvintuotannon edellytykset ja kasvinterv.	4,0	47,0	162,5	213,5	272,6	318,7	307,2	298,8
Eläinten terveys	11,0	107,0	172,5	290,5	327,1	336,7	335,4	344,2
Elintarviketurvallisuus	22,0	106,0	582,6	710,6	719,1	725,4	704,6	709,4
Eviran tehtäväalue yhteensä	37,0	260,0	921,1	1273,1	1376,3	1380,8	1347,1	1352,4
* Sisältää hallinnon vyörytykset, muiden viranomaisten osalta vain suoraan valvontaan käytetyn työpanoksen								
** Luonnonmukaisen tuotannon valvonta								
*** Sisältää myös torjunta-ainejäätymä- ja gmovalvonnan								
**** Ahvenanmaan osalta on ilmoitettu vain Eviran ohjaamaan valvontaan käytetty aika								
***** Vuosina 2011-2013 on ilmoitettu myös kasvinsuojeluaineiden hyväksyntään käytetty työpanos								
Ei sisällä yksityisten laboratorioiden työpanosta								
Arvioidut luvut merkitty punaisella								

Liite 4. Elintarvikevalvonnan tiedot Eurostatille

Taulukko 1. Elintarvikevalvonnan tarkastustiedot 2015

	Alkutuotanto, lkm	Valmistus ja pakkaaminen, lkm	Jakelu ja kuljetus, lkm	Vähittäismyym- älät, lkm	Tarjoilu, lkm	Vähittäis- myynti valmistus- paikan yhteydessä, lkm	Yhteensä, lkm
Kohteiden lukumäärä	23936	3347	2562	11406	33762	331	75344
Tarkastettujen kohteiden lukumäärä	1965	1677	431	4202	15906	32	24213
Tarkastusten lukumäärä	3197	3427	597	5732	20742	34	33729
Kohteiden, joiden toiminnassa havaittu puutteita, lukumäärä	656	313	27	403	1795	5	3199
Havaittujen puutteiden tyypit	0	0	0	0	0	0	
Hygienia (HACCP, osaaminen)	366	128	14	121	569	5	1203
Yleinen hygienia	517	319	12	356	1795	1	3000
Koostumus	0	11	1	5	0	0	17
Kontaminaatio (muu kuin mikrobiologinen)	83	10	0	4	23	0	120
Pakkausmerkinnät ja esitteet	6	62	3	126	21	2	220
Muut	80	56	2	20	54	1	213

Taulukko 2. Elintarvikevalvonnan näytetiedot 2015

Elintarvike	Tutkimusten määrät, joissa havaittu puutteita					Näytteitä, joissa havaittu puutteita		Näytteiden kokonais-määrä
	mikro-biologinen kontaminaatio	muu kontaminaatio	koostumus	pakkaus-merkinnät ja esitteet	muut			
	kpl	kpl	kpl	kpl	kpl	kpl	%	kpl
maito ja maitovalmisteet	5	0	0	1	0	6	0,6	943
munat ja munavalmisteet	0	0	0	0	0	0	0	254
liha ja lihavalmisteet, riista ja siipikarja	89	0	3	0	0	92	7,1	1310
kala ja kalavalmisteet, äyriäinen ja simpukka	42	0	5	1	0	43	4,9	874
rasvat ja öljyt	0	0	2	0	2	4	8,5	47
keitot, liemet ja kastikkeet	6	2	1	10	1	15	3,9	382
vilja- ja leipomovalmisteet	1	11	0	17	1	30	6,5	462
hedelmät ja vihannekset	69	33	11	18	3	137	5,5	2505
yrtit ja mausteet	3	4	0	6	4	17	16,3	104
mehut, juomat, kivennäisvesi ja pakattu vesi	0	0	6	5	2	13	12,6	103
viini	0	0	0	0	0	0	0	16
alkoholijuomat (muut kuin viini)	0	0	9	8	0	9	10,5	86
jäätelöt ja jälkiruuat	7	0	0	1	1	9	2,2	401
kaakao, kaakaovalmisteet, kahvi ja tee	0	11	3	6	0	20	14,2	141
makeiset, hunaja ja sokeri	0	0	3	9	5	17	13,5	126
pähkinät, pähkinätuotteet ja snacksit	1	1	0	15	2	19	9,8	194
valmisruuat	73	0	0	1	0	74	7,5	987
erityisruokavaliovalmisteet	0	4	9	18	5	36	16	225
lisäaineet	0	0	0	0	0	0	0	4
elintarvikkeen kanssa kosketukseen joutuvat tarvikkeet	115	0	19	5	25	164	7	2334
muut	120	0	4	0	12	136	11,3	1205

Liite 5. Luonnonmukaisen tuotannon valvonnan tiedot

Komission asetuksen (EY) N:o 889/2008, artiklan 92 f ja liitteiden XIII b ja c mukainen raportointi

Liitteen XIII b –mukaiset tiedot (Komission asetus (EY) N:o 889/2008)

(EY) N:o 882/2004 41 artiklassa tarkoitettu monivuotinen kansallinen valvontasuunnitelma http://www.evira.fi/files/attachments/fi/evira/esittely_toiminta_valvonta/valvonta/vasu_2015-2019_fi.pdf kattaa luonnonmukaiselle tuotannolle 889/2008 asetuksen mukaisesti tehtävien tarkastusten valvonnan (osa II, luvut 10.8. ja 12.2.5 sekä osa 1. s. 42).

Luonnonmukaisen tuotannon valvontaa koskevat tiedot sisältyvät asetuksen (EY) N:o 882/2004 44 artiklassa tarkoitettuun vuosiraporttiin. Luomuvälvontatiedot kattavat pääosin tämän asetuksen liitteessä XIII b luetellut seikat.

FINLAND 2015

	Number of registered operators							Number of annual inspections						Number of additional risk based visits						Total number of inspections/visits					
Code number of control body or control authority	Number of registered operators per control body or control authority	Agricultural Producers (*)	Aquaculture animal production units	Processors	Importers	Exporters	Other operators (***)	Agricultural Producers (*)	Aquaculture animal production units	Processors	Importers	Exporters	Other operators (***)	Agricultural Producers (*)	Aquaculture animal production units	Processors	Importers	Exporters	Other operators (***)	Agricultural Producers (*)	Aquaculture animal production units	Processors	Importers	Exporters	Other operators (***)
FI-EKO-101	342	342						412						2						414					
FI-EKO-102	354	354						451						6						457					
FI-EKO-103	174	174						199						2						201					
FI-EKO-104	185	185						251						14						265					
FI-EKO-105	449	449						577						7						584					
FI-EKO-106	222	222						261						0						261					
FI-EKO-107	272	272						337						12						349					
FI-EKO-108	341	341						430						10						440					
FI-EKO-109	327	327						447						25						472					
FI-EKO-110	166	166						208						6						214					
FI-EKO-111	373	373						478						0						478					
FI-EKO-112	386	386						490						18						508					
FI-EKO-113	411	411						509						9						518					
FI-EKO-114	138	138						172						0						172					
FI-EKO-115	51	51						61						2						63					
FI-EKO-201	744			442	30	12	260			591			72			6						597			72
FI-EKO-301	109			22	49		92			17												17			
FI-EKO-401	148	137		11				148		11				1						149		11			

[illegible]

	Number of registered operators							Number of irregularities or infringements found (1)							Number of measures applied on the lot or the production run (2)							Number of measures applied on the operator (3)						
Code number of control body or control authority	Number of registered operators per control body or control authority	Agricultural Producers (*)	Aquaculture animal production units	Processors	Importers	Exporters	Other operators (***)	Agricultural Producers (*)	Aquaculture animal production units	Processors	Importers	Exporters	Other operators (***)	Agricultural Producers (*)	Aquaculture animal production units	Processors	Importers	Exporters	Other operators (***)	Agricultural Producers (*)	Aquaculture animal production units	Processors	Importers	Exporters	Other operators (***)			
FI-EKO-101	342	342						113						5						0								
FI-EKO-102	354	354						61						2						0								
FI-EKO-103	174	174						31						7						0								
FI-EKO-104	185	185						16						5						1								
FI-EKO-105	449	449						37						7						0								
FI-EKO-106	222	222						26						3						0								
FI-EKO-107	272	272						17						2						0								
FI-EKO-108	341	341						59						0						0								
FI-EKO-109	327	327						48						1						0								
FI-EKO-110	166	166						20						1						0								
FI-EKO-111	373	373						27						8						0								
FI-EKO-112	386	386						41						1						0								
FI-EKO-113	411	411						67						19						0								
FI-EKO-114	138	138						7						1						0								
FI-EKO-115	51	51						14						5						0								
FI-EKO-201	744			442	30	12	260			181			25			8						0			1			
FI-EKO-301	109			22	49		92			3			0			0												
FI-EKO-401	148	137		11				1						1						1								

[illegible]

FINLAND 2015

Code number of control body or control authority	Withdrawal of the approval			Actions taken to ensure effective operation of the control system for the organic production (enforcement)
	yes/ no	from (date)	To (date)	
FI-EKO-101	no			local authority
FI-EKO-102	no			local authority
FI-EKO-103	no			local authority
FI-EKO-104	no			local authority
FI-EKO-105	no			local authority
FI-EKO-106	no			local authority
FI-EKO-107	no			local authority
FI-EKO-108	no			local authority
FI-EKO-109	no			local authority
FI-EKO-110	no			local authority
FI-EKO-111	no			local authority
FI-EKO-112	no			local authority
FI-EKO-113	no			local authority
FI-EKO-114	no			local authority
FI-EKO-115	no			local authority
FI-EKO-201	no			central authority, memberstate contact point
FI-EKO-301	no			central authority
FI-EKO-401	no			local authority